

Jezuïeten

IN MEMORIAM
JEZUÏETEN UIT VLAANDEREN

NOVEMBER 2008

VOORWOORD

Onze God schrijft met elk mens een persoonlijk verhaal.
AMDG

De volgende overleden medebroeders mogen hiervan getuigen:

Pater Silveer DE SMET (1924-2007) *pagina 7*

Pater Vincent DIERCKX DE CASTERLE (1921-2008) *pagina 47*

Pater Henri KUYL (1922-2008) *pagina 40*

Pater Herman MORLION (1925-2008) *pagina 19*

Pater Marcel PROOST (1929-2008) *pagina 32*

Pater Jean ROLLIER (1918-2008) *pagina 44*

Pater René ROUSSEAUX (1922-2008) *pagina 14.*

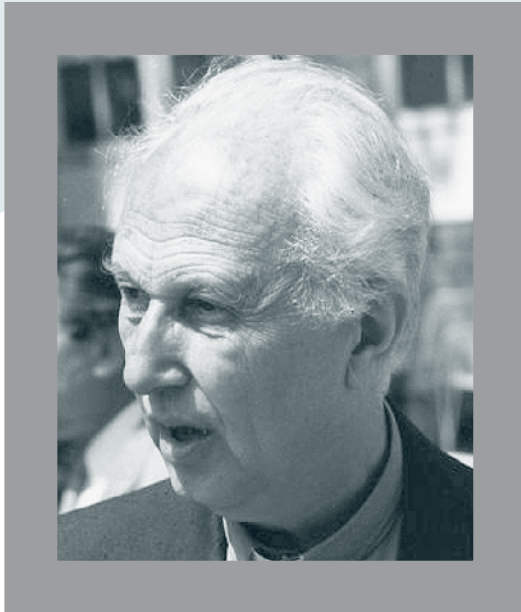
Pater Jozef STEVENS (1919-2008) *pagina 27*

Pater Jacques STRUYE DE SWIELANDE (1928-2008) *pagina 24*

Pater Hubert VAN ROY (1927-2008) *pagina 36*

Pater Roger VEKEMANS (1921-2007) *pagina 4*

Broeder Gustaaf VERMEIREN (1922-2007) *pagina 11*

PATER ROGER VEKEMANS (1921-2007)

In 1956 is Roger Vekemans naar het buitenland vertrokken en, op enkele zeldzame overkomsten na, heeft hij er verbleven tot aan zijn dood op 23 oktober 2007 in Santiago de Chile. Die halve eeuw afwezigheid verklaart waarom hij voor ruim één generatie Vlaamse medebroeders is weggeëmd tot een illustere onbekende. Zo ver weg als hij lijkt voor ons, zo beroemd is hij over de wijde plas. Men beschouwt hem ginder als een sleutelfiguur in de Kerk van Latijns-Amerika gedurende de tweede helft van de vorige eeuw. Wanneer hij te Drongen intreedt 7 september 1942 is hij al een flink stuk gevorderd in de priesteropleiding aan het Sint-Jozefseminarie van Mechelen. Geboren 12 december 1921 in Sint Jans-Molenbeek, briljante leerling, primus in de retorica 1939 van het Sint-Pieterscollege Jette, twee volle jaren filosofie- en één jaar theologiestudie te Mechelen. Rekening houdend met de reeds doorgemaakte geestelijke en intellectuele vorming sturen zijn oversten hem al in 1943, nog tijdens zijn noviciaat, naar de wegens

de bezetting verspreide filosofie in Turnhout, Namen en Godinne. Hij brengt er twee aanvullende jaren door, zodat hij de licentie kan behalen. Eén jaartje stage 1945-46 moet volstaan: klasleraar 3e Latijnse klas Franse sectie op het toen nog tweetalige Sint-Jan Berchmanscollege Brussel. In 1946 vat hij aan de Leuvense alma mater zijn specialisme aan: Sociale en Politieke Wetenschappen. Het eerste jaar rondt hij af met de grote onderscheiding, de rest kan nog een poosje wachten.

Zo spoedig mogelijk wenst hij priester te worden. In ons grote studiehuis in de Minderbroedersstraat Leuven verblijft hij 1947-51. Midden in die periode, 24 augustus 1949, wijdt de Gentse bisschop Karel Calewaert hem tot priester. Van Leuven naar Münster in Westfalen voor het laatste proefjaar 1951-52 onder instructor K. Wehner. De begonnen sociale studie zet hij voort in Nijmegen en sluit hij daar af met een schitterend doctoraal examen. Van jongsaf is Roger zeer sociaal gezind. Het lot van de kleine volksman, de soms uitgebuite arbeider, gaat hem ter harte. Van vader, een overtuigd socialist, meegekregen? Studiegenoten herinneren zich, hoe hij op de theologie geestdriftig meedraait met een kleine ploeg die op huisbezoek gaat in de Bastinstraat te Leuven, toen een rode burcht, om vooral de bejaarden, de werklozen en de kinderrijke gezinnen bij te staan en hun rechten en belangen tot op het stadhuis te bepleiten. Op zich een bescheiden detail, wél symptomatisch.

Hij is bestemd voor het sociaal apostolaat, meer bepaald als inspirerend denker en lesgever. Daarom gaat hij 1954-56 een semester lang kennismaken met het centrum 'Action Populaire' in Parijs, vervolgens naar Madrid en de Gregoriana te Rome, waar hij zelfs enkele colleges weggeeft. Een veel belovende kracht voor onze sj-provincie met een aanlokkelijke loopbaan in het verschiet.

Halfweg de jaren vijftig worstelt de Kerk in Chili met een zwaar probleem. Het aantal priesterroepingen neemt af. Tal van jongeren raken in

politiek woelig vaarwater. Dat dreigt nefaste gevolgen te hebben voor de toekomst van de Kerk. De Chileense jezuïetenprovinciaal klopt aan om hulp bij de algemeen-overste in Rome. Sinds 1946 is dat pater J.B.Janssens, onze oud-provinciaal, die de jonge dynamische Vekemans van nabij kent. Hij besluit hem af te staan aan Chili. Een betere keuze kan hij niet maken. Roger kent het marxisme door en door, spreekt vloeiend zeven talen en spreidt een creatief organisatietalent ten toon. Bovendien is hij een spiritueel gedreven en loyaal jezuïet.

Vanaf 1955 is hij bestemd voor de Chileense sj-provincie waar hij dan ook na zijn aankomst in 1957 'applicatus' wordt. 'Applicatus' betekent: toegevoegd, ingelijfd, te werk gesteld. In het juridische jezuïetenjargon wijst het op een jezuïet die, hoewel lid blijvend van zijn oorspronkelijke provincie, een tijdlang naar een andere provincie wordt overgeheveld mét alle rechten en verplichtingen verbonden aan het volle lidmaatschap. Bij voorbeeld, voortaan is die andere provinciaal zijn overste. Vanaf 1985 zal hij opnieuw lid van de BSE worden, hoewel hij in Colombia of Chili blijft wonen.

Eind 1956 verlaat hij Europa en neemt hij zijn intrek in het Colegio R.Bellarmino te Santiago, waar hij een paar landgenoten aantreft: Josse van der Rest en Hubert Daubechies. Tot 1971 is dat zijn thuis- en uitvalsbasis. Met zo'n aanwinst is de plaatselijke provinciaal-overste in de wolken. Lang duurt het niet voor hij in Roger ontdekt en looft: zijn bekwaamheid, zijn helder doorzicht en voorzichtigheid. Hij neemt een vliegende start, of noem het een vulkaanuitbarsting van initiatieven met het oog op de 'Promocion Popular', volksontwikkeling. Deze bestaat hoofdzakelijk in het bewustmaken van het ongeletterde en verdrukte volk. Directeur is hij van het CIAS (Centrum van sociaal onderzoek en actie) 1957-64, en, op verzoek van monseigneur Silva Santiago, aartsbisschop van Concepción en tevens rector van de katholieke universiteit, van de School voor Sociologie binnen deze instelling 1959-64.

Lesgevers gaat hij opsporen in België, Frankrijk en Duitsland. Sommige oud-studenten gaan zich specialiseren in Europa, en bekleden, eenmaal weer thuis, vooraanstaande posten op het universitaire en politieke toneel. In 1959 helpt hij het maandblad *Mensaje*, in 1951 opgericht door de later heilige Padre Hurtado en waarvan hij sinds 1957 tot de redactie is toegetreden, omvormen tot een van de invloedrijkste publicaties in Latijns-Amerika.

Ondertussen heeft hij zich omringd met een uitgebreide staf van specialisten op talrijke vakgebieden. Alle activiteiten coördineert hij in het DESAL (Centrum voor economische en sociale ontwikkeling voor heel Latijns-Amerika) 1960-70. Hij ontwikkelt er de theorie van de marginaliteit. Armoede heeft haar aanwijsbare oorzaken, en dient in haar wortels te worden aangepakt. Het overgrote deel van het volk is marginaal, bevindt zich aan de rand van de maatschappij. Hoe het daaruit doeltreffend en vreedzaam bevrijden? Onder de projecten: bouw van goedkope woningen, coöperatieve productieëenheden, gezondheidcentra, vormingssessies voor boeren, vakbondsleiders, buurtwerkers. DESAL is synoniem van progressief denken en handelen in de geest van de pauselijke sociale encyclieken. Beroemd zijn de 'maandagen van Bellarmino', waar deskundigen in sociale kwesties de actualiteit onder de loep nemen. Daarbovenop viert de padre iedere zondag eucharistie voor jonge economen en bestudeert met hen nadien de kerkelijke documenten terzake. Een andere verdienste: de uitzuivering en systematische uitbreiding door boekenaankoop van een waardevolle bibliotheek over economie, sociologie, filosofie en theologie. Inmiddels is deze rijke erfenis ondergebracht in de bibliotheek van de universiteit Alberto Hurtado. Van 1967 tot 70 is hij lid van de staf hoogleraren in de faculteit Theologie aan deze universiteit en doceert hij de sociale leer van de Kerk.

Het motto van DESAL 'Revolutie in vrijheid' wordt later overgenomen door de christen-demo-

cratische partij van Eduardo Frei, een persoonlijke vriend. In 1964 behaalt deze een klinkende verkiezingszege. Velen zien in de Vlaamse jezuïet een van de grondleggers van de overwinning. Is hij immers niet de 'éminence grise' van de nieuwe president? Het moet gezegd worden, vooral twee extra-nummers van *Mensaje*, samengesteld door de ploeg rond Vekemans, hebben tevoren gezorgd voor behoorlijk wat deining en beroering: *Revolución en América latina. Vision cristiana*, van december 1962, en *Reformas revolucionarias en América latina. Vision cristiana* van oktober 1963. Roger zelf heeft altijd ontkend dat er van enige rechtstreekse politieke beïnvloeding sprake kan zijn. Trouwens, Frei is, naar zijn zeggen, sterk genoeg om zijn weg te gaan en heeft een afkeer van alle bemoeizucht. Ik ben in de allereerste plaats priester, zo gaat hij voort, en gekant tegen alle vermenging van politiek en godsdienst.

De sociale problematiek beperkt zich niet tot Chili. In een of andere vorm doet ze zich voor in heel het gistende werelddeel. Ook een eventuele oplossing behoeft internationale afmetingen. In die dagen is de democraat John F. Kennedy president van de USA. Ondermeer lanceert hij de *Alianza para el Progreso*. Via invloedrijke tussenpersonen in diens omgeving wijst padre Vekemans er hem op, dat hij daarbij de schrijnende armoede van de boeren en de arbeiders in Zuid-Amerika niet over het hoofd mag zien. Het 'Wirtschaftswunder' in de Duitse Bondsrepubliek, zo kort na de Tweede Wereldoorlog, staat in ons geheugen geprent. Meteen ontpopt zich de Kerk aldaar tot een gulle weldoener wereldwijd voor het katholieke missiewerk en ontwikkelingshulp. Vekemans overtuigt zijn goede kennis kardinaal Frings, aartsbisschop van Keulen, om deze hulp bij voorrang te richten naar Latijns-Amerika. Dáár, betoogt hij, ligt de toekomst van de Kerk. In Chili zelf hebben vooral twee kerkleiders gebruik gemaakt van zijn opmerkelijke talenten: kardinaal Raúl Silva Henríquez, en Manuel Larraín, bisschop van Talca. Zo krijgt Roger zitting in tal van bisschoppelijke raden en commissies.

In 1970 wordt de socialist Salvador Allende tot president verkozen. De christendemocratie is een doorn in het oog van de marxisten, misschien nog het meest wegens haar uitgesproken sociale bemoeienissen, waardoor ze er een rivaal in zien op hun eigen terrein. Voor het nieuwe regime is Vekemans 'persona non grata'. Alles wordt in het werk gesteld om zijn sociale actie te dwarsbomen. Noodgedwongen wijkt hij uit naar Bogota, hoofdstad van Colombia. Hij richt er dadelijk het CEDIAAL (Studiecentrum voor de ontwikkeling en integratie van Latijns-Amerika) op en sticht het driemaandelijks tijdschrift *Tierra Nueva*.

Padre Vekemans' positie, zowel in Colombia als voordien in Chili, is allerminst comfortabel. Niet zo verwonderlijk voor deze geduchte polemist. In een onberispelijk en sierlijk Spaans en met een doortimmerde bewijsvoering spaart hij zijn tegenstanders niet. Kringen van politieke bevrijdingstheologie schilderen hem af als een boegbeeld van de burgerlijke Kerk, terwijl hij aan de andere kant door extreem-rechts wordt gewantwoord: in 1972 breekt er in Colombia een hetze los om hem als communist het land te doen uitzetten. In een werelddeel waar extreme ideologieën tegen elkaar opbotsen, wat op het politieke vlak met de vuigste middelen en vaak bloedig zijn beslag krijgt, is een 'derde weg' tussen kapitalisme en marxisme, zoals Roger volgens de richtlijnen van de Kerk voorstaat, bezaaid met voetangels en klemmen. Ook hij wordt het slachtoffer van hatelijke verdachtmakingen. Hij zou Frei direct hebben beïnvloed, hij zou vet betaalde contacten hebben onderhouden met de Amerikaanse inlichtingendienst CIA, hij zou... Hij ziet zich genoopt in 1982 het verweerschrift *D.C. - CIA - Celam: autopsia del mito Vekemans* (lijkschouwing van de mythe Vekemans) uit te brengen. Daarin weerlegt hij keurig alle aantijgingen en legt hij mét de motieven ook de mechanismen van de roddelcampagne bloot.

Ondanks alle hindernissen zwoegt de strijdlustige en schrandere Padre onvermoeibaar verder en blijft zijn uitstraling in brede kringen merkbaar.

Behalve zijn aandeel in de werking van het CEDIAAL neemt hij in 1985 het interim-voorzitterschap van *Eglesia che sufren*, Hulp aan de Kerk in Nood - Oostpriesterhulp, op zich. Terug naar 1973. Een militaire junta pleegt een staatsgreep en zet de jacht in op de aanhangers van Allende die zelf om het leven komt. Daaruit spruit de rechtse dictatuur voort van generaal Augusto Pinochet. Hij kan zich als president handhaven tot het referendum van 1990. Zolang heeft de balling gewacht om terug te keren naar Chili.

Veel is teloorgegaan, veel kan opnieuw onbelemmerd van wal steken: *Eglesia che sufren* tot 1994, CEDIAAL tot 1999. Hij verkiest voortaan in zijn publiek optreden een lager profiel aan te nemen, hem trouwens opgelegd door een slabakkende gezondheid en herhaalde opnamen in het ziekenhuis. Zijn schrijversactiviteit verlegt zich van het sociale en polemische naar spiritualiteit en theologie, wat wijst op een kentering in zijn innerlijke ingesteldheid. Hij bidt veel om «zijn schade in te halen» na dat drukke, opgejaagde verleden. Dat verleden, ach, wat is het geweest? Hij blikt erop terug met een kritisch en vrij pessimistisch oog. Ondanks al dat rennen en zwoegen heeft hij lang niet alles bereikt wat hij bedoeld had. Waarom niet? Het weerwerk van mensen, de inertie van de dingen en eigen ontoereikendheid. Aldoor meer helt zijn gebed over naar overgave aan de Heer, machteloos als hij zich voelt maar vol vertrouwen. Meer dan welk ander probleem ook bekommert hem het schrijnend priestertekort, waardoor aanzienlijke bevolkingsgroepen in het binnenland grotendeels verstoken blijven van pastorale begeleiding. Wat betekenen de kleine bloeiende basisgemeenschappen tegenover die reusachtige massa buiten het bereik van de Kerk? Iedereen kan vaststellen hoe de plattelandsbewoners een eigen geloofsbeleving hebben ontwikkeld, sterk vermengd met magie en bijgeloof, en hoe ze maar al te vaak hun toevlucht vinden in allerlei sekten van twijfelachtig allooi. Intussen is dat ook een prioritaire zorg geworden van de nationale bisschoppenconferenties.

Wat tegenstanders niet konden bereiken, dat spelen de klimmende jaren en de ouderdomskwalen klaar. In de residentie San Ignacio van de hoofdstad rest voor hem van 1999 af als enige opdracht 'Orat pro Societate et Ecclesia' (bidt voor de Sociëteit en de Kerk). Hij maakt er een vredige levensavond door, meelevend met hetgeen er om hem heen gebeurt, tussendoor wat lezen en luisteren naar muziek. Tot op het einde is Roger nog heel lucide. De avond vóór zijn dood heeft hij nog telefonisch contact met zijn zus in België, die onlangs haar man heeft verloren. «Wat mezelf betreft, ik voel me nog best», stelt hij haar gerust. Tijdens de nacht van 22-23 oktober heeft hij ineens een inzinking en raakt hij in ademnood. Naar het universitair ziekenhuis overgebracht overlijdt hij er om drie uur in de ochtend.

Hij ligt begraven op het bescheiden kerkhof van het retraitshuis 'Padre Hurtado'. Om bij zijn rustplaats te komen trekt de rouwstoet van verknochte vrienden en medebroeders door een brede laan, aan weerskanten geflankeerd door rozenstruiken in volle bloei. De Chileense jezuïet Alberto Hurtado, heiligverklaard op 23 oktober 2005, op de dag af twee jaar vóór Rogers sterfdatum, is in ons land geen onbekende. Hij voltooide de theologiestudie in Leuven, werd er in 1933 tot priester gewijd en deed zijn derde proefjaar in Drongen. Hurtado en Vekemans, een herhaalde vruchtbare wisselwerking tussen het verre Chili, een strook van noord naar zuid uitgerekt over duizenden kilometer langs de Grote Oceaan, en ons kleine landje aan de Noordzee.

PATER SILVEER DE SMET (1924-2007)

Optreden zat hem in het bloed. Al in de huiskring speelde hij toneel. Als de oudste van vier nam hij de hoofdrol op zich en verdeelde hij de bijrollen onder zijn twee broers en enige zus. Hij regisseerde en leidde de hele vertoning. De anderen, al

liepen ze liever achter een bal aan, hadden zich maar te schikken. In zijn latere leven bewaarde hij de waardigheid en de zwier van een beroeps-acteur die voor een publiek optreedt.

Geboren te Aalst op 6 oktober 1924, groeit Silveer De Smet op in Erpe, waar vader schoolhoofd is. Tijdens zijn humaniora op het Sint-Jozefscollege van de 'keizerlijke stede' pendelt hij dagelijks heen en weer. Dat verklaart waarom hij minder deelneemt aan activiteiten buiten de lessen. Eén uitzondering: zo'n acteertalent kan de regisseur van het schooltoneel moeilijk links laten liggen. Sommige rollen lijken hem op het lijf geschreven. Zo in *Reinaart de Vos*, het befaamde middeleeuwse dierenepos in de toneelbewerking van Paul de Mont. De jonge bühnefanaat krijgt de rol toebedeeld van Koning Nobel, de leeuw. Hij doet het voortreffelijk en, helemaal opgaand in zijn tekst, voegt hij er een gebrul aan toe, zo vervaarlijk dat het publiek rilt van ontzetting, inclusief de auteur zelf die vooraan in de zaal zit.

In 1943, op 4 augustus, een datum vervroegd om de kandidaten te onttrekken aan de Duitse Arbeitsdienst, treedt hij in te Drongen. In de loop van het noviciaat krijgt hij te kampen met een

pleuritis. Gelukkig is hij voldoende hersteld om toegelaten te worden voor de eerste geloften 15 augustus 1945. Hij behaalt de kandidaatstitel klassieke filologie, wat hij later aan de KU Leuven in 1952-53 zal aanvullen met de licentie en, reeds op theologie, in 1954 met de aggregatie voor het middelbaar onderwijs, telkens met de grote onderscheiding. De filosofie studeert hij in Egenhoven en Leuven 1947-50, eveneens bekrond met de licentie.

Hier laten wij een korte uitweiding tussen in verband met... toneel. Waar houden onze scholastieken-studenten zich mee bezig buiten de lessen en de voorgeschreven studietijd? Zang en toneel bieden voor al die jeugdige vitaliteit een uitlaatklep. Elke gelegenheid nemen zij te baat voor een tafelnummer: een jubilee, een naamfeest, een gezellige avond, en dan het hoogtepunt: het jaarlijkse toneelstuk. Silveer is natuurlijk altijd van de partij, het liefst in rollen gepaard met een zekere plechtstatigheid of in het komische genre, en dan meestal in een vedettenrol. Eén voorbeeldje: tijdens een paasvakantieverblijf in het Berchmanianum te Nijmegen brengt het groepje Vlaamse bezoekers een 'pan' voor het voetlicht, een soort revue van eigen brouwsel. Samen met een compagnon, grapjas zoals hij, speelt Silveer de rol van een dominee die bij een collega op visite gaat. Met afgemeten gebaren en een akelig Haags accent voeren ze een knettergek typisch klerikaal gesprek. Vervolgens brengen ze op een ingebeeld spinet quatre-mains enkele vrome motetten ten gehore. Zelfs de stijfste Hollanders liggen dubbel gevouwen van het lachen.

Zijn stage verricht hij aan het Sint-Barbaracollege te Gent 1950-52: een jaar surveillant van de grote internen, een jaar klasleraar van een zesde, nu eerste, Latijnse klas. Theologie in Leuven 1953-57, met priesterwijding door de Indiase bisschop Tigga op 10 augustus 1956. Na de theologie verhuist hij naar Drongen. Hij is er minister van de junioren, met lesopdrachten oud-Griekse Letterkunde en Instellingen, alsook Grieks op het noviciaat. Een jaar later is hij één schooljaar lang

poësisleraar aan 'zijn' Aalsterse college, en neemt hij daarbovenop de redactie van het collegeblad *Jong Leven* op zich. Zijn vërreikende bekendheid met zowel het Nederlands als de klassieke oude talen zal hem niet weinig te stade komen in zijn verdere loopbaan, die zich op een heel ander vlak afspeelt. Van 1959 tot '60 terug naar Drongen: derde proefjaar onder instructor Maurice Schurmans, neef van Marcel, zijn ex-leraar en later zijn collega in de poësis te Aalst.

In 1960 vertrekt hij naar Rome. Aan de Gregoriana, deze kweekvijver voor heel wat hogere kerkelijke ambten wereldwijd, doet hij een biennium Dogmatische Theologie 1960-62. Dat mondt uit in een doctoraat, op het proefschrift *De invocatie* (manieren om God aan te spreken) *in de presidentiële gebeden der oud-romeinse liturgie*. Daarmee kennen wij zijn specialisme: liturgie. Heverlee is pas drie jaar tevoren geopend als ons grote studiehuis in opvolging van Leuven, wanneer Silveer in 1962 er zich komt installeren, het begin van een 45-jarig verblijf. Professor Liturgie, dat is zijn opdracht aan onze theologische faculteit. In de refter houdt hij toezicht op de lezingen bij de maaltijden, een monachaal gebruik toen nog in zwang in veel kloostergemeenschappen. Hij leert zijn jonge medebroeders aan hoe ze het woord Gods horen te verkondigen, modereert de academie van de theologanten en stelt jaarlijks tot 1968 uiterst nauwgezet de Liturgische Kalender op.

Het theologicum van de salesianen in Oud-Heverlee doet op hem een beroep om in het academiejaar 1966-67 liturgie te komen doceren. Beide leeropdrachten, het juist vermelde en die aan ons 'collegium maximum', ruilt hij in voor hetzelfde aan het CKS (Centrum voor Kerkelijke Studies) tot 1969 en daarna als buitengewoon docent aan de KU Leuven tot zijn emeritaat in 1989. Zijn cursussen vat hij heel ernstig op. Hij is zich terdege bewust van de uitnemende waarde van de liturgie voor het geloofsleven bij een breed publiek van kerkgangers en voor de uitstraling ervan naar buiten. Een verzorgde en doorleefde liturgie

in de eucharistieviering en in alle sacramenten is een kernstuk van de pastorale zorg. Laten onze voorgangers en kerkelijke bedienaars daarvan overtuigd zijn! Professor De Smet doorspekt zijn colleges met een onoverzichtelijke massa wetenswaardigheden. Bij elke les staat hij onder spanning, maar eenmaal op dreef is hij niet meer tegen te houden. Natuurlijk blijft het niet bij doceren. Hij overstelpt het *Tijdschrift voor Liturgie* en andere vakbladen met artikelen. Zijn aandacht ligt gespreid over een breed spectrum van onderwerpen, van historische aard of brandend actueel, gezien de op gang komende vernieuwingen.

Zijn verantwoordelijkheid neemt toe wanneer hij in 1966 wordt aangesteld tot voorzitter van de ICLZ, de Interdiocesane Commissie voor Liturgische Zielzorg. Dat blijft hij tot 1974. Zijn ambts-termijn valt samen met het Tweede Vaticaans Concilie en de beginnende uitvoering van de daar goedgekeurde richtlijnen, niet het minst inzake liturgie. Onder de voorschriften vinden wij het invoeren van de landstaal, gemeenschappelijk terrein voor theologen, liturgisten en taaldeskundigen in Nederland en Vlaanderen. Bekende letterkundigen worden in de arm genomen om hun bijdrage te leveren aan het vertalen en opstellen van de canongebeden. De commissievoorzitter gaat ze zelf persoonlijk opzoeken. Wat al reizen, samenkomsten en discussies brengt deze reuzenonderneming met zich mee, echter ook een pak vriendschappen voor het leven. Zelf reeds emeritus verrast Silveer op geregelde tijden de krasse monseigneur L. De Kesel, vicaris van Gent, in zijn oude dag met een allerhartelijkst vriendenbezoek. Enkele keren is hij gastprofessor aan het grootseminarie Johannes XXIII in Kinshasa. «Ik wil de achtergrond van mijn studenten kennen, verklaart hij, want liturgie mag niet los staan van het leven», en de daad bij het woord voegend trekt hij op inspectie in het Congolese binnenland.

Nog op een ander domein heeft Silveer zijn talenten ontplooid: dat van boeken, tijdschriften en publicaties in het algemeen. In 1972 wordt hij voor zeventien jaar bibliothecaris van onze

theologische faculteit. Wanneer een groot deel van onze bibliotheek in bruikleen wordt overgeheveld naar die van de KU Leven, coördineert hij namens de Sociëteit de delicate operatie en de daadwerkelijke verhuizing van het boekenbestand. Hij blijft daarna onze gemandateerde supervisor in de Debériotstraat tot 2004. Jarelang heeft hij zitting in de Commissie voor de Bibliotheken en Archieven van onze provincie. Op elke bijeenkomst van de bibliothecarissen van al onze huizen deelt hij een lijst uit met aanbevolen lectuur met het oog op boeken aankoop.

Brecht, in de Antwerpse Kempen, is de geboorteplaats van de jezuïet-rechtsgeleerde en dienaar Gods Leonard Lessius (1554-1623). In 1956, Silveer is nog theologant, maakt de gemeente zich op om voor haar beroemde telg een bronzen standbeeld op te richten. Kort te voren zijn hem belangrijke archiefstukken over Lessius toevertrouwd, nu staat hij het herdenkingscomité bij met wijze adviezen en houdt hij de feestrede bij de plechtige onthulling. Van zijn hand verschijnt een beknopte, vulgariserende levensschets. 1990-91 viert de Sociëteit van Jezus over de hele wereld een speciaal Ignatiusjubeljaar, vierhonderd jaar na de geboorte van haar stichter. Onze Vlaamse provincie wil niet achterblijven en ontvouwt een reeks initiatieven. Op zoek naar een geschikte coördinator die met het nodige gezag de hele viering in goede banen leidt, komt men terecht bij pater De Smet.

Het jaar dat hij met emeritaat gaat, 1989, wordt hij kerkprefect in Heverlee, echt een kolfje naar zijn hand. Nu kan hij in praktijk brengen hetgeen hij tot dan toe gedoceerd heeft. In die dagen mag de kerk aan de Waversebaan zich verheugen in een aanzienlijk en sterk meelevend publiek, dat verzorgde kerkdiensten ten zeerste op prijs stelt. Ze beschikt over een talrijk en geofend zangkoor en een keurtroep van acolieten. Over dat alles voert de kerkprefect de regie. Geregeld gaat hij voor en houdt hij de homilie, soms heel schilderachtig, altijd gevat. Evident steken de hoogfeesten daar ver bovenuit. Het kan er niet solemneel

genoeg aan toegaan, en laat er toch niets verkeerdt lopen! Zo opgewonden is hij dan al in de sacristie bij het toewijzen van eenieders taak, dat hij, God betere het, wel eens in alle argeloosheid het voornaamste over het hoofd ziet. Dat wordt evenwel ruimschoots goedgemaakt door het brio waarmee hij in het begin van de paaswake in het schemerduister het «Licht van Christus!» uitgalmt, en de krachtige overtuiging waarmee hij het verrijzenisverhaal voordraagt. De kerkprefectuur betekent bovendien dat hij een soort pastoor is van de buurt. Hij kent zijn 'parochianen' van nabij zoals een herder zijn schapen. Hoe leeft hij mee met de zorgen van de ouders, de vorderingen op school van kinderen en jongeren, de ongemakken van de bejaarden. Stuk voor stuk kunnen zij bij hem terecht met hun vreugden en verdriet. Dan vallen alle show en acteerkunst weg, dan is hij enkel nog de vriend en toeverlaat, die begrijpt en opbeurt en aanmoedigt. Een hart 'van koekebrood' en uiterst gevoelig, een vertrouwensman die geruisloos dient in het verborgene.

Mag hij dan uit zichzelf nogal verlegen en onzeker zijn, een zekere Bourgondische levensstijl is hem niet vreemd. Van een welvoorzien feestmaal is hij allesbehalve schuw en hij laat zich kennen als een weergaloze disgenoot. Met zijn kwinkslagen en zijn onbedwingbare 'Lust zu fabulieren' brengt hij een heel gezelschap aan het schaterlachen. Kennelijk geniet hij zelf nog het meest van zijn grappen, soms komt hij nauwelijks uit zijn eigen woorden van pure pret. Prachtige reizen heeft hij gemaakt. Hij houdt van schoonheid en kunst in alle vormen: literatuur, muziek, plastische kunst, maar bovenal houdt hij van mensen. Dat wordt elkeen gewaar die hem benadert: «Wat is dat toch een lieve man!».

Aan zijn behoefte aan geborgenheid en een klankbord wordt het meest voldaan in de kring van zijn familie en zijn gemeenschap. Hij houdt van zijn broers Lucien, minderbroeder, wijlen Hubert, landelijk voorzitter van de Ouderverenigingen van het Vrij onderwijs, en van zijn zus Christiane, woonachtig in Frankrijk. Graag gaat

hij op reis met hen of naar hen toe. Zijn gemeenschap geniet van zijn minzame omgang vol attenties en gekruidd met rake opmerkingen en omstandige anekdotes.

De laatste weken verzwakt hij zienderogen en zweeft hij tussen intensieve verzorging en periodes van lichte beterschap. De Heer verleent hem de tijd om zich klaar te maken voor de eeuwige liturgie, de aanbidding van het Lam. Zijn overlijden, de overgang naar een ander leven, komt er in het Leuvense ziekenhuis Gasthuisberg op 13 november 2007.

BROEDER GUSTAAF VERMEIREN (1922-2007)

Tot aan de eeuwwende was onze Vlaamse provincie drie Vermeirens rijk. Heel verschillend van afkomst, leeftijd en geaardheid, maar alle drie broeders in dezelfde Sociëteit van Jezus. Begin 2000 is Albert ons ontvallen, vandaag treuren wij om het heengaan van Gustaaf.

Gustaaf, geboren in Antwerpen op 17 juni 1922, is opgegroeid in een warm nest. Van de zeven kinderen zijn er vijf religieus geworden. Paula karmelietes, Leo passionist, Ida apostolien, Gustaaf jezuïet, Irma eerst dominicanes, later kluizenares. Vergeet niet: het was de tijd van 'het rijke roomse leven' met andere waardenormen dan nu, toen een dergelijk kroost- en roepingrijk gezin de algemene bewondering wegdroeg. Het ouderlijke huis stond in Pulderbos, een lieflijk landelijk dorp in de Antwerpse Kempen, nu deelgemeente van Zandhoven, ten oosten van de metropool. Hoe spelen de ouders het klaar om zo'n talrijk gezin groot te brengen? Heel eenvoudig: de kinderen helpen mee, de oudsten letten op de kleintjes. Nu is Gustaaf op één na de laatste in de rij. Met een ingoede moeder en al die zussen zal hij ongetwijfeld een overvloed aan tedere zorg hebben ervaren. Wat zal er in de huiskring geravot en afgelachen zijn, en bovenal, wat al toewijding en liefde zullen daar opengebloeid zijn. Staf's zonnig karakter en vlotte omgang dragen daar duidelijk de sporen van. Naarmate de jaren voorbischuiven koekt de familie nog hechter samen en ze laat geen gelegenheid schieten om dat te bevestigen en te vieren.

In het Sint-Henricusinstituut te Antwerpen volgt Staf de moderne humaniora tot het vierde, tegenwoordig derde jaar. In 1943 vindt hij werk als bediende bij Sobrietas, een stichting begaan met de bestrijding van alcoholisme en het bevorderen van geheelonthouding. Broer Leo levert daar mooi werk, en zo zal hij ook Staf erbij gehaald hebben. In 1945 roept het vaderland hem op voor legerdienst. Daarna blijft hij een jaartje thuis tot hij met nieuwjaar 1947 een betrekking van portier krijgt aan het O.L.V.college te Antwerpen. Het jaar doet hij niet eens uit. Hij heeft kennis gemaakt met het jezuïetenapostolaat en voelt zich tot de orde aangetrokken. Het avontuur begint met het postulaat in Drongen op 10 september 1947. Zes maanden later, op 11 maart 1948, treedt hij in het noviciaat. Al gauw merkt de novicemeester wat voor vlees hij in de kuip

heeft en waar de Sociëteit met zo'n veelbelovende kracht aan toe is. In die eerste naoorlogse jaren schommelt het aantal novicebroeders om en bij vijftien. Weer twee jaar later, 12 maart 1950, spreekt hij zijn eerste geloften uit.

De kersverse 'geloftenbroeder' krijgt de taak opgedragen om de linnenkamer te beheren. Geen sinecur: de Oude Abdij telt op dat ogenblik ruim honderd bewoners, van piepjonge novicen, over tertiarissen in hun mannenjaren, tot stokoude grijsaards. Na een tijd om in te rijden verhuizen onze jonge broeders naar een of ander huis in de provincie, waar ze met omvangrijker verantwoordelijkheid belast worden. Wat wordt zijn eerste standplaats? Het Sint-Jan Berchmanscollege hartje Brussel. Meteen valt hem een zware post ten deel: manuductor (werkleider-personeelschef). Zijn personeel bestaat uit een paar langer ingewerkte volwassenen en voorts een stel jonge snaken uit de dorpen van de periferie. De ouders hebben ze in de stad uitbesteed om, in aanvulling op hun verloning, wat talenkennis op te doen en 'deftige manieren' aan te leren. Voor dat scheutje 'beschavingswerk' rekent men op het opvoederstalent van 'de' broeder, de enige jezuïet met wie ze dagelijks in contact komen. Het is mooi om aan te zien hoe Staf het soms roerige volkje in handen houdt en hoe deze tuchtvolle ploeg erin slaagt de gebouwen te onderhouden en de schoolbevolking, paters, leerkrachten-opvoeders en leerlingen, een gerieflijke en prettige omgeving te verzekeren.

Bij het oprichten van de Sociëteit heeft onze stichter al heel gauw gedacht aan 'coadjutores temporales', de officiële Latijnse term voor 'broeders'. Hun roeping, te vergelijken met die van de diakens in de eerste kerk, bestaat erin de materiele onderbouw van het communiteitsleven voor hun rekening te nemen. Zo hebben de priesters de handen en de tijd vrij om zich te wijden aan geestelijke activiteiten in de strikte zin van het woord. Het ligt voor de hand dat dit theoretische onderscheid in de dagelijkse werkelijkheid helemaal niet opgaat. Zo innig zijn die onderscheiden

opdrachten met elkaar vervlochten dat ze voortdurend in elkaar overlopen. Zowel hier als in de missies doen de broeders, net zoals de huidige diakens, niet zelden aan regelrecht apostolaat naar buiten, met prachtig resultaat. Dat merken wij nog het best wanneer wij er een van concreet volgen in zijn menigvuldige bedieningen.

Menigvuldig: in het geval van broeder Vermeiren mag dat terecht gezegd worden. Blijft hij jarenlang wonen in hetzelfde huis, binnen dat kader wisselen zijn werkzaamheden meer dan eens. Dankzij zijn uiteenlopende kwaliteiten en zijn soepele karakter - in onze dagen spreekt men van flexibiliteit maar meestal is die opgelegd tegen heug en meug, wat hier beslist niet opgaat -, is hij 'inzetbaar' op vele posten. Uit het kantoortje van manuductor stapt hij over naar de portiersloge, de sacristie als koster, de linnenkamer, of achter het stuur als gelegenheidsautobestuurder en inkoper. Kortom, overal waar men iemand van zijn kaliber van doen heeft en kan gebruiken. Deze beweeglijkheid is wel vaker het lot van jezuïeten, en met de vergrijzing alsook het teruglopen van hun aantal worden hun bezigheden er zeker niet minder omvangrijk om. Voeg daarbij dat Staf jarenlang helpt bij zijn broer Leo in Wezenbeek-Oppem. Die runt daar een dienst van hulp aan de missies waar er heel wat inzamel- en sorteerwerk aan te pas komt en een paar wakkere handen meer dan welkom zijn.

Tot in 1964 bestaat de jezuïetengemeenschap op Sint-Jan Berchmans uit dertig leden. Behalve zij die werkzaam zijn in onderwijs en opvoeding woont ook de redactie van *De (Vlaamse) Linie* er in, plus enkele losse 'operarii' met allerlei geestelijk en cultureel apostolaat in de hoofdstad. Dan reeds is onze Staf de enige broeder die overschiet in dat bonte gezelschap. Twaalf jaar later is de communiteit gehalveerd tot elf leden, in 1993 zijn ze nog met hun zessen. De sluiting is nabij. De laatsten van de Mohikanen worden verspreid over verschillende plaatsen en het huis wordt opgeheven op 25 april 1993.

De residentie La Strada, gehuisvest binnen het

O.L.V.college te Antwerpen, waar Staf zijn toevlucht vindt, is hem niet zo vreemd. Is hij geen Antwerpenaar van geboorte? Is hij op dat eigenste college niet enkele maanden portier geweest? Heeft hij er de jezuïeten niet leren kennen en zijn roeping ontdekt? Dertien man treft hij er aan, dubbel zoveel als in Brussel, en onder hen drie broeders. Van hun kant beschouwen zij zijn aankomst als een voelbare aanwinst. Een man zo eenvoudig en toegewijd, gezegend met een flinke portie gezond verstand en humor, echt iemand om van te houden. Zo langs zijn neus weg kan hij deze of die een aanmerking geven, en iedereen aanvaardt dat van hem. «Til niet te zwaar aan de onvermijdelijke ongemakken van het leven, vermaant hij, lachen is gezonder dan je te ergeren of dicht te klappen van treurnis», en je moet hem jandorie gelijk geven ook. Gaat hij daarin niet voor, door de nuchterheid waarmee hij zijn handicap van toenemende slechtheid draagt? Iets waaraan hij de vrije loop laat, is zijn enthousiasme voor de sport. Hij is een verwoede fan van Sporting Anderlecht. In Brussel troonde hij indertijd, wanneer zijn favoriete ploeg thuis speelde, zijn jeugdig volkje, aangevuld met de internen die niet naar huis konden, mee naar het stadion. Hier in Antwerpen slaat hij geen enkele match over op tv. Een nederlaag van zijn aangebeden elftal is hem een gruwel en een pijnlijke beproeving, een overwinning daarentegen een triomf.

Máár, eerst de taak, dan het vermaak, en alles op zijn tijd. De catalogus vermeldt naast zijn naam: *ad domest(ica)*. Een erg vage beschrijving, een vlag die menige lading dekt. Vrij vertaald is dat: 'bestemd voor huishoudelijke taken'. Elke huisvrouw weet wat dat betekent: zo goed als álles. Hier staat hij bovendien voor een gezin, uitgebreider en kieskeuriger dan normaal. Vergeten wij niet de talloze connecties met het huispersoneel en het nabije lerarenkorps dat graag nog contacten onderhoudt. 's Avonds is hij het, die de maaltijd klaarmaakt en op tafel zet. Werk genoeg aan de winkel. Wie niet moedwillig naast

het werk heen kijkt, zal zijn dagen niet in ledigheid slijten. In de lijn van zijn vroegere jobs laat hij zich niet lang pramen om de kosterij in de collegekerk te behartigen. Nauwgezet, stipt, net, zo is hij nu eenmaal. De aanwezige priesters verdelen onder elkaar een doorlopende biechtgelegenheid. Aan de gelovigen die uitkijken naar de diensthebbende biechtvader wijst broeder koster prompt de weg. Aangezien de Sociëteit niet langer eigen kerkdiensten kan verzorgen, heeft de Poolse gemeenschap er elk weekeind drie missen, meestendeels met een wel gevulde kerk. Er wordt hem geen rust gegund, maar hij verricht dolgraag zijn taak in dienst van de Heer.

In september 1998 maakt hij hetzelfde mee als vijf jaar tevoren in Brussel. La Strada wordt opgeheven en zijn resterende leden vinden elders een gastvrij onderkomen. Voor Staf Vermeiren is dat Drongen, ook al geen wildvreemd oord, want hier is hij een halve eeuw geleden ingetreden en ligt de bakermat van zijn religieus leven.

Met zijn gezichtsvermogen is het iedere dag erger gesteld. In dezelfde mate echter geniet hij alsmaar gretiger van hetgeen hij nog kan onderscheiden en van de waardevolle dingen die zich aan het oog onttrekken. Staf heeft altijd van twee uitersten gehouden: van de bergen en van de zee. In zijn Brusselse periode is hij vaak, op schoolreizen en vakanties met leerlingen en hun begeleiders, de bergen opgeklauterd om dan boven te genieten van een onmetelijk vergezicht. Zo mogelijk nóg liever trok hij naar de Noordzeekust. In de allerheiligen- en de krokusvakantie betrokken zeven à acht huisgenoten een villatje in Wenduine. Staf zorgde voor de inkopen. Ofwel wandelde hij kilometers ver langs de kust in zijn dooie eentje, alleen met de wijdse natuur en haar Schepper. Later deed hij jaarlijks een maand zeekuur om een aanslepende longaan-doening in toom te houden. Hoe het ruime sop hem aanlokte, dat wisten zijn familie, vrienden en kennissen, die hem meenamen op hun excursies of langere verblijven aldaar. Zo ondermeer een bevriend gezin uit Antwerpen voor een paar

weken, wanneer hij wegens zijn zwakke ogen het niet meer alleen aankon. Want de zee zie je niet alleen, je hóórt haar nooit uitgezongen lied, je snuift met volle teugen haar machtige adem op, je voelt haar prikkelende lucht door al je poriën dringen. Zijn laatste trip naar Wenduine op 17 november 2006 beleefde hij als een afscheid voor het leven, althans voor dit leven. Wanneer hij, op een paar dagen na, een jaar nadien 14 november 2007 op sterven ligt en alleen nog de stem herkent van wie naast hem staat, heeft hij dan niet vanbinnen, in een nader komende verte, de oneindige Oceaan horen klotsen van Gods liefdevolle barmhartigheid?

Gezelles gedicht *In speculo* is geïnspireerd door de tekst van Paulus in 1 Kor.13,12 «Nu zien wij nog in een wazige spiegel, maar straks van aangezicht tot aangezicht». De laatste strofe, in gebedsvorm, is één treffend beeld: *Mijn ooge zal / eens vol U zien, en varen / zoo 't druppelken / in zee, dat is vermoord: / zij zal U zien / verafgrond in de baren / der ziende zee, / die bedde en heeft noch boord.*

PATER RENÉ ROUSSEAU (1922-2008)

Dat jezuïeten werkzaam zijn in de missies, de prediking, het onderwijs, de geestelijke begeleiding, het sociale- en volksapostolaat, de geesteswetenschappen, vindt iedereen normaal en strokend met hun levensstaat. Jezuiten evenwel die zich ophouden in de wereld van economie en financiën, doen sommigen opkijken. Nochtans is dat niet zo verwonderlijk. Wordt de wereld niet verregaand gedomineerd door problemen omtrent productie, aanschaf, verdeling, gebruik van materiële goederen, die om duiding vragen vanuit het geloof en het evangelie? Pater René Rousseau was een van die opmerkelijke figuren die hun beste krachten en kundigheden beleggen in het becijferen van ons menselijke lot en welzijn. Zowel van vaders als van moeders zijde is hij

een volbloed Waal. Op 10 juli 1922 geboren in Courcelles benoorden Charleroi, als derde in een rij van vier. Zijn voornaam erft hij van een oom René die in 1915 aan het front gesneuveld is. Vader, een zwijgzame, vrij gesloten man, weer thuis na vier jaar krijgsgevangenschap in Duitsland tijdens wereldoorlog I, en op zoek naar werk, vindt een betrekking als hoofdboekhouder bij de 'Molens Rypens' in Boom. René telt twee jaar wanneer het gezin daarheen verhuist. Zijn hele schooltijd maakt hij door in het Nederlands, terwijl de voertaal thuis het Frans blijft. Gevolg: hij wordt een onberispelijke tweetalige, 'un parfait bilingue'. Voor de humaniora belandt hij op het plaatselijke, 'strijdend Vlaams' Onze-Lieve-Vrouwcollege. Deze Waal, géén franskiljon, neemt er een eigen positie in, naar zijn eigen typering, 'geen vreemde, eerder een gast die welkom is'. Zoals toen gebruikelijk ligt de klemtoon op taalstudie en literatuur. Wiskunde blijft beperkt tot het opgelegde leerprogramma. Nu is dat juist René's lievelingsvak, daardoor steekt hij af op de heersende strekking. Wel vertoont hij belangstelling voor geschiedenis en biografieën, zijn belezenheid doet niet onder voor die van anderen.

Zijn roepingsgeschiedenis neemt aanvankelijk een merkwaardige bocht. Op het college is de algemene verwachting dat hij priester wordt. Maar het seminarie trekt hem niet aan en vader hoopt dat zijn begaafde jongen volgens familie-traditie mijnningenieur wordt. René voelt zich nog niet rijp genoeg om door te hakken en trekt dan maar, met twijfels in het hart, naar de Sint-Ignatius-handelshogeschool in Antwerpen. De oorlog voert barre tijden aan: telkens onderbroken cursussen, en wegens de V-bommen verhuizingen her en der. De edelmoedige jongeman, lid van de Solidariteit (Mariacongregatie) meent zich niet te mogen beperken tot eigen studievorderingen, maar dat hij zich ten dienste hoort te stellen van de minderbedeelde volksjeugd. Hij engageert zich als leider in de Chirojeugd. Ook voelt hij behoefte aan een geestelijk houvast en begeleiding. Hij vindt die bij priester Lamot. Samen met pater Charles du Bois de Vroylande loodst deze hem naar de Sociëteit. Vader, een diepvroom man, draait graag bij en begeleidt zijn zoon naar Drongen op 19 oktober 1945. Waarom ruim een maand later dan zijn jaargenoten? Eerst wil hij zijn licentie in de handels- en financiële wetenschappen afmaken.

Aangezien René pas op 23-jarige leeftijd intreedt, voorzien van een licentie, kan een fors ingekorte vormingsperiode volstaan. Reeds in 1958, na amper twaalf en een half jaar, zal hij zijn laatste geloften afleggen. Na twee jaar noviciaat, tijdens welke de aanpassing vrij horend verloopt, vangt hij dadelijk de filosofie aan (1947-50), één jaar in Egenhoven, het laatste gemeenschappelijk jaar van beide Belgische provincies, twee jaar in ons Leuvense studiehuis. Gedurende de vakanties, meestal op Sint-Ignatius Antwerpen, houdt hij voeling met zijn vakgebied. Dat provinciaal Etienne Dhanis hem een lichte stage als opvoeder toespeelt, eerst in Gent, later eventjes in Borgerhout, en daar de opdracht aan vastkoppelt het doctoraat in de handels- en financiële wetenschappen voor te bereiden, verast hem niet. Wél dat hij dat moet doen aan de

staatsuniversiteit van Gent. Die keuze is louter het gevolg van een vlottere toegankelijkheid en een betere administratieve regeling. Na het terrein wat te hebben afgetast vindt hij voor het vereiste proefschrift een onderwerp dat hem ligt: *De economische leer van François Quesnay in haar ontstaan en ontwikkeling*. Hij promoveert te Gent begin 1954. René is professor Urbain Stuyck diep erkentelijk gebleven voor diens steun en aanmoediging. De vier jaar theologie (1952-56) maakt hij door in Leuven. De priesterwijding door missiebisshop Alfons Verwimp valt op 25 augustus 1955. Onder de wijdelingen is hij ongeveer de oudste, maar de jongste in Sociëteitsjaren. Als theologant waagt hij zich aan zijn eerste publicaties: bijdragen in *De Vlaamse Linie*, de *Gids op maatschappelijk gebied*, en zelfs in de beurskrant *De Avondecho*, door toedoen van hoofdredacteur Hektor De Bruyne, de latere VU-senator en minister. Nadat hij gedurende de zomervakantie in Parijs kennis is gaan maken met de *Action Populaire* blijft hij in Frankrijk voor het laatste proefjaar, en wel te Paray-le-Monial onder instructor Jacques Goussault. Vertrouwd met de taal ondervindt hij niet de minste hinder, waarheen men hem ook stuurt voor allerlei geestelijk dienstwerk. Zo loopt zijn jezuïetenopleiding ten einde. Je kunt niet zeggen dat ze een rimpelloos verloop heeft gekend, wat te wijten is aan een aangeboren onzekerheid en schuchterheid, nog versterkt door de concrete omstandigheden. Maar op het gepaste moment was daar telkens, als door de hemel gezonden, deze of gene overste of vertrouwing vol begrip om hem een helpend duwtje in de rug te geven.

Het eerste werkterrein dat hem wacht ligt in Afrika. Vanaf het begin van het academisch jaar 1957-58 staat hij economie te doceren aan het 'Centre Médico-Scolaire' in Kisantu, toen nog Belgisch Congo. In 1959 komen daar lessen in dezelfde discipline bij op het groot-seminarie van Mayidi. Zijn voornaamste werkveld evenwel is gelegen in Burundi. Zijn activiteiten aldaar, zowel wat het onderwijs betreft als de statutaire

organisatie, zijn sterk verbonden met de evolutie van de universiteit van Bujumbura. Kort vóór zijn aankomst in de zomer van 1960 heeft koning Boudewijn het legale statuut bepaald van wat toen heette 'L' Institut Facultaire d' Usumbura'. Het wordt namelijk gelijkgesteld met de bestaande staatsuniversiteit in Congo en met Lovanium. Op 28 oktober 1960 wordt het academiejaar plechtig geopend, met vierentwintig studenten, evenwichtig verspreid over twee faculteiten: Wijsbegeerte-Letteren en Economische en Sociale Wetenschappen (SES). Voorlopig beperkt men zich tot de kandidatuur. René neemt de vakken statistiek en wetenschapsmethodiek voor zijn rekening. Het komt erop aan de studenten degelijk voor te bereiden op eventuele verdere studie in het buitenland, in Europa of Amerika. Stuk voor stuk worden ze op de voet gevolgd door hun docenten, wat best uitvoerbaar is wegens hun vrij geringe aantal alsook dankzij de onverdroten toewijding en menselijke nabijheid van de professoren. In die jaren heerst op de SES een warme, nergens geëvenaarde familiegeest. Onze enthousiaste jonge prof gaat helemaal op in zijn taak en leeft mee met zijn studenten. Hij vraagt en verkrijgt de oprichting van een sectie handelswetenschappen. In 1964 komt de officiële (staats)universiteit (UOB) van de grond. Binnen haar schoot is de SES voortaan een van haar drie faculteiten en krijgt ze professor Rousseaux tot decaan. De kandidatuur handelswetenschappen wordt, zoals in België, omgevormd tot kandidatuur in toegepaste economische wetenschappen. Inmiddels is het professorenkorps aanzienlijk verruimd tot zeven nationaliteiten, en doet naast het Frans het Engels zijn intrede als voertaal. 1966 brengt andermaal een keerpunt. Aangezien de buitenlandse universiteiten hun leerprogramma's meer en meer afstemmen op de plaatselijke noden, denkt de raad van bestuur erover een eigen licentie uit te bouwen. Ondermeer vraagt dat een verhoogde financiële inbreng uit het buitenland. Zwitserland is bereid op dat vlak de faculteit van economische en sociale weten-

schappen op zich te nemen. Om de overgang te vergemakkelijken besluit René, na lang beraad, een stap opzij te zetten en zijn ontslag aan te bieden. Aldus heeft de raad de handen vrij om een nieuwe, Zwitserse ploeg aan te werven. Bovendien staan de Afrikanen te dringen om het roer over te nemen. Met trots en voldoening blikte René terug op zijn Burundees verblijf. Aan het op de sporen zetten en de ontwikkeling van de jonge instelling heeft hij een onschatbaar aandeel gehad. Met de collega's was de verstandhouding steeds uitstekend, vrijmoedig en hartelijk. Vijftachtig eindexamen heeft hij ondertekend en menig oud-alumnus bekleedt later een belangrijke functie in zijn land.

Hier past een inlas van een totaal andere aard: René's relaties met de parochie Saint-François de Sales (SFS) in Parijs XVIIe. Op zich misschien een randverschijnsel in zijn curriculum, voor hem zelf echter van uitzonderlijke waarde. Hij is er toevallig in gerold. Elke zomer maakt hij gebruik van zijn vakantie in België om zich te herbronnen en cursussen op te stellen. Welk oord biedt daarvoor een gunstiger omgeving dan Sint-Ignatius Antwerpen? Eind juli 1962 is een pater die heeft toegezegd om in de genoemde Parijse parochie de clerus, gedeeltelijk met vakantie, te vervangen, onverwachts verhinderd. Koortsachtig op zoek naar iemand die bereid is in te springen, botst hij op de gast pater Rousseaux. Of hij daar soms iets voor voelt? Voor deze laatste is het een sein van hierboven. Het verdriet hem al langer dat zijn onderwijsopdracht zoveel tijd en energie in beslag neemt dat hij uiterst zelden aan eigenlijk priesterwerk toe komt. En zie, nu wordt hem een unieke kans aangeboden op een gouden schaalje. Zonder aarzelen hapt hij toe. De eerste kennismaking met SFS herinnert hij zich levendig. Met dat hij zich bij de portierster achteraan in de kerk aanmeldt slaakt zij een kreet van verrukking: « Mais vous parlez français! Vite, on vous attend au confessionnal ». Zo belandt hij in de biechtstoel nog vóór hij over de drempel van de pastorie stapt. Vanwaar dat geestdriftig ont-

haal? Dat jaar beschikken ze alleen maar over helpers uit Spanje. Die lezen wel mis, toen nog in het Latijn, maar voor de preken komen ze niet en voor het biecht horen amper in aanmerking. In Parijs worden grote stadsparochies toevertrouwd aan een ploeg priesters, de 'curé' en zijn 'vicaires'. Elk van hen beheert één afgebakende sector van de bedieningen: één voor de huwelijken, één voor de uitvaarten, enzovoort. Een vlotte tijdrooster noodzaakt een dagelijks overleg. Wanneer René er aankomt is de curé bezig met zijn équipe aan een te lijmen tot één gemeenschap. Hun maaltijden nemen ze trouwens al gezamenlijk in een zusterklooster. De vorige pastoor was niemand minder dan mgr. Loutil, beter bekend tot in onze streken voor zijn mooie boeken onder de auteursnaam Pierre l' Ermite. Lang duurt het niet voordat René ingewijd raakt in alle problemen die zich in de parochie voordoen. De andere abbés zijn in de wolken met zo'n inschikkelijke collega, de parochianen en buurtbewoners erg ingenomen met zijn vriendelijke omgang en doorwrochte preken. Van zijn verblijf in de 'Ville Lumière' maakt René gebruik om zijn licht op te steken bij sommige bekende jezuïeten en hun apostolaat. Op een dag krijgt hij bezoek van de Staatsveiligheid. Alles berust op een identiteitsverwarring met Père Russo, een Franse medebroeder, afgevaardigde van het Vaticaan bij de Unesco. Van hem wou men bepaalde informatie inwinnen in verband met de volop woedende O.A.S. agitatie. Als de wel bewogen maand om is, verzoekt monsieur le curé hem met aandrang of hij hem de volgende zomer opnieuw mag verwachten. Hij is inderdaad teruggekeerd, en nog eens, en nog eens, elk jaar opnieuw, ononderbroken op één keer na, een geval van overmacht, tot en met 2000. In de loop van bijna veertig jaar kan hij de wisselende lotgevallen van dezelfde SFS-parochie op de voet volgen: de veranderingen na Vaticanum II, de nasleep van de 'événements' van mei 68, waarin een paar vicaires betrokken zijn, het afnemende kerkbezoek, de spanningen inzake liturgie tussen traditionalisten en vernieuwers. Tussen al

deze dubbelzinnige toestanden door weet René handig en veilig te laveren. Van de SFS koestert hij levenslang een pak onvergetelijke herinneringen. Zijn belangstelling voor het reilen en zeilen van de Franse kerk is nooit verflauwd. Tot op het eind blijft hij geabonneerd op de krant *La Croix*, die hij uitpluist van A tot Z.

Wanneer René in de zomer van 1969 te Brussel opdaagt, is de 'status' (de jaarlijkse lijst van benoemingen) al verschenen, en heeft provinciaal Eugeen De Cooman niet meteen een opdracht klaar. Dat komt goed uit, denkt de pas aangekomen, mag ik zelf een voorstel doen? Een jaar studie, tevens een overgangperiode naar een sterk omgeslagen klimaat zowel binnen de Vlaamse provincie als binnen de kerk. Als monsieur le Curé ermee instemt kan hij voor een jaartje als gast intrekken in de hem vertrouwde SFS-parochie van Parijs. Zo geschiedt. Van die maanden maakt hij gebruik om een plan uit te voeren waar hij al lang mee rondloopt: de monetair situatie wereldwijd bestuderen. Tussendoor reikt hij de plaatselijke clerus een helpende hand toe op het moment waarop de parochie een vër strekkende mutatie doorspartelt. De studie heeft nooit als dusdanig het licht gezien, maar naderhand heeft ze heel wat artikelen gestoffeerd die hij van nu af regelmatig schrijft. In Brussel maakt men zich zorgen over de toekomst van het provincie-econoomaat. Bij pater Francis Wouters, de enige 'titularis' die alles beredert, de enige ook die het bedrijf tot in zijn uithoeken kent, stellen de artsen diabetes vast. Wat als de man zijn zware taak niet meer aan kan? De provinciaal stelt René aan tot adjunct-provincieëconoom. Een verantwoorde en, zoals zal blijken, doeltreffende benoeming. Hij zal pater econoom en later diens opvolger Walter Devos met raad en daad bijstaan. Waarin zijn bezigheden juist bestaan, valt moeilijk te beschrijven. Vooreerst hebben ze een erg technische kant. Bovendien spelen ze zich binnenskamers af, althans als de bewoner niet op zakenreis is, onder andere elk jaar, vanaf 1975 tot 88, dertien keer dus, een paar

weken naar de VS. De adjunct-econoom gaat er een paar deskundigen raadplegen en de vinger aan de pols houden van het financiële wereldgebeuren, met als oogmerk verstandige beleggingen en gepaste bestedingen voor te bereiden. Er is nóg een reden waarom een gedetailleerde beschrijving van de functie bezwaarlijk kan: de specifieke aard ervan. In 1972 vinden wij in de catalogus van onze huizen naast René's naam zijn functie nader bepaald: *Rev(isor) arc(arum) prov(inciae)*. Een revisor is iemand die naziet ter controle. Het Latijnse 'arca' betekent: kist (denk aan de ark van het Verbond), vandaar: kas, fonds. Een opdracht is het die, hoewel ze zich grotendeels achter de schermen voltrekt, toch van onschatbaar belang is. Want 'koken kost geld'. Je mag nog zo vervoerd dromen van hoognodige en stoutmoedige apostolaatsvormen, inbegrepen het opleiden van geschikt personeel, zonder een stevige materiële, lees: financiële onderbouw zul je niet ver komen. René kan zich best vinden in een verborgen bestaan ten dienste van de provincie, en hij is een betrouwbaar man.

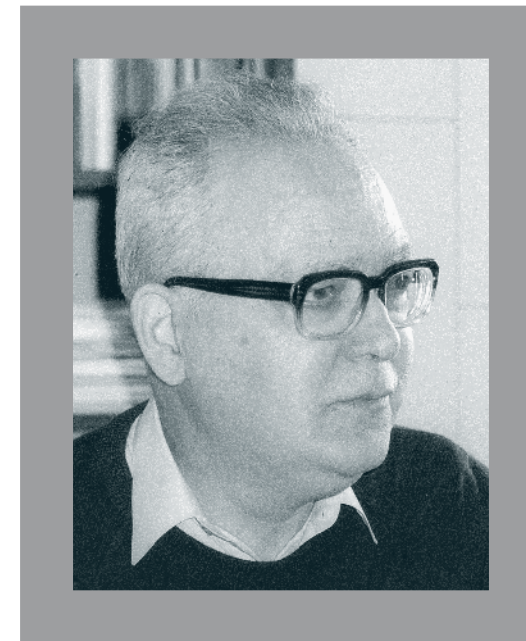
Deze hoofdtaak vult echter zijn dagen niet. Naast zijn naam staat dan ook 'scriptor' vermeld. Vanaf 1955 is hij al begonnen met op zijn vakgebied krantenartikelen, in *De Linie* en *Gazet van Antwerpen* onder het pseudoniem *J.J. Lessiaan*, te laten verschijnen, alsmede bijdragen in tijdschriften, vooral de *Gids op Maatschappelijk Gebied*, *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, *La Vie économique*, alles bij elkaar geteld 73 bijdragen. Tijdens zijn professoraat in Bujumbura om en bij 150 artikelen, vooral in *Temps nouveau d'Afrique en Afrique chrétienne*. In 1976 gaat zijn medewerking met *Trends-Tendances* van start: normaal om de veertien dagen, soms wekelijks, tot in 2004, samen 1083 *Réflexions* (René heeft de boekhouding zorgvuldig bijgehouden). Zijn auteursnaam: *Jean-Jacques*. Een speelse verwijzing naar zijn, op de eindletter X na, beroemde en beruchte naamgenoot uit de 18e eeuw. Eigenlijk is die keuze niet zo mis. Diens *Contrat social* behandelt uiteraard een sociale en zijdelings ook economische

materie. De titel van René's allerlaatste artikel, op 22 januari 2004, waarin hij zijn zwanenzang zingt, luidt veelzeggend *Handicaps: surdit  et c cit *. Al die jaren heeft zijn pen niet stilgestaan, duizelingwekkend is de oogst aan publicaties. Hij heeft er in vakkringen een benijdenswaardig gezag mee verworven: zwierig geschreven (meestal in het Frans), opvallende belezenheid en een stevige dossierkennis.

Zijn verblijf op de Gesù in Brussel heeft vierendertig jaar geduurd. De meeste Vlaamse medebroeders kennen hem slechts van ver. Bij zijn huisgenoten is dit totaal anders. René is een volwaardige 'ingezetene', honkvast, buiten zijn dagelijkse middagwandelingetje, een vrome religieus, een trouwe dienaar van de kerk, een authentieke zoon van de Sociëteit, een attente metgezel, niet van humor verstoken.

Op 30 juni 2004 wordt de Gesùresidentie in Brussel opgeheven. In de voorafgaande maanden heeft 'le dernier carré' van bewoners een onderkomen gevonden in diverse huizen. René Rousseaux komt terecht in Dijlehof Leuven. Tevoren heeft hij het terrein verkend, het valt danig mee. Ook in Brussel zijn de nodige voorbereidselen getroffen. Zijn bibliotheek, een vierduizend boeken rijk, verdeelt hij oordeelkundig onder zijn 'erfgenamen'. Met enkele schaarse persoonlijke spullen betreedt hij op 16 april 2004 zijn kamer, zes hoog. De aanpassing aan een vaste dagorde («krek dezelfde indruk als zestig jaar geleden op het noviciaat», vindt hij) en, daarmee gepaard gaande, een nieuw bioritme, niet onbelangrijk voor een diabeticus, vraagt hem een maand. Daarentegen loopt de integratie in de gemeenschap van een leien dakje: een stel oud-bekenden van ongeveer zijn leeftijd, en even verweerd als hij uit de strijd gekomen. Zich vervelen doet hij geen ogenblik: hij verdiept zich in *La Croix en Le Monde*, en andere lectuur waardoor hij zich op de hoogte houdt van hetgeen vroeger zijn 'lang leven' was. Na de middag zijn gezondheidstoertje in de tuin en aanvankelijk nog in de stad, gevolgd door het rituele koffiekransje met enkele bewoonsters.

Maar de kwaal zit hem in lijf en leden, en sloopt gaandeweg zijn krachten. Hij ondergaat een oogbehandeling en een heupoperatie na een val. Dat zijn bewegingsvrijheid afneemt merk je aan de opvolging van wandelstok, looprek en ten slotte rolstoel. In november 2007 verhuist hij naar Heverlee. Af en toe raakt zijn geest in de war. Naar het einde toe lijkt een tweede opname in het Heilig-Hartziekenhuis Leuven aangewezen. Hij overlijdt er rustig op 3 februari 2008. Hierboven zal René Rousseaux van zijn leven een uiterst batig saldo kunnen voorleggen: «Vijf talenten ontvangen, vijf erbij gewonnen». Het antwoord van de Heer kennen wij.

PATER HERMAN MORLION (1925-2008)

De familie Morlion heeft haar 'roots' in Pollinkhove (West-Vlaanderen). Wanneer vader in Gent bij de NMBS (Spoorwegen) een betrekking vindt als boekhouder, verhuist het pas gestichte gezin

erheen. Daar worden de twee kinderen geboren: Herman op 28 maart 1925, en zijn zus Jeanne, thans woonachtig te Reninge-Lo, in de nooit verloochende heimatstreek. Uit zijn herkomst vallen een paar karaktertrekken van Herman te verklaren: de scherpzinnige nauwgezetheid eigen aan vaders beroep, de noeste werklust van de zwijgzame Westhoekbevolking, de koppig doorzettende ambitie van de Gentenaar.

De Coupure in het hart van de Arteveldestad, waar het ouderlijke huis staat, ligt slechts een paar straten van het Sint-Barbaracollege vandaan. Herman volgt er de Latijns-Griekse humaniora 1937-43, en met succes: hij komt als 'primus perpetuus' van zijn klas uit de retorica. Ons land leeft onder Duitse bezetting. Om de kandidaten te onttrekken aan de dreigende 'Arbeitsstelle' wordt de intrededatum voor de nieuwe lichte novicen te Drongen dat jaar vervroegd tot 4 augustus 1943. Een bijzonder korte 'grote' vakantie, nauwelijks de tijd om thuis fatsoenlijk afscheid te nemen. In de Oude Abdij treft Herman, samen met drie Gentse collegemakkers, een kleine veertig jongelui aan die zich, even benieuwd als hij, aan hetzelfde avontuur wagen. Wij bevinden ons nog wat roepingen betreft in 'de zeven vette jaren'.

Zoals de meeste junioren die niet voor India of voor de positieve wetenschappen bestemd zijn en elders een aangepaste opleiding krijgen, blijft hij na het noviciaat in Drongen en legt hij kandidaatsexamen in de klassieke filologie af voor de Centrale Examencommissie in Brussel. Later, 1950-53, behaalt hij onder zijn legerdienst 1951-52 en zijn stagejaren 1952-54 de dubbele licentie in deze discipline, aangevuld met de aggregatie voor het secundair onderwijs. Voor hij zover staat, studeert hij de filosofie in Egenhoven en Leuven 1947-50, waarin hij het eveneens tot licentiaat schopt. Een paar jaar later vult hij deze kerkelijke titel aan met een officieel-academische licentie in de Wijsbegeerte en Letteren, groep A Wijsbegeerte, behaald voor de Centrale Examencommissie met de verhandeling *Aesthetica en mys-*

tiel bij Plotinus. Zijn bekwaamheid op dit vakgebied valt bij de professoren dermate op, dat zij in hem een toekomstige collega of opvolger zien. Alvast wordt hij te Drongen gedurende het academiejaar 1952-53 lector Logica en Psychologie voor de tien eerstejaars junioren. Van 1953 tot 54 verblijft hij op het O.L.V.college Antwerpen, klasleraar van een derde (nu vierde) Latijnse klas. Op gezette tijden fietst of stapt hij naar de Sint-Ignatius-handelshogeschool om er filosofieondericht te verstrekken.

Weldra zit hij opnieuw op de schoolbanken. De theologiecursus volgt hij in ons studiehuis te Leuven 1954-58 en haalt ook hierin een licentie. Bisschop Lemmens van Breda wijdt hem tot priester 10 augustus 1957. Eenmaal de theologie voorbij blijft hij nog een jaar in Leuven, nu als professor Ontologie en Inleiding in de filosofie. In 1959 sturen de oversten hem naar Rome. Aan de pauselijke universiteit de Gregoriana specialiseert hij zich verder gedurende één jaar in de wijsbegeerte, met het oog op een professorale loopbaan voor de onzen, en als aanloop naar het doctoraat. Het vereiste proefschrift, waarvan de academische raad het onderwerp heeft aanvaard, gaat over: *In welke zin participeert, volgens Plotinos, de zintuigelijke wereld aan een hogere Werkelijkheid?* De promotie zal echter nooit doorgaan, al staat er tot 1966 in de catalogus naast zijn naam de vermelding *Par(at) laur(eam)*. Een overmacht aan andere bezigheden alsmede zijn perfectionistische geestesinstelling verhinderen hem een eindpunt te plaatsen achter het proefschrift. Voor zichzelf is Herman steeds zo veeleisend geweest als mild voor anderen

Een jaar nadien, in 1960, is hij terug in het land. Onder instructor Maurice Schurmans brengt hij in Drongen het derde en laatste proefjaar door. Hij is een van de schaarse vier Vlamingen in een uitermate talrijk (zevenendertig man!) internationaal gezelschap. Behalve een paar Walen zijn er Nederlanders bij, Duitsers, Spanjaarden, Noord- en Zuid-Amerikanen uit diverse landen, een Portugees, een Hongaar, een Australiër. Zo-

als u ziet, een merkwaardig bont clubje, weerspiegeling van een wereldwijd verspreide orde, broederlijk verzameld aan de stille Leieboorden om de *finishing touch* van de lange jezuïetenvorming te ontvangen. De laatste religieuze geloften spreekt Herman uit op Lichtmis, 2 februari 1962, in Heverlee.

Hoe zo, Heverlee? In de tussentijd heeft zich een voor de Vlaamse provincie hoogst ingrijpende gebeurtenis voorgedaan. Tijdens de zomervakantie 1959 is ons Collegium Maximum Sancti Johannis Berchmans, dit is zijn beide kerkelijke faculteiten filosofie en theologie, met heel zijn hebben en houden uit Leuven vertrokken. Het heeft zich gevestigd in het pas opgetrokken gebouwencomplex aan de Waversebaan te Heverlee. Een ware volksverhuizing.

Zo neemt Herman Morlion, nu als gevormde socius Jesu, onverwijld de onderbroken leeropdracht in de wijsbegeerte weer op in gloednieuwe ruime klaslokalen, en moet het vervolg van het Romeinse biennium eraan geloven. Hij hoopt tussen de lessen in voldoende tijd en energie te vinden om zijn doctoraat te voltooien. Een jonge en veelbelovende kracht wordt niet zomaar ongemoeid gelaten. Men rekt op hem om redacteur Maurits Huybens van het *International Philosophical Quarterly*, een gemeenschappelijke uitgave van twee provincies, de Noord-Belgische en die van NewYork, terzijde te staan. Hij is er 1962-76 de 'European Executive Editor' van. Enkele maanden, 1963-64, is hij ook minister, een soort overste beneden de rector, van onze filosofen, en lid van het huisconsult dat de rector bijstaat in het beleid.

In de loop van 1967 ligt andermaal een belangrijk keerpunt zowel voor onze provincie in haar geheel als voor alle betrokkenen. Onze faculteiten van Heverlee sluiten hun deuren. De studenten-scholastieken vinden elders hun gading. Voortaan vervolgen de theologanten hun studie aan het Centrum voor Kerkelijke Studies (CKS), een gezamenlijke opzet van een aantal mannelijke religieuze congregaties voor hun priesterop-

leiding, terwijl de filosofen verhuizen naar het Home Sanderus te Antwerpen en colleges volgen aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius. Waar vindt onze Herman zijn weg in deze volslagen nieuwe constellatie? Hij blijft wonen in Heverlee, zoals trouwens het zo goed als voltallige professorenkorps. Van daaruit begeleidt hij drie jaar als moderator zijn medebroeders die aan het CKS studeren. Tevens wordt hij benoemd tot bibliothecaris, de man die het reusachtige boekenbestand, voorlopig nog ter plaatse, beheert en op peil houdt.

Een stukje voorgeschiedenis. Bij de verhuizing uit de Minderbroedersstraat in 1959 vormt deze bibliotheek met zijn duizenden boeken een substantieel deel van de inboedel met een indrukwekkende omvang. In de nieuwe vestiging beslaat ze dan ook een centrale, ruime plaats in, ongeveer een hele vleugel. Voor de lezer zal het duidelijk zijn wat voor een onschatbaar cultureel patrimonium wij hier voorhanden hebben. Door zijn aanstelling tot bibliothecaris volgt Herman in deze functie pater Frans Theodoor Bossuyt op, wanneer deze in augustus 1967 rector wordt van het Damascenum, het studiehuis voor de oosterse ritus in Rome. Zelf had Bossuyt de taak overgenomen van pater Mark Dykmans, toen deze in 1961 werd opgevorderd om aan de Gregoriana te Rome de leiding te nemen van de bibliotheek.

Dertig jaar aan één stuk door, tot 1997, is Herman dat gebleven. De bibliotheek mogen wij gerust zijn biotoop noemen. Meer dan boven op een kathedraal als lesgever voelt hij zich in zijn sas gezeten aan zijn werktafel of tussen eindeloze boekenrekken, tot in de krochten van de onderste verdieping. Ongelooflijk hoe hij zijn boeken en periodieken kent en koestert. Naar zijn aanvoelen is een bibliothecaris oneindig meer dan een ordenaar en behoeder van stapels bedrukt papier, God beware me. Hij voelt zich in de eerste plaats een dienaar van mensen. Wat is de rijkst denkbare verzameling zonder lezers, en liefst zoveel mogelijk? Je mag Herman álles vragen, het banaalste en het meest ingewikkelde. Op elk uur

van de dag, aarzel niet hem lastig te vallen. Is er haast of urgentie mee gemoeid, o.k., op stel en sprong laat hij schieten waar hij mee bezig is om je verzoek in te willigen. Het runnen van een dergelijk bedrijf met veel contacten veronderstelt of kweekt een ruime mensenkennis aan. En of hij zijn pappenheimers, ik bedoel zijn gevarieerd publiek dóórheeft: de onwennigen en de aanklammers, de inschikkelijken en de ongeduldigen, de stipten en de sloddervossen. Allen en iedereen hoort hij aan, geduldig, onverstoorbaar, en hij probeert ze naar beste vermogen tegemoet te treden in hun wensen. Het is hem aan te zien, hoe blij hij is je te kunnen en te mogen helpen. Nog afgezien van bezoekers en ontleners is een bibliotheek een levend lichaam, het zwelt aan en krimpt in. De uitgeverwereld staat nooit stil. Het komt er bijgevolg op aan, het boekenbestand tijdig en oordeelkundig aan te vullen. Bovendien bekleedt Heverlee een aparte positie in onze provincie. De laatste jaren worden allereen tal van huizen opgeheven. Waarheen met de boeken? In een onderwijsinstelling kan een deel door de school worden overgenomen; een deel kan men afvoeren naar armere provincies of bijvoorbeeld naar de voormalige missies thans in volle opgang; een deel ten slotte kan verkocht of gewoon geramsjt worden. Altijd echter blijft een vracht over, die voor al deze bestemmingen niet in aanmerking komt. Waarheen met die soms aanzienlijke restanten? Eén uitweg: Heverlee. Gemakkelijk gezegd, maar ter plekke is alles al volgestouwd. Altijd weet onze Herman ergens nog een verborgen hoekje vrij te maken om die almaar aangroeiende reserves op te bergen. Gelukkig is er ook beweging in de andere richting: opruimen, plaats maken. Het aantal pakken dat uit Heverlee is vertrokken naar alle vier de windstreken waar er behoefte en vraag naar is, valt niet te tellen. Een onderneming waar een nooit aflatende zorg en toezicht voor nodig is.

Een andere adering is het overbrengen van de afdeling theologie naar de faculteitsbibliotheek van de K.U.Leuven in de de Bériotstraat.

Net heeft de kersverse bibliothecaris, om een gerieflijk en vlot gebruik te verzekeren, zijn domein zorgvuldig ingericht en van een ruime leeszaal voorzien. Ongeveer die tijd loopt de Faculteit Godgeleerdheid van de KU Leuven met het plan rond zich uit te breiden tot baccalaureaat en licentie. Een aanwas van haar boekenbestand zou een enorme hefboom zijn. Nu onze faculteiten hun cursussen stopzetten, lijkt het aangewezen om ons provinciebestuur eens te polsen over een overname van onze bibliotheek. Het grote argument is: waarom deze schat aan kennisbronnen zo goed als ongebruikt of althans wegens de afstand moeilijk bereikbaar laten, terwijl hij een uitnemende afzet elders kan vinden onder een ander beheer? De oplossing ligt in een contract van bruikleen, onder keurig afgelijnde voorwaarden en waarborgen. Een ware win-win-operatie. Twee medebroeders behoren tot de hoofdactoren, zowel van de voorafgaande onderhandelingen als bij de praktische uitvoering: professor Silveer De Smet, verantwoordelijk voor de theologiesectie, en uiteraard de hoofdbibliothecaris. Na Hermans dood getuigt de faculteitsdecaan van zijn diepe erkentelijkheid: «Pater Morlion heeft uitstekende diensten bewezen bij de verhuizing van de theologische collectie naar de nieuwe faculteitsbibliotheek Godgeleerdheid. Tot 1995/96 zorgde hij ook voor de SJ-acquisitie van boeken, tijdschriften en reeksen voor onze bibliotheek».

Later, na zijn ambtstermijn, wordt onze bibliotheek nog verder ontmanteld. De afdeling filosofie gaat die van theologie achterna, de andere secties worden overgedragen aan de centrale universiteitsbibliotheek of aan die van de Wetenschappen. Er rest nog een deel 'Jesuitica', plus een aantal tijdschriften en naslagwerken. Dat Hermans verdiensten tot in bredere vakkringen zijn doorgedrongen en volmondig erkend worden, blijkt uit zijn voorzitterschap van de 'Vereniging van religieus-wetenschappelijke bibliothecarissen', 1977-86, alsmede van de 'Conseil international des associations de biblio-

thécaires de théologie', 1979-89. Een functie die doorgaans samengaat met die van bibliothecaris is het beheren van het archief. In 1982-89 is hij zelfs lid van de stuurgroep van de 'Vereniging van religieuze archivariissen'.

Opzienbarende publicaties heeft de nochtans onderlegde pater Morlion niet op zijn naam staan. Het redactiewerk voor het *Philosophical Quarterly* is hoofdzakelijk van administratieve aard en verloopt in het verborgene. Zijn taak als bibliothecaris, zoals hij ze opvat, is dermate tijdrovend dat er geen minuut overblijft om zich te zetten aan een werk van langere adem. Meer dan al het andere is het zijn geaardheid die veel verklaart: uiterst bescheiden, wars van alle uiterlijke glans, enigszins aarzelend en vasthakend aan elk detail, opgaand in dienstbetoon en er de naam niet van willen hebben. Zijn bibliografie behelst, meestendeels in vakbladen, enkele artikelen over filosofische thema's en overzichten i.v.m. de Vereniging van Religieus-wetenschappelijke Bibliothecarissen. Twee werken zijn van grotere omvang: *Clavis periodicorum theologicorum Benelux*, 1996, 439 pp., waarin hij, in samenwerking met W. Audenaert en Godelieve Ginneberge, de godsdienstige tijdschriften in het Nederlandse taalgebied beschrijft. Zijn troetelkind evenwel, dat dan nog een andere auteursnaam draagt, is: 'AUDENAERT Willem, *Prosopographia Jesuitica Belgica Antiqua* (PIBA), A biographical Dictionary of the Jesuits in the Low countries 1542-1773. Introduction by Herman Morlion sj., Leuven-Heverlee, Filosofisch en Theologisch College sj, 2000, 4 vol. I-II (475+466 pp.), vol. III-IV (470+349 pp.)' Voor deze reuzenonderneming kan Herman verder bouwen op het speurwerk van wijlen Omer van de Vijver sj. Deze had tal van biografische notities opgesteld van jezuïeten in de Nederlanden, een paar voor het *Nationaal Biografisch Woordenboek* (Brussel), en een honderdtal voor de *Encyclopaedia of Jesuit History* (Rome). Bovendien had Omer, puttend uit het *Archivum Historicum S.J.*, een voorlopige lijst opgemaakt van de jezuïeten uit de Flandro-Belgica

van vóór de opheffing van de orde. Herman zoekt nog een pak bijkomend materiaal op. De schrijver moedigt hij aan en steunt hij met raad en daad. De hele opzet heeft hij gesuperviseerd. En jawel, de Inleiding schrijven, een pareltje van historisch inzicht en overzichtelijkheid, heeft hij van zich kunnen verkrijgen ... om een ander in het licht te plaatsen.

Wij hebben de bibliotheek Hermans biotoop genoemd. Laten wij elkaar goed begrijpen. Behalve en belangrijker dan de boeken zijn er de mensen: de medebroeders of externi die ze komen raadplegen en ontlenen. Een vermelding overwaard zijn zijn 'klanten' buitenshuis, de gedetineerden. Die waren een erfenis van zijn voorgangers de paters Dykmans en Bossuyt. Hier gaat een ander hoofdstuk open in zijn curriculum. Ruim twintig jaar, van 1967 tot 89, laat hij geregeld zijn bedrijf achter en slaat hij de weg in naar een van de beide Leuvense tuchthuizen om er zijn Heer op te zoeken in de geringsten van diens broeders: «Ik was in de gevangenis en jullie kwamen naar me toe» (Mat 25,36). Echt iets voor hem. Een dienstwerk overigens dat weinigen aankunnen. Het vereist discretie, mensenkennis, geduld en begrip, zelfs voor de zonderlingste randgevallen. Ook in gedetineerden, elk met zijn beladen verleden, valt nog een portie menselijkheid te ontdekken, soms onverwacht veel. Hoe hij te werk gaat, wat hij bereikt, daar hebben wij het raden naar, zo angstvallig terughoudend is hij. Uit zich al niet loslippig, zeker op dat punt allesbehalve. Sinds 1989 beperkt hij er zich toe, vanuit zijn kamer andere bezoekers, een dertigtal vrijwilligers, te begeleiden bij hun inzet. Tussen 1983 en 94 is hij lid van de overkoepelende Commissie van de Beschermcomités'. Van 1997 af is pater Morlion secretaris van het Leuvense 'Beschermcomité', dat het welzijn van die wel heel bijzondere kostgangers behartigt en hun reïntegratie in de maatschappij na hun invrijheidstelling voorbereidt. In die hoedanigheid is hij belast met de administratie, geen peulschil: hij roept de vergaderingen van het bestuur of voor

alle leden samen, zit ze voor en stelt achteraf het verslag op, houdt alle 'stukken' en dossiers voor de bevoegde overheid in orde. Wie met hem hebben samengewerkt loven eenparig zijn eenvoud, bekwaamheid, stiptheid, efficiëntie, maar, alweer, bovenal zijn gewetensvolle rechtschapenheid en warme mededogen.

In ons huis van Heverlee is pater Morlion een van de oudste bewoners, zonder onderbreking sinds 1961. Een steunpilaar. Geruisloos loopt hij door de gangen, en dat typeert zijn hele optreden: onopvallend, dáár waar men zijn hulp kan gebruiken, bij voorkeur zonder getuigen. Hij is de 'gastepater', weliswaar voor een apart soort van bezoekers: de bedelaars, de soms 'beschaamde' armen, de zogeheten sociale gevallen, die doodverlegen of vrijpostig komen aanbellen. Waar hij ook mee bezig is, lang laat hij ze niet wachten op de deurmat, de koning zou geen betere ontvangst krijgen. 'Broeder' Morlion luistert aandachtig naar hun klachten, beoordeelt elk geval afzonderlijk, zonder naïviteit, en helpt waar hij het opportuun acht. Wordt hij al eens in de luren gelegd, want er lopen gewiekste gladjanussen tussen, het zal hem niet beletten onverdroten door te gaan met zijn werk van barmhartigheid. Bij zijn huisgenoten staat hij hoog aangeschreven. Populariteit kun je het niet noemen, het zit dieper, het heeft iets van bewondering, van genegenheid. Kan het anders? Altijd is hij bereid taken over te nemen die anderen niet meer aankunnen. Na het souper ruimt hij de tafels af, op zijn eentje in de ruime lege refter. Hij verzorgt de dagelijkse concelebratie.

Een fidele kerel. Voorbeelden liggen voor het grijpen. Een jaargenoot uit India mag zich tweemaal per jaar verheugen in een brief van hem met uitgebreid nieuws over het thuisfront. In Heverlee, het grootste rusthuis voor onze bejaarden, zijn er nogal wat overlijdens. Uren heeft Herman doorgebracht, wakend bij stervenden. Dat hij zich zo kan inleven in andermans leed, valt mede te verklaren door hetgeen hijzelf aan den lijve ondervindt. Al geruime tijd lijdt hij aan een

pijnlijke kwaal die nu eens zo, dan weer anders, de kop opsteekt. Meer dan eens wordt hij in het ziekenhuis opgenomen, telkens komt hij terug, en sleept hij zich weer moeizaam voort door de eindeloze gangen. Ook na die laatste opname, met een voetamputatie, is hij thuis komen sterven op 21 februari 2008.

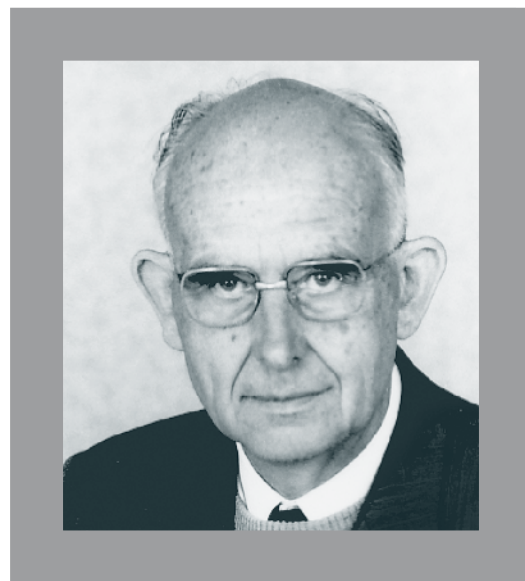
De navolging van Christus heeft hij voltrokken in al haar fasen en aspecten. Het verborgen leven, vast en zeker, het was hem eigenlijk ingebakken. Het openbaar leven, speciaal Jezus' afkeer van sensatie en vooringenomenheid voor kleinen, marginalen en uitgestotenen, en hoe hij de parabel van de herder op zoek naar het verloren schaap weer tot leven bracht! Ten slotte het bittere lijden des Heren en diens onmacht tot in de overgave van de dood. De Verrijzenis zal voor Herman niet uitblijven.

PATER JACQUES STRUYE DE SWIELANDE (1928-2008)

Een jezuïet met een dubbele nationaliteit, die een groot deel van zijn leven doorbrengt in legerdienst van een buitenlandse natie. Een man met een uitermate frêle gestel en van nature stil en terughoudend, met een rijke staat van dienst onder het vaandel van zijn Koning en Heer Jezus Christus. Men zal niet licht een loopbaan aantreffen, vergelijkbaar met die van pater Struye. Jacques Struye de Swielande werd op 2 mei 1928 in Gent geboren in een diep christelijk en vooraanstaand gezin, als oudste van vijf, twee meisjes en drie jongens. De humaniora volgt hij aan het Sint-Barbaracollege. 7 september 1945, amper zeventien, treedt hij te Drongen in het noviciaat. Twee jaar tevoren is Herman Morlion hem voorafgegaan, zijn buurman van enkele huizen verder aan de Coupure en medescholier op Sint-Barbara. Opmerkelijk toeval: minder dan een maand is Herman hem te Heverlee voorgegaan in de dood. Jacques' lichting, de eerste naoorlogse, is bijzonder talrijk: om en bij veertig,

van wie nog dertien in leven.

Na de eerste geloften studeert hij klassieke filologie, één jaar in Drongen, één jaar in Wépion (Namen) en verwerft hij glansrijk de kandidatuur. Wegens een te zwakke gezondheid wordt hij afgekeurd voor de actieve legerdienst. Ironie van het lot: jaren later is hij legeraalmoezenier in Frankrijk. Zijn tenger gestel verklaart mede waarom hij in 1949-50 verblijft in de Apostolische School van Turnhout. Zijn opdracht: *docet privatim*. Jongens met leerproblemen werkt hij bij en onderwijl kan hij op krachten komen. Voldoende hersteld verwerft hij te Nijmegen 1950-53 met 80 % de licentie in de wijsbegeerte. Onder zijn medestudenten bevindt zich ene frater Peter-Hans Kolvenbach, ja ja, de latere generaal-overste van de Sociëteit. Franstalig van huis uit, doet Jacques er het keurigste Nederlands op dat de jongens in Aalst, waar hij 1953-56 als surveillant van de grote internen zijn stage doormaakt, ooit hebben gehoord. Voor hen is hij de vleesgeworden goedheid. Iemand die zijn gezag niet handhaaft met straffen, maar een beroep doet op hun ontwakende zin voor verantwoordelijkheid. Dat die ernstige pater zo kan opgaan in de voetbalsport dat hij 's maandags alle uitslagen

uit het hoofd kent, maakt hem in hun ogen des te sympathieker.

De rest van de jezuïetenopleiding verloopt normaal. Theologie in Leuven 1956-59 en na de verhuizing, het vierde jaar in Heverlee. Hij behoort tot de eerste groep die in het nieuwe studiehuis door de Brugse bisschop Emiel-Jozef De Smedt op 10 augustus 1959 tot priester wordt gewijd. Het laatste proefjaar sluit direct erbij aan, in Drongen onder instructor Maurice Schurmans. Daar treft hij alweer zijn oud-buurman en -schoolmaker Herman Morlion aan, nu als medetertiaris. In elke gemeenschap waar hij terecht komt neemt Jacques een eigen plaats in. Luidruchtige jovialiteit met een kwinkslag tussendoor ligt niet in zijn gaardheid. Reeds in zijn vormingsjaren hebben wij hem anders leren kennen: weinig spraakzaam, maar wel iemand die gerichte vragen stelt en een aandachtig oor leent aan hetgeen anderen te zeggen hebben. Hij houdt van een vrij gekozen rustig gesprek onder vier ogen, of een wandeling met z'n tweeën, méér dan van in een geplande groepsexkursie op stap gaan of gezellig natafelen en aan de praat blijven. Stille studie zijn hem dierbaar. Niettemin komt hij allerm minst over als een geleerde tussen stapels boeken. Zijn werktafel kan hij in twee bewegingen opruimen. Mensen zijn het die hem boeien. De laatste geloften als profes in de Sociëteit van Jezus legt Jacques af in de kapel van de Sint-Ignatiushandelshogeschool, later de UFSIA in Antwerpen, waar hij sinds 1961 verblijft als 'minister'. Een minister in een jezuïetengemeenschap kunnen wij, met een militaire term, beschrijven als 'de tweede-in-bevel' onder de rector-overste of, met een vriendelijker benaming, zijn 'rechterhand'. Hij is belast met de materiële huishouding (keuken, onderhoud, wooninrichting, dienstregeling, dagorde en wat dies meer zij), de goede gang van zaken in de ruimste betekenis, en dat houdt heel wat in. Het veronderstelt tegelijk een behoorlijke praktische knowhow en een zekere graad van mensenkennis en aanvoelen van situaties, aangezien de algemene tevredenheid,

onmisbaar in elk gezin, en de onderlinge vlotte omgang onder medebroeders en personeelsleden in niet geringe mate afhangen van pater minister. Bovendien valt gezondheidszorg onder zijn bevoegdheid. Jacques' hoogste troeven zijn: zijn eenvoud, zijn minzaamheid, zijn oprechte bezorgdheid voor eenieders welzijn. Boven hebben wij geschetst hoe hij functioneert in groepsverband. Men kan zich zijn eigen stijl als alles beredderende minister voorstellen. Ook hoe zijn innemende persoonlijkheid bij alle huisgenoten hoge waardering vindt en een voelbare steun in moeilijke dagen.

Het ministerschap vult Jacques aan met pastorale zorg voor de studenten. Hij betreft een kamer tussen de inwonenden onder hen. Gauw en al te goed beseffen ze dat hij daar niet is als opzichter om er de orde in te houden en hun gangen na te gaan. Veeleer ervaren ze hem als een oudere broer en wijze raadsman, dag en nacht tot hun beschikking. Alles mogen ze hem vragen, tot sierlijk opgestelde sollicitatiebrieven toe, wanneer ze afgestudeerd beginnen uit te zien naar een geschikte baan. Ongeacht dergelijke concrete diensten, hoe hij het klaarspeelt kan niemand verklaren, maar hij beschikt over een zeldzaam talent om eenieders vertrouwen te winnen en vriendschappen te sluiten voor het leven. Jaren nadien komen ze, gesetteld in een mooie carrière, hem nog opzoeken.

Een zwak punt bij hem: zijn gezondheid. Vanaf 1967 wordt hij gewaar dat hij zijn zware taak niet meer aankan en noodgedwongen zijn bezigheden moet beperken. Tijdens de volgende drie jaar, waarin hij nog fungeert als subminister en moderator van de Sodaliteit (Mariacongregatie), verblijft hij bijna doorlopend in de geneeskragtige berglucht van de Franse Alpen. Fleurs-des-Neiges is de fraaie naam van een rust- en vakantiehuis dat de Franse jezuïeten daar hebben. Mèt zijn fysieke conditie probeert hij er zijn neerdrukend onmachtsgedoe op te krikken. Hij houdt geregeld contact met de gemeenschap van Sint-Ignatius, vooral in de vakantieperiodes.

In het opwekkende gezelschap van onze Franse medebroeders komt hij op het spoor van een nieuwe wending in zijn curriculum waartoe de Heer hem uitnodigt. Na een onderlinge afspraak van de betrokken provinciaals wordt hij in 1970 verplaatst naar La Baume Ste Marie, aan de rand van Aix-en-Provence. Zal een verandering van klimaat en van werkring soelaas bieden? Want op dat tijdstip voelt hij zich nog zo vermoeid dat hij in eucharistievieringen voor kleine groepen al geholpen moet worden. Eerst ingezet voor de receptie van het bezinningscentrum vindt hij na een tijdje de weg naar het Lycée Militaire in de stad. Hij gaat er op een bank zitten vlakbij de toegangspoort. Door ongedwongen gesprekken krijgt hij aansluiting met de leerlingen. Er ontwaakt een wederzijds aanvoelen tussen adolescenten die uitzien naar menselijke steun in alle vormen en een priester die zijn aanbod heeft. Het mooiste wat Jacques te bieden heeft is zijn oprechte en discrete vriendschap, wat wensen ze nog meer?

Lang duurt het niet voordat de directie van het Lycée hem uitnodigt om onbeschroomd binnen te komen. Het ene brengt het ander mee: hij wordt aangezocht om aalmoezenier te worden. Zich schikkend naar de spelregels vraagt hij de Franse nationaliteit aan, zonder bezwaar wordt dit verzoek ingewilligd. Tal van oud-pupillen zijn de voetsporen van hun gevierde geestelijke leidsman blijven volgen tijdens hun hogere militaire studie. Op zijn raad en met zijn steun hebben ze vaak belangrijke levenskeuzes gemaakt. Van verschillende korpsen van het landleger in de departementen van de Midi is Jacques de aangewezen aalmoezenier gebleven. Het Lycée Militaire heeft aandacht voor sociaal minder gegoede kandidaten, jongens uit gespleten of gewoon onbemiddelde gezinnen. Jacques deelt deze bezorgdheid. Voluit werkt hij mee om ze tegemoet te treden door de nodige fondsen bijeen te zoeken en deze financiële hulp te bestendigen tot op hoger studieniveau. Daarmee is hij doorgegaan tot aan het einde.

Zijn gehechtheid aan zijn werking onder Franse militairen is wederkerig. Wanneer hij de leeftijdsgrens heeft bereikt om nog langer officieel legeraalmoezenier te blijven, dringt monseigneur Patrick Le Gal, 'évêque aux Armées françaises', erop aan dat Jacques het leger niet helemaal verlaat. Op grond van zijn bekendheid met het milieu en zijn anciënniteit in het legerpastoraat kan hij nog uitstekende diensten bewijzen, met name bij de oud-studenten van het Lycée en de plaatselijke Gendarmerie. Graag gaat zijn huisoverste op dat verzoek in. Dit wordt dan de laatste zending van Jacques, door de vice-provinciaal voor één jaar 2004-05 bekrachtigd. Zodra deze regeling père Jacques Griffond, hoofdaalmoezenier van het Luchtleger, ter ore komt, herinnert deze de betrokkene aan de beker, kenteken van het aalmoezenierschap bij deze macht en vroeger geschonken «als teken van erkentelijkheid voor het verleden, niet als teken van afscheid». Het evenement waar Jacques steeds naar uitziert is de jaarlijkse samenkomst in Aix tussen Kerstmis en Nieuwjaar van de beroepsofficieren-anciens. Hoe groot de waardering en vriendschap is die hij in hun kringen geniet, blijkt uit de talloze latere brieven en bezoeken. Ze blijven komen wanneer hij al geruime tijd en definitief in ons land terug is.

Het stemt tot verwondering dat deze schuchtere en zo broze medebroeder gedurende dertig jaar een kerkelijke en gelovige band heeft weten te smeden met deze specifieke categorie van mensen: officieren van wie sommigen zijn doorgedrongen tot de hoogste hiërarchie van de Navo, de communicatietechnologie en de Veiligheid. Mannen met een eigen verantwoordelijkheid tegenover de natie, getraind tot een uitgesproken vaardigheid om ingrijpende beslissingen te nemen. Tevens hebben zij door toedoen van Jacques een spontane bereidheid ontwikkeld voor christelijke inzet. Het is niet aan alle priesters gegeven om een soortgelijke invloed uit te oefenen op kaderleden van deze beroepsklasse. Wij mogen dat de wonderbare vruchtbaarheid

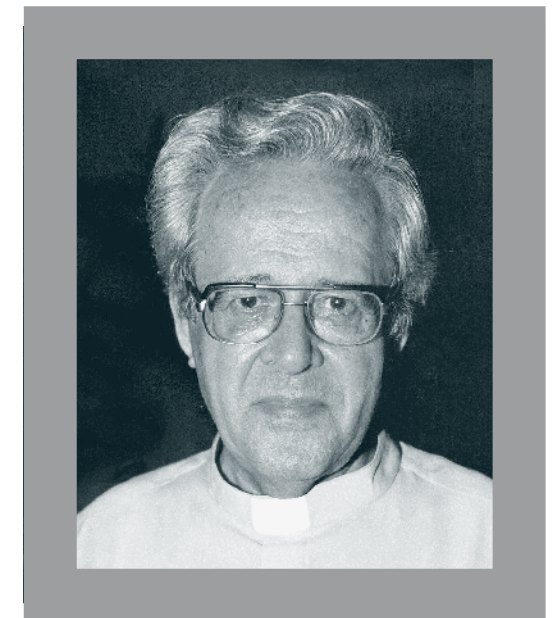
van zijn leven noemen, letterlijk wat Paulus in 1 Kor 1,25 verwoordt: «De dwaasheid van God is wijzer dan de mensen en de zwakheid van God sterker dan de mensen».

Twee dijbeenhalsbreuken verergeren drastisch zijn toestand: de eerste overkomt hem in 2002 te Marseille, met operatie in het militaire hospitaal aldaar en revalidatie in 'Les Feuillades' nabij Aix. De tweede loopt hij op tijdens een overkomst te Antwerpen in 2005. Na een operatie in Stuyvenberg volgt het herstel in het 'Hof ter Schelde', linkeroever. Met de dag blijkt onomstootbaar duidelijker dat hij dringend aan rust toe is en van nabij gevolgd moet worden. Een jaar, van mei 2005 tot juni 2006, krijgt hij de nodige en toegewijde verzorging in Heverlee, van juni 2006 tot mei 2007 in Drongen. De laatste loutering ligt bij Jacques uiterst gevoelig. Tegen alle medische aanwijzingen in klampt hij zich vast aan de hoop dat hij zijn taak in Aix binnenkort weer zal opnemen. Zo vergroeid is hij met zijn levenswerk dat hij zich geen bestaan buiten Frankrijk kan voorstellen. Drie jaar vecht hij daarmee. Zij die samen hierover moeten beslissen raken bij hem een blootliggende pijnzenuw aan. Ze staan voor een man die zijn originele apostolische carrière vrij zelfstandig heeft opgebouwd, maar nu lichamelijk zwaar gehavend is en zelf niet schijnt te beseffen hoé zwaar. Hem geeft het soms de indruk dat de strijd ongelijk is. Hij verzinkt in een diep verdriet. Uiteindelijk is hij half mei 2007 bereid om Drongen te verlaten. Een keuze gemaakt in gezamenlijk overleg met de dokter, de familie en de gemeenschap. Op de duur wordt elke talige communicatie vrijwel onmogelijk. Wat echter blijft is zijn minzame glimlach, waarin wij een diepe dankbaarheid lezen. In Heverlee, waar hij de laatste maanden met de beste zorgen wordt omringd, is hij rustig ingeslapen op 18 maart 2008.

Pater Jean-Noël Audras, zijn overste in La Baume, heeft in pregnante bewoordingen pater Struye in leven en sterven meesterlijk getekend: «Jacques avait sa manière de regarder plus haut que les

petites choses en d'appeler chacun à faire de même. L'expression d'une certaine distance venait en lui des profondeurs qui l'avaient intérioritément submergé et d'où il avait su émerger comme un esquif frêle mais combien délicat et subtil, éprouvé par la tempête, portant sur lui les marques combien attachantes d'un combat perdu d'où il a été sauvé».

(Deze levensschets dankt zeer veel aan de homilie van pater Charles Verhezen in de uitvaartdienst)

PATER JOZEF STEVENS
(1919-2008)

Op 24 maart 2008 is pater Jozef Stevens overleden in Heverlee, dezelfde plaats als waar hij het levenslicht zag op 31 augustus 1919. Tussen die beide data strekt zich een zeer beweeglijk en bewogen leven uit, in dienst van het Rijk Gods. Nog een heel klein jochie is hij als het gezin verhuist naar Duffel, waar zowel vader als moeder hun 'roots' hebben. Vijf broers of zussen zijn jon-

ger dan hij, drie zijn ouder, wel een talrijk kroost. Vader is elektrisch ingenieur en levert zijn bijdrage in de elektrificatie van de landelijke gewesten in Noord-België. De humanioracyclus vat hij aan in het Sint-Gummaruscollege te Lier. Winter en zomer, in weer en ontij, fietst hij mee in een groep van vijftien à twintig medescholieren de acht kilometer lange afstand heen en terug. In 1934 sturen zijn ouders hem naar het internaat van het Sint-Jozefcollege te Turnhout, waar hij in 1939 de retorica verlaat. Niet alleen daar, ook dichter bij huis leert hij de jezuïeten kennen. In de langdurige mobilisatietijd vóór het uitbreken van de vijandelijkheden zijn enkele jonge jezuïeten-brancardiers in de buurt gelegerd. Het gezin Stevens biedt hun gul gastvrijheid, om er geregeld in hun vrije tijd een paar gezellige uren door te brengen. Later is dat groepje vanuit Leuven er nog steeds welkom.

Niemand van de familie kijkt ervan op dat Jos op 7 september 1939 de weg inslaat naar Drogen. In mei 1940 maakt hij met het hele noviciaat de uittocht mee tot in het verste Zuiden van Frankrijk. Eén jaar junioraat en in 1942 kan hij in Turnhout de filosofiecurssussen beginnen. Deze worden echter onderbroken door een stage als internensurveillant in Brussel en alweer in Turnhout. Hier kan hij zijn aangeboren talent als pianist en dirigent botvieren. Aan een paar humanioraklassen bezorgt hij een inleiding in de muziek en in het esthetisch aanvoelen, een primeur voor die tijd. Tijdens de theologieperiode in Kurseong zal hij in 1950 een parochiekoor van Nepalese jongens inoefenen, en kapen ze de overwinning weg in een wedstrijd voor schoolkoren uit de streek. Muzikale begaafdheid is een familietraditie. Denk maar aan de Duffelse orgelbouwfirma Stevens. De reden van de daarnet gesignaleerde studieonderbreking is niet ver te zoeken. Na amper een jaar filosoferen tegen de klippen op raakt hij mentaal overspannen. Daar zijn, behalve zijn noeste studieijver, een zwaarbelastende dagorde en de ontberingen onder de bezetting zeker niet vreemd aan. Een tengere gezondheid

blijft hem trouwens levenslang parten spelen. In 1946 is de oorlog voorbij en worden alle onregelmatigheden gladgestreken. Frater Stevens kan de filosofie voortzetten, wat voorzigtiger nu, en voltooiën in Godinne en Egenhoven.

In die naoorlogse jaren gebeurt er iets dat voor Jos' toekomst beslissend zal blijken. Pater Henry De Jonghe, missieoverste van Ranchi, op dat ogenblik nog geen volwaardige provincie, komt naar Vlaanderen om de jongeren die zich opmaken voor India, eens te monstereën en te zien waarvoor ze het meest geschikt zijn. Bij zijn onderhoud met de artistiek begaafde scholastiek Stevens polst hij hem, of hij er soms niet voor voelt om naar India over te steken als architect voor de missie in opvolging van de bejaarde pater A.Geeraert. «Akkoord, antwoordt Jos, als ik voor zo'n taak de gepaste opleiding krijg». Die neemt alvast een aanloop. Hij ziet de kans schoon om de filosofielessen te combineren met de complementen 1e en 2e jaar architectuur aan de Hogere Sint-Lucasschool te Gent.

Twee jaar nadien komt hij in Ranchi aan, benieuwd naar wat hem te wachten staat. Inmiddels heeft pater De Jonghe zijn ambtstermijn beëindigd en een opvolger gekregen. «Ja, ik weet waarvoor je komt, begroet deze de verse rekrute, vergeet het maar. Aan zo iemand hebben wij geen behoefte. Als wij er een architect laten worden, graaien de andere missies hem vóór onze neus weg, en hier kunnen wij geen man missen. Begin alvast de theologie en word een degelijke, bruikbare missionaris». Missionaris worden, dat was bij Jos wel even opgekomen tijdens het noviciaat. Provinciaal J.B. Janssens, de latere generaal, had echter geprobeerd hem dat idee uit het hoofd te praten wegens zijn zwakke gestel. In India gearriveerd en door de plaatselijke overste op zo'n vreemde wijze verwelkomd, komt het bij hem op: Zou dat voorstel van De Jonghe niet de truc geweest zijn waarmee O.L.Heer mij toch in India heeft binnengeloodst?

Nu hij er is, stapt hij met nog meer Vlamingen mee op in de verdere priesteropleiding. Theolo-

gie, één jaar in Poona, van 1949 tot 53 in Kurseong, waar hij 21 november 1951 de priesterwijding ontvangt. Aansluitend het laatste proefjaar 1953-54 in Sitagarha-Hazaribagh, met als instructor Louis Schillebeeckx, broer van Edward, de bekende dominicaan-theoloog. De architectendromen liggen voor Jos al ver achter de rug. Nu komt gedurende dat proefjaar de nieuwe missieoverste Jan-Baptist Moyersoën op huisbezoek. «Ik zie hier in het dossier dat je naar India bent gekomen om architect van de missie te worden. Ben je daartoe nog altijd bereid? Zo iemand hebben wij dringend nodig. Als wij er een opleiden, dan kan hij ook de andere missies voorthelpen». Jos' mond valt open van verbazing.

Zo belandt hij in Bombay en volgt er een vijfjarige cursus. In juli 1959 behaalt hij met onderscheiding aan de universiteit het baccalaureaat in de bouwkunde, en krijgt hij het officiële 'government diploma' overhandigd. Een jaar praktijk zal hem volledig uitrusten voor zijn taak. Vooruit dan maar! Dat is buiten de waard gerekend. Van missiegebied is Ranchi nu uitgegroeid tot een zelfstandige s.j. provincie en Moyersoën is opgevolgd door Frans Crick. Deze stuurt hem een telegram: «Kom dadelijk naar Ranchi». Ik daarheen met een popelend hart: wat wordt mijn eerste bouwopdracht? «Wij zijn onze tijd aan het verliezen, zegt de nieuwe bewindsman, aan architecten geen behoefte, wel aan missionarissen». Ik heb dat nog gehoord, denkt Jos. Enkele medebroeders krijgen er lucht van en gaan zijn zaak bepleiten. Crick is niet ongezeglijk. Na een dag of drie roept hij hem: «Je kunt naar Bombay, je hebt mijn zegen». Zo geschiedt.

God schrijft recht met kromme lijnen, aldus een Portugees spreekwoord. Het verhaal van Jos' roeping tot architect is daar een welsprekende illustratie van. Wat voor 'n kronkelpaden volgt de Heer soms om ons dáár te krijgen waar Hij ons hebben wil! Ook als de bochten samenvallen met de diverse inzichten van elkaar opvolgende jezuïetenoversten. Allen hebben ze het beste voor, maar hoe uiteenlopend hun respectieve

aanpak. Concreet in ons geval: De een beklemtoont het dringend stabiliseren van een zich vlug ontwikkelende toestand, waarvoor alle beschikbare krachten worden ingeschakeld. De ander ziet het missiewerk in een ruimere samenhang en is bereid manschappen op te offeren voor een doel dat buiten zijn eigen directe verantwoordelijkheid ligt. Voor beide stellingen valt er veel te zeggen. Hier moet Gods Geest ons beperkt onderscheidingsvermogen richten. Hij neemt daar vaak enige tijd voor en zet de nodige 'pionnen' in. Persoonlijk vindt Jos een grote steun in het besef: ik heb deze job niet zelf gezocht. Van pater generaal Arrupe, die zich in 1967 ter plekke komt vergewissen, ontvangt hij vanaf het begin een sterke aanmoediging. Hij bewaart een brief van hem, gedateerd 31 januari 1968: «Ik ben blij dat u zo'n flink werk hebt kunnen verrichten. Het stemt wonderwel overeen met ons jezuïetencharisma in dienst van de Kerk. Zo'n werk wordt niet steeds naar waarde geschat, ik weet het. Het is een belangrijke, zij het verborgen hulp voor velen». Ook Arrupes opvolger pater Kolvenbach staat erachter en wenst dat het verder gaat.

Nu duikt evenwel een hindernis op uit een heel andere hoek. Jos' gezondheid laat het afweten. Na een operatie in Bombay steekt hij in 1960 over naar België, waar hij nog vijf ingrepen te verwerken krijgt. Tijdelijk vertoeft hij op het O.L.V.college in Antwerpen, en voor revalidatie in mei-juni 1962 in Fleur-des-Neiges, een rustoord van de Franse jezuïeten in de buurt van de Mont-Blanc. Eenmaal voldoende bijgekomen vliegt hij ijlings terug naar India, meer bepaald naar St.Albert's College Ranchi. Een van de eerste opdrachten komt van de Zusters van Liefde: een dorpsgezondheidscentrum. Met het oog op financiering moet zijn plan naar Duitsland. Na vijf weken reageert Misereor, de bekende instelling voor missie en ontwikkeling, met het verzoek of ze zijn project mogen gebruiken als model voor alle dorpsklinieken, ook buiten India. «Geen bezwaar, is Jos' antwoord, maar veel zin heeft dat niet. Elke plaats heeft een andere lig-

ging, klimaat en behoefte». Een tweede brief uit Aken: of hij soms wil samenwerken met Misereor?» Jos legt de zaak voor aan zijn provinciaal. Antwoord: «Doe maar, want, eerlijk gezegd, ik weet niet goed wat ik met jou kan aanvangen». Met zijn ervaring dat elke provinciaal zo zijn voorkeuren heeft, vindt hij het geraden dat Misereor de zaak regelt met pater generaal. Zo komt hij in januari 1965 in Bangalore terecht. Misereor schenkt het geld om een terrein aan te kopen in de wijk Cooke Town en een kantoor met woongelegenheden op te trekken. Kardinaal Lourdeswamy, aartsbisschop van Bangalore, zegenet de lokalen in en wijdt ze toe aan O.L.V. van Goede Wil, vereerd in de kerk te Duffel, waar de ondernemende chef lange jaren misdienaar is geweest. Vandaar ook de naam van het huis: *Olgowil*. Dit is geen Sanskriet of Hindi, maar een onvervalst Nederlands letterwoord. Jos trekt een ploeg zorgvuldig geselecteerde vaklui aan, architecten, ingenieurs, bouwaannemers, inspecteurs, met wie hij een geïnspireerd bureau uitbouwt. Over hen zal hij later trots getuigen: «Gelukkig beschik ik over enkele uiterst toegewijde en bewaamde medewerkers. Voor het uitwerken van de ontwerpen en het toezicht op de lopende bouwactiviteit (elk jaar vijftien tot twintig projecten in uitvoering) zijn ze van onschatbare waarde». Aanvankelijk wordt het team druk in beslag genomen door Misereor-projecten. Met de jaren worden die schaarser in India en dienen de opdrachtgevers hun aanvragen direct in bij *Olgowil*. In 1974 wordt hij als 'Fellow' opgenomen in het Indiase Instituut voor Architecten.

Het is niet bepaald gemakkelijk om ons een realistisch beeld te vormen van Jos' verwezenlijkingen in de loop van ongeveer vijfenvierzig jaar. De passende kwalificaties gaan de richting uit van: onvoorstelbaar, onwaarschijnlijk. Wij wagen een poging en wenden een veelvormige classificatie aan.

Eerst de uitgestrektheid van zijn actieradius, met vóór ons een landkaart van India: van Darjeeling in het Noorden tot Trivandrum in het Zuiden, dus

over heel het subcontinent verspreid, dit is: over vijftien Indiase staten of zestig bisdommen. Je moet er het buurland Bangladesh aan toevoegen, met een reusachtig ziekenhuis, door Oxfam gesponsord.

Letten wij op de aard van de projecten, dan tellen wij een pak kerken of kapellen, waaronder zes kathedralen. Verder, buiten de kerken, vijf bisschopsresidenties en een eindeloze reeks parochiehuizen, pastorijen, kloosters voor religieuzen, noviciaten, vormingshuizen. Wat gezondheidszorg betreft: een niet te tellen menigte ziekenhuizen van grotere of geringere omvang, kraamklinieken, leprozerijen, medische hulpverleningsposten, bejaardenhomes, opvanghuizen voor gehandicapten of andere gezondheidscentra. Wat je kunt onderbrengen onder de titel 'opvoedingscentra': scholen van alle graden en in alle richtingen (humaniora, technisch, beroeps-, tuin- en landbouwonderwijs), opleidingsinstituten voor leerkrachten, verpleegkundigen en sociale assistenten, internaten, er komt geen einde aan. Voegen wij alle projecten bij elkaar, dan benaderen wij een cijfer van ruim zeshonderd. Aangezien vele van hen verschillende paviljoenen hebben, stijgt het aantal constructies tot om en bij tweeduizend vijfhonderd. Daarbij zijn niet de verbouwingen van bestaande bouwsels gerekend, evenmin enkele schaarse particuliere woonhuizen of kantoren. Gewoon duizelingwekkend.

Onder de sponsors spant *Misereor*, de bij alle missiecongregaties, inlandse kerkleiders en ontwikkelingshulpverleners hoog gewaardeerde organisatie van de West-Duitse bisschoppen voor sociale ontwikkeling in de derdewereldlanden, veruit de kroon. Misereor, met hoofdzetel in Aken, werkt zij aan zij met de *Evangelische Zentralstelle für Entwicklungsbilfe*, beide geruggesteund door de West-Duitse regering. Vooral gedurende Jos' eerste bouwperiode treedt Misereor op als initiatiefnemer-bouwheer. Later komen daar nog bij: *Oxfam* en, bij gelegenheid, andere ook seculiere instanties, zelfs voor een paar ondernemingen de Zwit-

serse regering. Ook groeit, als opdrachtgever met eigen financiering, naarmate de inheemse kerk en het landeigen kloosterwezen zich vertakken, het aantal bisdom- en congregatiebesturen. De lijst bevat een tachtigtal namen van zowel mannelijke als vrouwelijke ordes of congregaties.

Enkele markante verwezenlijkingen zijn: het 'Ecumenical Christian Centre' in Whitefield bij Bangalore; de Curia van de hoogste-in-rang zijnde aartsbisschop van de Syro-Malabar Church in Eraculam; het NBCLC, 'National Biblical, Catechetical and Liturgical Centre' in Bangalore, op last van de Indiase bisschoppenconferentie; de OSB-abdij te Kengeri, met alles erop en eraan; de Norbertijnerpriorij in Jamtara; de melaatsenkliniek in Dharmapuri, besteld door de Damiaanstichting België (Elep); de Karl Kuebel Stichting voor kind en gezin, in Coimbatore; bijgebouwen van het St. Albert's College in Ranchi. Kortgeleden scheidt hij nog een pareltje van onvervalste inheemse stijl: de parochiekerk van Mahuapali in het Raigarh diocesis, met als pastoor de taaie West-Vlaming Wim Missiaen, ook al een eind over de tachtig!

Om alle lopende bouwwerken op de voet te volgen is Father Stevens voortdurend op reis, vaak met gammel openbaar vervoer onder een tropische hitte, geen plezierreis. In 1979 veroorlooft hij zich een langer verblijf in de USA. Op uitnodiging houdt hij er een reeks lezingen over 'Kerkbouwkunde en Liturgie' en 'Indische tempelarchitectuur'. Dat zijn geliefde thema's bij hem, ook in andere gelegenheidspublicaties. Hij staat erop dat zijn activiteit méér is dan staaltjes van technische vaardigheid leveren. Ze drukken tegelijk weldoordachte, van spiritualiteit doordrongen inzichten en bedoelingen uit. Naar aanleiding van de bouw van een kathedraal in Zuid-India schrijft hij enkele beschouwingen neer. Daaruit citeren wij: «Het bouwplan van een kerk en de draagwijdte van de liturgie beïnvloeden elkaar. Het gebouw hoort een vreugdevolle en dynamische liturgie te bevorderen. De symboliek ervan moet het hebben van de functionele structuur

zelf, niet van allerlei vrome versieringen en toevoegsels ...Aangezien de kathedraal wordt opgetrokken in Madurai, de stad van de visogige god Meenakshi, probeer ik in het ontwerp iets bijzonder betekenisvol te verwerken. Trouwens is de vis ('ichthus' in het Grieks) een oerchristelijk symbool voor 'Jezus Christus, Zoon van God, Verlosser'. Het plan van kerk en gemeenschapshal neemt de vorm aan van een gestileerde vis... Zo verzamelt zich het kerkvolk in boogvorm om het altaar, de lezenaar en de bisschopstroom heen, wat de gemeenschap rond de levende Heer tot zicht- en voelbare uitdrukking brengt. Klokkengelui roept allen op tot bidden. Vandaar doet de structuur van de klokkentoren denken aan samengevouwen handen. In de Indische traditie zijn deze daarenboven een teken van verwelkoming... Het is de droom van de architect dat de symboliek van het hele complex tot alle bezoekers mag doordringen». Zo zie je hoe christelijk geloof en eerbied voor de plaatselijke traditie hand in hand samengaan. Hoe dat aanslaat bij de doorsnee-gelovigen mag blijken uit hetgeen zich afspeelt bij de inzegening van de St. Xavier's Church te Chaibasa, bisdom Jamshedpur (Bihar). Spontaan trekken ze hun schoeisel uit, wat ze de moslims zien doen in hun moskee, uit eerbiedige schroom voor zoveel wijdingsvolle schoonheid.

Nog een andere keer vertoeft Jos een tijdlang in het buitenland. Hij kan met een gerust gemoed *Olgowil* aan zijn geroutineerde ploeg toevertrouwen. In 1984-88 engageert hij zich als deeltijds-aalmoezenier van de kolonie Duitssprekende katholieken in Bangkok (Thailand). Dit apostolaat vergt jaarlijks vier bezoeken aldaar, goed voor vijf maanden afwezigheid uit India.

Ondervindt iemand met een apostolaat dat hem met zoveel personen, instanties, opvattingen in aanraking brengt, dan nooit tegenspraak of tegenkanting? Inderdaad, ook Jos Stevens heeft zijn part daarvan. Zelfs in eigen kring, binnen de Sociëteit, stuit hij hier en daar op scepsis of onbegrip. De aanmoedigingen die andere mede-

broeders hem wél geven, vooral die van het hoogste gezag in de orde, pater Arrupe, maken dat ruimschoots goed. Kwelijk dreigende gevaren van officiële overheidszijde drijven hem tot tweemaal toe in het nauw, wanneer Olgowil al aardig op dreef is. In 1975 stellen agenten van de rijksfinanciering een onderzoek in naar gebruik van buitenlandse deviezen. Anderhalf jaar later wordt hij volledig vrijgesproken. Hetzelfde doet zich voor in 1981, nu van de kant van de staatscontrole van Madras in verband met belastingsontduiking. Opnieuw volgt een vrijspraak. Oef! Omgekeerd hebben enorme bijval, dankbaarheid en bewondering hem overspoeld vanuit diverse hoeken: zijn personeel, klanten, sponsors, achterban, familie, vrienden. Vermeldenswaard is het bezoek van koning Boudewijn, in 1967, wanneer Jos nog niet zo lang van wal is gestoken te Bangalore.

Men kan zich afvragen hoe een jezuïet, tot over de oren ondergedompeld in een koortsachtige, nooit aflatende activiteit, zich geestelijk recht houdt. Een terechte vraag. Het minste wat je kunt zeggen, is: zijn levensloop wijkt niet weinig af van de gewone kanalen. Om zijn antwoord te situeren, want een antwoord hééft hij, een korte uitweiding. In 1977 voert het CIS (Centrum voor Ignatiaanse Spiritualiteit), gevestigd te Rome, wereldwijd een onderzoek uit over de persoonlijke bevindingen van tweeëndertig jezuïeten, die wegens hun werksituatie afgezonderd leven van hun respectieve gemeenschap. Die worden gepubliceerd in het gelijknamige tijdschrift *CIS*. Father Jos Stevens is een van hen. Uit zijn getuigenis lichten wij een paar zinnen: «Waar ik ook aankom, zoek ik contact met de plaatselijke religieuzen, jezuïeten of anderen. Mijn gemeenschap is het St. Joseph's College in Bangalore. Ik heb er regelmatig voeling mee, al liggen onze bezigheden en belangstelling erg uiteen. Ik ben me ten volle bewust van het gevaar voor vereenzaming en geestelijke uitdroging. Daarom houd ik me nauwgezet aan een dagindeling waarin een vaste plaats voorbehouden is voor bidden.

Ligt het geheim van een jezuïetenroeping niet in het 'contemplativus in actione' en 'God vinden in alles'? Waar het enigszins kan, maak ik me vrij om een priesterlijke bediening te vervullen en bijvoorbeeld voor te gaan in de eucharistie en de homilie te houden. Dat noopt me ertoe, me spiritueel te blijven voeden en te uiten wat ik op dat punt vanbinnen voel. Misschien klinkt dat alles nogal oudmodisch? In mijn geval wérkt het, zo houd ik mijn geestelijk leven op peil». De laatste jaren in India, 1982-2008, is Jos aalmoezenier van de 'Poor Handmaids of Jesus Christ' in hun vormingshuis Seva Nilaya Convent (Huis van Dienstbetoon) op een steenworp afstand van Olgowil. Als hij thuis is, celebreert en preekt hij er dagelijks.

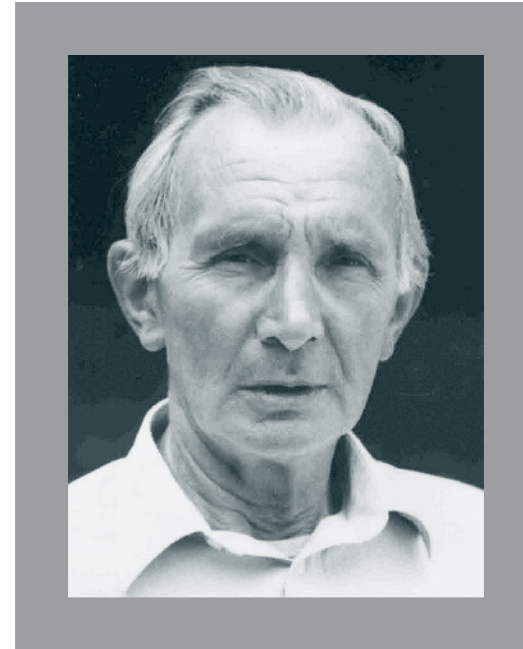
Begin februari 2008 is Jos op eigen verzoek naar Vlaanderen teruggekeerd. Fysiek is hij totaal uitgeput en aan het eind van zijn krachten. Rekent hij nog heimelijk op een terugkeer naar ginder, wie zal het zeggen? Liefderijk wordt hij opgevangen in Heverlee. De familie komt vaak op bezoek. Na een paar opnames in het ziekenhuis is hij vredig in ons huis heengegaan.

'Als de Heer het huis niet bouwt, zwoegen de bouwlieden vergeefs'. Deze zinspreuk, uit psalm 127, was Jos bijzonder dierbaar. Gezwoegd heeft hij wis en zeker. Voor de uitvoering van zijn levensproject heeft hij zijn God en Heer de vrije hand gegeven. Het is uitgegroeid tot een enig fraai en stevig bouwwerk.

PATER MARCEL PROOST (1929-2008)

Wie het leven van onze medebroeder Marcel Proost overschouwt, hem treft de verscheidenheid en de overvloed. In alle opzichten: zijn natuurlijke talenten, zijn opeenvolgende woonplaatsen en opdrachten, zijn menselijke relaties. 'A man for all seasons'.

Hij stamt, als tweede in de rij en oudste zoon, uit een gezin van tien, waar evenwel drie jongere

broertjes heel jong zijn gestorven. Hij ondervindt de weelde van een warme thuis, zoals een toen populair versje zegt: *Daar alleen kan liefde wonen, / daar alleen is 't leven zoet, / waar men stil en ongedwongen / alles voor elkander doet*. Wie in latere jaren Marcel aan het werk heeft gezien, meer bepaald, hoe hij met mensen omging, weet nu waar hij dat vandaan had. Geboren 1 september 1929 in Zwijndrecht, westelijk van Antwerpen, van waaruit hij na de lagere school voor de humaniora geplaatst wordt op het beruchte, zeker geduchte, jezuïeteninternaat in Turnhout. Hij zit in de vijfde, nu tweede, Latijnse klas, wanneer de Duitse bezetter de collegegebouwen in beslag neemt. Deze vierde, ditmaal volledige bezetting duurt twee volle jaren, van augustus 1943 tot augustus 45. Voor de rector en zijn staf een enorme beproeving. Nu het hoofd koel houden! De externen blijven lessen volgen, verspreid in de stad, terwijl de internen volgens de jaren hun onderkomen vinden, verstrooid over diverse gastvrije toevluchtsoorden: Tongerlo, Westmalle, Lier, Drongen.

Samen met zijn klasgenoten belandt Marcel in

de Oude Abdij aan de Leie. De hele troep staat onder de dagelijkse leiding van een dynamische scholastiek, Louis Torfs, bijgestaan door een paar paters en leken. Behalve tucht- en studieprefect is Louis de organisator van spel en ontspanning. Wat boeit knapen op die leeftijd meer dan atletiek en voetbal? Het elftal van coach-trainer Torfs neemt het zelfs op tegen plaatselijke jeugdclubs. Marcel Proost laat zich kennen als de lenige en onklopbare doelman en de vedette van de ploeg. Van zijn kant kijkt hij tegen Torfs op als tegen een halfgod. Mogelijk is hier de kiem gelegd voor zijn latere jezuïetenroeping. Wanneer zijn idool naar India vertrekt, bekruipt de jongen het verlangen hem in diens spoor te volgen. Ja, Ons Heer heeft zo zijn trucs en handlangers om volgelingen te winnen. «Kom zien, sprak Filippus al tot Natanaël, wij hebben de messias gevonden».

Zodra de oorlog voor ons is afgelopen en het Kempisch college weer vrijgekomen, kan Marcel dáár zijn talenten van doelman, langeafstandloper en keurturner naar hartelust demonstreren en... zijn humaniora voltooien. Op 7 september 1949 keert hij naar Drongen terug, nu als kandidaat-novice. Na het noviciaat volgt hij nog een jaar het Indische junioraat in Wépion, en haalt hij in 1953 te Leuven het baccalaureaat Indische Letteren. Waarom te Leuven? Daar is hij intussen aan de filosofiestudie begonnen, die twee jaar in beslag neemt. In afwachting dat hij kan afreizen naar India, doet hij daarna een jaar stage aan het Sint-Barbaracollege Gent, surveillant van de grote externen met godsdienstlessen in een paar klassen.

Rond die tijd komt er een kink in de kabel. De jonge staat India toont zich niet erg scheutig met het verlenen van reis- en verblijfsvisa aan Europeanen. Mondjesmaat raken onze scholastieken er nog binnen. Zo valt Marcel 'buiten de prijzen'. Niet getreurd. Evenals nog een paar in zijn geval, schakelt hij gezwind over naar onze Congomissie. Drie jaar, 1956-59, neemt hij de taak op zich van directeur van de lagere school in Dinga. Hij keert naar België terug voor de the-

ologicyclus in ons juist van start gaande studiehuis te Heverlee. Priesterwijding aldaar door monseigneur Leo Schoenmaekers, hulpbisschop van Mechelen, 10 augustus 1962. Na het tertiaat (laatste proefjaar) op Franse bodem, in Paray-le-Monial, vertrekt onze gevormde pater in 1964 naar Afrika. Zijn eerste stek heet Popokabaka. Op 2 februari 1965 verwerft hij door zijn laatste geloften meteen het volwaardige lidmaatschap van de PAC, later omgedoopt tot ACE, de s.j. provincie Centraal-Afrika. Twintig jaar op de kop af vervult hij op verschillende missieposten (Popokabaka, Kasinsi, Pelende, Kingunda, Suka) achtereenvolgens of gelijktijdig diverse functies: excurrens (rondreizende 'broussepater'), overste, pastoor, schoolhoofd, leraar, diocesaan econoom.

In 1984 is de overijverige pater Proost dringend aan een rustpoos toe in België. Wat eerst bedoeld is als een tijdelijke overkomst wordt uiteindelijk een definitieve terugkeer. Er volgen twee jaar van zoeken en tasten. Halftime medepastoor in Haasdonk en in de Oude Bareel Sint-Amandsberg, en helper in het havenapostolaat te Gent. Hij vindt de weg naar de Finis-Terraekerk in Brussel voor een job die hem helemaal ligt: tot begin 2008, dus ruim twintig jaar, verschijnt hij elke maandag trouw op post als vaste biechtvader.

In 1986 wordt hij tot huisminister-econoom benoemd in onze residentie Huis van Leliëndaal in Mechelen. Tussendoor werkt hij er een tijdlang mee bij Kerk & Wereld. Van 1990 af neemt hij het aalmoezenierschap op zich aan het OLVrouw-ziekenhuis. Wanneer hij als huisminister een opvolger krijgt in 1993, kan hij ingaan op het voorstel van de Mechelse afdeling VKW (Verbond van Kristelijke Werkgevers) om hun geestelijke adviseur te worden.

Zijn laatste standplaats wordt in 1999 het jezuïetenhuis Agora in Antwerpen. Lang duurt het niet voor hij er zijn draai vindt. Het bisdom stelt hem aan tot exorcist, een delicate opdracht, die veel psychologisch doorzicht en 'onderscheiding der geesten' veronderstelt, en hij heeft zitting in de rechtbank voor huwelijksgeschillen. In 2004

doet de VKW provincie Antwerpen, waarschijnlijk gunstig voorgelicht door hun Mechelse collega's, een beroep op hem om hun moderator te worden. Geregeld gaat hij zieken troosten in het Elisabethgasthuis. Binnenshuis is Marcel steeds bereid om een of ander klus te klaren waar men hem voor aanspreekt of waar hij iemand mee kan plezieren.

Heel onverwachts komt een einde aan dit bewogen en gegeven priesterleven. Na twee zware operaties verhuist hij voor verzorging naar Heverlee. «Over twee maanden, stelt hij zijn huisgenoten gerust, ben ik erbovenop en weer thuis. Er is daar een uitgestrekte tuin waar ik naar believen zal kunnen wandelen». Die onverbetelbare optimist! Het pakt heel anders uit, maar hij bewaart zijn goed humeur. Wanneer hij van de dokter het fatale verdict verneemt, reageert hij: «Afwachten hé, afwachten, ik kijk er rustig tegenaan». Donderdag 24 april 2008 geeft hij zijn ziel terug in de handen van zijn Schepper en Heer.

Nu Marcel Proost van het toneel is verdwenen, komen de herinneringen naar boven, uit zoveel hoeken tegelijk. Wij proberen ze wat ordelijk te schikken. Om te beginnen: hij is geboeid in mensen. Dat is al vroeg aanwezig en niet ver te zoeken: thuis in Zwijndrecht. Marcel koestert een diepe verering voor zijn moeder. Na vaders vroegtijdige dood staat ze er alleen voor om gezin en bedrijf overeind te houden. Jaren later. Haar oudste jongen is werkzaam diep in Afrika. Zekere dag dringt het bericht door dat moeder stervensziek is. Op staande voet regelt hij alles zo, dat hij weg kan. Een paar dagen later verschijnt hij aan het ziekbed. Zodra zij hem ziet, het lijkt wel een mirakel, fleurt ze op. Zij wordt spoedig beter, dermate dat hij naar zijn missiepost terug kan keren. De vrouw heeft nog jaren geleefd. Broers en zussen, hun kinderen en kleinkinderen, draagt hij overal mee in zijn gemoed en zijn belangstelling. Trots op hun successen pakt hij er mee uit alsof het hemzelf betreft. De jongsten klitten aan hem vast: hoe hij kan vertellen! Als er binnen de familiekring eentje, tot wanhoop van de moeder,

in onstelbaar verdriet maar blijft doorjanken, «Geef die eens hier!» zegt nonkel Marcel, en, geloof het of niet, nog een paar snikjes en het huilen houdt op. Met hun allen hebben ze grote broers levensgang op de voet gevolgd tot, letterlijk, het einde. Het hele gezin van weleer verzameld rond hem. Wie valt zo'n zegen te beurt in zijn stervensuur?

Naast zijn familie gaat zijn voorkeur uit naar de mensen 'aan de rand', voor wie hij altijd beschikbaar is. In zijn missieposten staat hij bekend als père Nzobayangula, dat zoveel betekent als 'open huis'. Van 's ochtends vroeg al staan lange rijen aan te schuiven voor zijn wijdopen deur. Niemand komt onverrichterzake naar buiten. «Ons moeder heeft ook nooit iemand met lege handen weggestuurd». Bijzonder geliefd is de jonge, sportieve overste, aanmoedigend en ondersteunend, bij de leerlingen van de 'cycle d'orientation', die in hem onverhoopt op het voetbalveld hun beste keeper ooit hebben gevonden. Wat ze ook van hem weten: in een dorpje vlakbij Pelende gaat hij dagelijks een oude blinde, totaal verwaarloosde man wassen en verzorgen. Ook dát is hun overste.

Eenmaal terug in Vlaanderen laat hij zich aan die kant gauw ontdekken en aanspreken. Hoe vaak hebben zijn huisgenoten van Agora in Antwerpen aan de deur of parlofoon de introductie gehoord: «'t Is voor dé pater! 't Is voor meneer Marcel». Een enkele keer zelfs: «'t Is voor de exorcist!» De sportfanaat mag dan ook gespannen op tv een beslissende match uit de Champion's League of een wielklassieker zitten volgen of zijn favoriete tennisster haar kansen zien verdedigen, de klanten genieten voorrang. Met de voordeur gaat telkens de deur van zijn hart open. Komt hij een geval tegen van acute vertwijfeling, angst of verbittering, dan heeft hij nog een geheim wapen achter de hand: «Wat ik soms doe? Ik ga met die gasten een kwartier of langer in onze kapel zitten zonder een woord te uiten. Dat helpt méér dan met veel te zeggen».

Een grote prater is hij nooit geweest. Gelukkig beschikt hij over een paar middelen om uit te

drukken wat hem bezig houdt of op het hart ligt: de pen en het penseel. Twee novellen heeft hij gepubliceerd en een roman. *De gekwetsten*, uitgegeven bij De Clauwaert Leuven in 1975, is het verhaal van twee mannen op leeftijd die het toeval bij elkaar brengt in een bejaardenhuis. Allebei zijn ze 'gekwetst', gehavend, fysiek en moreel. Het komt tot een verrassende confrontatie. De novelle wordt onthaald als een 'verrassend debuut'. In een interview bekent de auteur: «Schrijven is voor mij, door het werk hier (namelijk op een missiepost) een hobby. Of liever een microbe, sterker dan mezelf». In 1991 laat het Davidsfonds Leuven een roman verschijnen van 240 blz., *Mayamba*. Daarin tekent Marcel genuanceerd en met een sterk invoelingsvermogen de Afrikaanse mens en samenleving: diens verbondenheid met de natuur, mysterieus en bevolkt met geesten, de verleiding van de sekten. Diep verankerde tradities bieden een houvast in de stroomversnelling van een nieuwe tijd. In 1994 volgt *De laatste ontmoeting*, De Roerdomp Brecht, 60 blz. De dramatische lotgevallen van een broederpaar, een door wroeging gekwelde eenzaamheid, een bevriend gezin. Onverwachte verwickelingen en op de spits gedreven emoties houden de lezer in spanning tot de laatste regel.

Wat nu die andere uitlaatklep betreft, tientallen schilderijen heeft hij vervaardigd, in alle formaten en stijlen. Soms, als om de inspiratie vast te houden, blijft hij aan het werk tot een stuk in de nacht. Hij gaat er prat op, dat er in een Congolese missiekerk een volledige kruisweg van hem hangt. Op verzoek van de Hurtado-jezuïetengemeenschap in Drongen maakt hij drie portretten van de kort tevoren heilig verklaarde Chileense jezuïet Alberto Hurtado. Op zijn allerlaatste doek, vlak vóór de beslissende operatie in februari, gunt hij ons een blik op de huizen zoals hij ze gezien heeft uit het raam in het ziekenhuis bij de eerste ingreep.

Marcel is een man van trouw. Als jonge verkenner heeft hij al de leuze 'Wees paraat' leren kennen en in praktijk gebracht. Ze wordt zijn levens-

spreuk: 'Ons mag je het vragen!' Trouw is hij aan zijn priesterroeping, die voortdurend opnieuw dient te worden ontdekt en uitgediept, niet het minst bij affectieve spanningen. De kracht daartoe put hij uit het eucharistisch voorgaan alsmede uit zijn geloof in de sacramentele kracht van doopsel en van het urenlange biechthoren zowel in Afrika als in hartje Brussel.

Hij is een pelgrim, zijn leven een tocht zijn Meester achterna, Palestina doorkruisend. Vooreerst in de fysieke betekenis van het woord. Lange jaren wekelijks een of twee stapoefeningen van ongeveer tien kilometer «om fit te blijven». Honderden kilometers moet hij hebben afgewandeld, hoeveel precies, dat achterhaalt geen mens, hijzelf nog het minst, al weet hij na elke trip de afstand, een tikkeltje ijdel en uitdagend, correct te bepalen. Meer dan eens trekt hij te voet naar Scherpenheuvel, Maria heeft bij hem een streepje voor, weet je wel. Driemaal legt hij met de 'benenwagen' de achthonderd kilometer af naar Compostella. Meestal loopt hij in strikt stilzwijgen, oog en oor gescherpt op de schoonheid van Gods natuur en met de mensen daar middenin. 'Niet praten, geen woord' is een 'conditio sine qua non' om hem te mogen vergezellen, en juist deze voorwaarde resulteert achteraf in een solide vriendschap. «Iedere mens heeft iemand nodig bij wie hij mag zwijgen», vond Karel van de Woestijne. Marcel is zo iemand. Dat geeft hem die benijdenswaardige eigenschap, als er dan toch gepraat mag worden, van het kunnen luisteren naar het verhaal van anderen tot het uitverteld is.

Ook mentaal heeft hij iets van een trekker, een ontdekkingsreiziger. Verwoede lezer in het Nederlands, Engels, Frans, Duits en Spaans. In zijn kamer liggen of staan op werktafel, planken, tot boven op zijn kleerkast, stapels boeken, en geen stationsromannetjes! Hij zoekt, prakkiseert, wikt en weegt. In het beoordelen van denkbeelden en gebeurtenissen toont hij zich eigenzinnig in het nuanceren: «Ja en neen» krijg je wel vaker van hem te horen, wat na een dispuut meestal betekent: «Ik ben het met je oneens, maar ik wil er

best nog eens mijn gedachten over laten gaan». Tot op het einde van zijn pelgrimage is Marcel helder van geest gebleven. Wanneer hij danig verzwakt is en nauwelijks nog een woord over de lippen krijgt, verbijt hij de pijn en ligt een glimlach op zijn gelaat. Hij voelt zich beveiligd door de goede zorgen van het verplegend personeel en de constante aanwezigheid van zijn geliefden. Zijn hart wil nog wel, maar kan niet meer. Eindigde zijn tocht in onze ogen al te vroeg en te bruusk, nu is hij ter bestemming aangekomen bij zijn grote Gids, die hij trouw is gevolgd. Tot hem en tot ons allen zegt Jezus: «Waar ik ben, daar zal ook mijn dienaar zijn». Dat is de hemel.

PATER HUBERT VAN ROY (1927-2008)

Wanneer scholastiek Hubert Van Roy in 1956 voor het eerst voet zet op Congolese bodem, heeft hij voor zichzelf een duidelijk en doordacht levensontwerp opgesteld dat hierop neerkomt: 'Willen wij Jezus' Blijde Boodschap brengen

aan een vreemde bevolking, dan bestaat daarvoor slechts één weg, niet van buiten af, nog minder van boven af, maar van binnenuit. Wat betekent: ons inleven in hun mentaliteit, ons vertrouwd maken met hun tradities, hun taal spreken. Dit laatste gaat des te sterker op in zwart Afrika. Wij hebben immers te maken met volksstammen zonder schriftelijke communicatie of overlevering. Alles gebeurt er via de taal en de onderlinge omgang van man tot man. Pas onder die voorwaarden bestaat er kans dat de Boodschap aansluit bij hun eigen aanleg en geaardheid, zo tot hun diepste wezen doordringt en echt iets van henzelf wordt. Pakken wij het anders aan, zij het met de beste bedoelingen en de grootste edelmoedigheid, dan schieten wij ons doel voorbij en blijft het christelijke geloof een uiterlijke schijn, een dunne vernislaag die er zó weer afgaat'.

Deze missioneringsmethode, algemeen bekend als 'inculturatie', vat Hubert op als een persoonlijk credo en programma. Tegelijk reikt het buitenstaanders de sleutel aan om inzicht te krijgen in zijn prachtig leven, met alle inspanningen, toewijding en resultaten vandien.

Zoals boven aangestipt dateert zijn eerste lijfelijke contact met Afrika van 1956. Op dat ogenblik is hij negenentwintig en heeft hij al een lange weg afgelegd. Geboren 7 september 1927 in Halle (Brabant) is hij amper twee jaar oud wanneer zijn vader, onderwijzer Emiel Van Roy, overlijdt. Hubert is enig kind en in zijn prille jaren nogal zwak van gestel. Zo komt het dat hij op het eind van de Latijns-Griekse humaniora aan het Brusselsse Berchmanscollege de raad krijgt nog even te wachten alvorens zijn religieuze roeping te volgen. Aan zijn intellectuele begaafdheid twijfelt niemand: eindresultaat humaniora 75 %. Hij laat zich te Namen inschrijven aan de Facultés Notre-Dame de la Paix en behaalt er de eerste kandidatuur Klassieke filologie en Rechten.

Op 7 september 1949 stapt hij door de zware ingangspoort te Drongen, op de dag af tweeëntwintig jaar, dus al wat rijper dan zijn medeno-

vicen. Na twee jaar noviciaat en eerste geloften voltooit hij eerst zijn beide kandidaturen Klassieke en Rechten. Daar bovenop behaalt hij de dubbele kandidatuur Romaanse, alles voor de Centrale Examencommissie. Intussen kwijt hij zich van zijn militaire dienstplicht, voornamelijk met de andere 'cibisten', in Aalst. Nu geen tijd meer te verliezen. Hij studeert filosofie in Leuven 1953-56. Voor de normale stageperiode mag hij, eindelijk, aan de vervulling van zijn droom en hartenwens beginnen: op naar Afrika!

Hij wordt leraar aan het Klein-Seminarie van Lemfu. Al vanaf de eerste dag probeert hij het weinige Kikongo dat hij in Leuven op eigen houtje heeft opgedaan, in praktijk te brengen en te vervolmaken. Al zijn vrije uren gaan daarin op. Met groepjes leerlingen trekt hij er op uit, in witte toog en met zijn zware stapschoenen, om ook dorpelingen ter plekke te ontmoeten en zich zo in de leefwereld van de Bakongo te laten inwiden. Uiterst attent begint hij hun vaak diepzinnige spreuken te noteren. Juist gezien: ze zijn van onschatbare waarde, een aanzienlijk deel van hun cultuur ligt erin opgetast. Kort na zijn terugkeer in België in 1958 publiceert hij zijn eerste werken: *Bingana bisisa bambuta* (letterlijk: Spreekwoorden door de voorvaders nagelaten). *Spreekwoorden van de Bakongo verzameld; De Godservaring bij de Bakongo (1959); De dooppraktijk in het oude koninkrijk Kongo (1960); L'origine des Balunda du Kwango (1961)*. Deze uitgaven, waarvan enkele bij Aequatoria, veronderstellen een omvangrijke basisinformatie en zorgvuldig opsporingswerk.

Het blijft daar niet bij, en hier komt een andere kant van hem bovendrijven. Twee boeken over Maria: *Het Hart van Maria in het Lucasevangelie en in de patristiek (1960)*, aangevuld door *Onbevelekt Hart van Maria. Gebeden (1961)*, allebei om en bij 150 bladzijden. Voor wie hem later aan het werk heeft gezien in Kingunda en Kasongolunda, geen verrassing: daar ijvert hij met opvallend succes voor de Mariacongregatie onder zijn leerlingen en studenten.

Op 10 augustus 1961, na het derde academiëjaar theologie (1958-59 Leuven, 1959-62 Heverlee) ontvangt Hubert de priesterwijding in ons grote studiehuis te Heverlee. Toevallig is de wijbisschop mgr. Alfons Verwimp, voormalige bisschop van Kisantu. Zijn opleiding krijgt haar beslag tijdens het laatste proefjaar 1962-63 in Drogen onder instructor Maurits Schurmans. In 1963 strijkt hij opnieuw neer in zijn geliefde Congo. Eerst zal hij enkele jaren werkzaam blijven in het collegewerk: tot 1966 in Kingunda, 1966-70 in Kasongo-Lunda. Collegewerking is niet bepaald zijn 'cup of tea'. Toch zet hij zich honderd procent in, zo is hij nu eenmaal. Allesbehalve een sportieveling geeft hij met hart en ziel lessen lichamelijke opvoeding. Hij is geen musicus, geen toneelspeler, wél een fijne verteller en meeslepende declamator. Ook verlucht hij schooltijdschriften met tekeningen van eigen hand. Wat de eigenlijke zielzorg betreft, niemand die hem daarin evenaart. Aan het geestelijke dienstwerk binnen de collegemuren, als biechtvader met persoonlijke begeleiding, heeft hij niet genoeg. Hij schaft zich een tamelijk zware motor aan om gedurende de weekends in een of andere bijpost van de parochie mis te gaan lezen, biecht te horen en christenen te steunen in hun gebedsleven en geloofsuitdieping. Iedereen raadt hem dat vervoermiddel af: 'Dat is niets voor jou, Hubert, alleen uiterst bedreven motorrijders redden het op die onvoorspelbare junglewegen'. Tuttuttut, hij zet door. Onze Lieve Vrouw van Halle neemt hem vast en zeker onder haar bijzondere bescherming, nooit is hem een ongeval overkomen. In 1970, het jaar dat zijn moeder overlijdt, mag hij de wildernis in en wordt hij een echte 'broussepater'. Die overgang brengt hem een heuse bevrijding. Tot dusver bestond zijn opdracht erin, de schoolgaande jeugd mee te trekken in de richting van de moderne tijd, en dat is onvermijdelijk de westerse cultuur. In zijn binnenste kwelt hem een pijnlijke tweestrijd. Zijn persoonlijke roeping ligt elders. Hij kan ze niet verantwoorden zonder tot op het bot het cultuurerfgoed, dit is de ge-

schiedenis en de taal van de inlandse bevolking, uit te spitten en zich eigen te maken. Zonder die inspanning en doorlopende vorming ervaart hij zich als iemand zonder voeling met de hartslag, buiten de bloedsomloop van de mensen voor wie hij naar Afrika is gekomen. Zoals de vrouwen dagelijks naar de bron gaan in de vallei, zo daalt Hubert vastberaden af, dag na dag, naar de lavende levensader, de wortels van het volk. Hij wil bij de zaak zijn en met gezag kunnen spreken, worden beluisterd als een van hen. Meer dan vele anderen kweekt hij bij zich een zeldzame, ja uitzonderlijke gave aan om, volgens de regels van de elementaire didactiek, helder, begrijpelijk, taalvaardig, en daardoor bij zijn gehoor overtuigend over te komen. Het meest nog brengt de charme van zijn minzame inborst ook de weerbarstigsten ertoe, gretig naar hem te luisteren. Hij doorloopt bijna alle posten van het bisdom Popokabaka: Kitenda, Kasinsi, Suka, Kasongo-Lunda, Dinga, Pelende, Iniangi, en ten slotte Popokabaka Saint-Sauveur. Honderden kilometers moet hij afgelegd hebben in alle richtingen, onder alle weer en hittegraad. U moet u een jezuïetencommunity op een buitenpost aldus voorstellen: ze is haast nooit voltallig. Een paar medebroeders runnen het plaatselijke parochieleven en de school, terwijl één of twee gedurende twee à drie weken naar de dorpen trekken, ver van huis. Verstoken van de rust en de geriefelijkheid die een eigen thuis biedt, dompelen ze zich onder in het leven van alledag in het binnenland, met alle denkbare ontberingen, aanpassingen, verrassingen. De streek die père Van Roy het grondigst heeft bezocht en uitgekamd, is wel Kassa, vanuit Kitenda. Dicht bebost, weinig of geen wegen, bijgevolg alles te voet over berg en dal, met zo weinig mogelijk dragers, want die zijn moeilijk te vinden. De hele tocht levend op inlandse kost, erg karig en weinig voedzaam. Het uiterste minimum aan comfort en voeding om te overleven. Maar vooruit! Anders kom je er niet, in die afgelegen dorpen, en voor Hubert zwich alles 'als Christus maar gepredikt wordt'. In de

laatste tijd fungeren al meer en meer daartoe opgeleide leken als verantwoordelijke leiders van de basisgemeenschappen. Niettemin is het onontbeerlijk dat de priester af en toe verschijnt, al is het maar om de vlotte gang van zaken in het oog te houden. Vooral staat hij in voor eucharistievieringen en andere sacramenten. Daarvoor moet hij voortdurend 'de baan op'. Hubert wenst een verkondiger te blijven met het woord en een uitdrager van de sacramenten als zichtbare handgebaren van de levende Heer. Ongelooflijke schatten aan volks- en taalkundig materiaal heeft hij in de loop van de jaren verzameld, ten koste van onverdroten ijver, warme menselijke nabijheid en nooit aflatende gesprekken met zorgvuldig uitgekozen gesprekspartners. Bovendien getoetst aan een streng wetenschappelijke onderzoeksmethodiek. Zonde zou het zijn, ze zomaar verloren te laten gaan. Weinigen zijn zo ver als hij doorgedrongen in de Bayakaziel. Gelukkig heeft Hubert dat tijdig ingezien. Zijn vurige wens is het, dat ook anderen daar gebruik van kunnen maken. Zijn verworvenheden liggen verspreid over tal van artikels, bijdragen aan verzamelwerken (o.a. Dictionnaire des Rites, o.l.v. prof. H. Hochegger) en enkele boeken met een zekere omvang. Zijn bibliografie telt niet minder dan zesentwintig titels, waaronder vijf in de inlandse taal, het Iyaka. Boven hebben we er al enkele opgesomd. Van de overige signaleren we de markantste of meest uitgewerkte: *Le culte des ancêtres chez les Yaka (1969)*; *Les Bambwiiti, peuplade préhistorique du Kwango (1973)*; *L'image de Dieu chez les Yaka du Kwango (1978)*; *Les Byaambvu du Moyen-Kwango: Histoire du royaume luwa-yaka (1988)*; *L'Être suprême chez les Bayaka du Kwáángu (1997)*; *Origines et évolution des Yaka (2006)*. Er liggen nog enkele manuscripten te wachten op publicatie. Om volledig te zijn: over spiritualiteit in het algemeen verschenen van zijn hand enkele artikelen in *De Bode van het Heilig-Hart* en in *De Nieuwe Boodschap*. Een ervaren etnoloog is hij. Evenwel, zoals blijkt uit de bovenstaande titels, zijn wetenschap uit-

sluitend ten dienste stellend van het apostolaat. Vandaar zijn prioritaire belangstelling voor het godsbegrip, door de voorouders nagelaten. Hoe verhoudt zich dat godsbegrip tot het christelijke godsbeeld? Hoe beleeft de gemeenschap het in de beslissende gebeurtenissen van het bestaan, geboorte en dood, of bij het inrichten van hun maatschappij, de rechtspraak, de instellingen in clan- en stamverband, met de begeleidende stoet van verplichtingen, taboes, bedreigingen en straffen? Wie zijn ten slotte die voorouders, waar komen ze vandaan? De onvoorwaardelijke eerbied voor hen is uitgegroeid tot een soort religie. Vereer ze, en je zult veilig overleven. Laat ze onachtzaam links liggen, en je haalt onheil over je hoofd: onvruchtbaarheid, ziekte, onmacht, zwaarmoedigheid, mislukkingen in alles wat je onderneemt, in de studies bijvoorbeeld. Wat pater Van Roy ten diepste tekent is de radicaliteit waarmee hij zijn roeping gestalte geeft, wat zich weerspiegelt in bepaalde karaktertrekken en in zijn levensstijl. Hij leeft voor God alléén, en aldus heel en al gegeven aan de mensen, speciaal aan zijn geliefde Bayaka. Voor zichzelf neemt hij genoeg met het allernoodzakelijkste. Een man van gebed, elke morgen vroeg uit de veren. Sober tot het armoedige toe, die zich geen rust of verpozing gunt, wat bij zijn huisgenoten wel eens de wenkbrauwen doet fronsen. In veler ogen is hij een eenzaam man, schuchter, zelfs bijwijlen eigenzinnig. Reeds van nature behoedzaam, en tegelijk beseffend dat je in Afrika, toen zeker, niet omzichtig genoeg kunt spreken. Binnenskamers komt hij rustig voor zijn overtuiging uit, en het evangelie brengt hij onverkort aan de man. Hij houdt er een veeleisend levensritme op na. Soms komt hij bij een eerste contact nogal afstandelijk over. Voor wie hem echter beter leert kennen wordt dat de afstand van de eerbied, die hij afdwingt gewoon door te zijn wie hij is. In gezelschap zwijgzaam, maar wanneer hij eens losschiet in een gesprek onder vier ogen hoeft hij niet naar zijn woorden te zoeken. Hij hééft ook wat te vertellen.

Zo dicht aanwezig bij de bevolking maakt Hubert heel wat spanningen mee. Met de overall opduikende sekten grijpt de verdwazing om zich heen. Met lede ogen ziet Hubert het aan, hoe de lichtgelovige, simpele geesten ten prooi vallen aan hun verlokkingen en schimmige beloften. Ze zijn als schapen zonder herder, uitgeleverd aan huurlingen die hen tot in hun miserie niet sparen.

Nog ergere toestanden krijgen we wanneer in de jaren zeventig het Mobutu-bewind radicaliseert en over het hele grondgebied een collectieve hersenspoeling doorvoert. Wat niet achttien karaats 'authenticité' is, moet met wortel en tak worden uitgeroeid. Wég de christelijke naamgeving en symbolen. Een georchestreerde leugencampagne speelt duivels sluw in op de achterdocht, eigen aan elke menselijke relatie in het Afrikaanse binnenland. Wat kan de blanke missionaris anders doen dan met onnoemelijk verdriet stilzwijgend dulden en wachten tot het onweer afdrijft? Één onvertogen woord, en het stelselmatig aangevoerd verklikkerssysteem treedt in actie. De eerste de beste 'citoyen' klaagt je aan en je wordt het land uitgewezen. Hubert blijft op zijn hoede. Het lukt de enig zaligmakende MPR (Mouvement pour la Révolution) niet hem ooit te betrappen op 'staatsgevaarlijke' bespiegelingen.

Met het verstrijken der jaren komen de ongemakken en de gezondheidsperikelen. Ze nopen hem voor een afdoende behandeling naar België terug te keren, althans voorlopig. Hubert heeft al vaker 'onder het mes' gelegen, wanneer hij, alweer na een niets opleverende opname in het Sint-Jansziekenhuis te Brussel, pas terug is in Heverlee en er vrij onverwachts overlijdt op 22 mei 2008. Nog pas heeft hij een lang onderhoud gehad met een collega-missionaris op vakantie en een tuinwandelingetje gemaakt. Kort daarna is hij op zijn kamer in elkaar gezakt.

De Zwarte Lieve Vrouw van Halle leidt haar beschermeling tot voor de troon van haar Zoon. De Bayaka, en wij met hen, zullen zijn nagedachtenis dankbaar in ere houden.

PATER HENRI KUYL (1922-2008)

'Zeker spelen' moet de zeventienjarige Rik Kuyl, kandidaat voor onze Sociëteit, gedacht hebben, toen hij tijdens de chaotische meidagen 1940 vanuit Leuven zich ijlings aansloot bij het noviciaat in Drongen. Aangevoerd door novicemeester Paul Croonenberghs slaat de voltallige groep, een kleine zeventig man, op de vlucht naar Frankrijk. Rik deelt in al hun avonturen onderweg. Tot ze belanden in Montauban, Zuid-Frankrijk. Daar wordt hij op 30 mei officieel opgenomen in de orde. Een heel aparte intrede, dat wel. Zijn hele leven is hij zowat een 'Einzelgänger' gebleven. Geboren in Leuven 19 juli 1922, is Rik niet eens tien jaar oud, wanneer hij zijn vader, typograaf van beroep, verliest. Hij groeit op, enige mannelijke telg, in het knusse gezin met moeder en twee zussen. Gedurende zijn humaniorajaren aan het Sint-Pieterscollege komt hij met de jezuïeten in voeling doordat hij de mis gaat dienen van een stel bejaarde of heel jonge dynamische priesters in ons naburige grote studiehuis Min-

derbroedersstraat 11. Hij behoort tot het groepje uitgelezen vrome knapen die elke morgen na hun liturgische taak en vóór de eerste schoolles opgevangen worden door broeder-portier Jan Looymans. Deze heeft voor hen in een spreekkamer een welverdiend stevig ontbijt klaargezet, en volgt ze intussen op de voet in hun dagelijkse jongensbelevissen en toekomstplannen. Uit dit contact zijn ettelijke jezuïetenroepingen voortgekomen, en niet van de minste.

Hoogstwaarschijnlijk is het broeder Looymans of een huisgenoot die Rik bij het uitbreken van de vijandelijkheden de weg naar Drongen wijst, om de prille roeping veilig te stellen. Eigenlijk is de Leuenaar niet de enige in zijn geval. Er sluiten nog vier anderen aan uit 'de Vlaanders', één van hen komt onderweg jammerlijk om bij een Duitse luchtaanval. Nadat het gros van zijn lichtung vier maanden nadien, in september, reglementair is ingetreden, wordt het trio reeds aangeworven door de novicemeester 'onze novelli' genoemd. De naam komt uit het paasmotet 'Isti sunt agni novelli' en wijst op de lammeren die op het joodse paasfeest worden geslacht. Zó ver zal de pater wel niet gedacht hebben. Uit hun vervroegde intrede hebben ze weliswaar weinig voordeel gehaald. Voor hun eerste geloften moeten ze braafjes wachten tot de anderen er geestelijk en kerkjuridisch klaar voor zijn. Tijdens het noviciaat mag Rik het zangkoor leiden. Hij doet dat met het nodige gezag, zodat de organist, de koster van het dorp, hem 'meneer Kuyl' noemt, tot jolijt van zijn lotgenoten die gewoon 'fraterkes' heten.

Na een jaar klassieke talenstudie begint hij aan de filosofie in Namen waarheen het hele filosoficum vanuit zijn eerste toevluchtsoord Turnhout is overgekomen. Rond Pasen 1944 jagen de zware Amerikaanse bombardementen professoren en studenten weg naar veiliger oorden: de eerstejaars naar Marche-les-Dames, de tweedejaars naar Maredsous, de derdejaars naar Burnot. Zodra in september 1944 de oorlog voor ons land afgelopen schijnt vloeit de voltallige diaspora opnieuw samen in Godinne. Behoudens een

kortstondige uitwijking naar La Pairelle-Wépion tijdens het Von Rundstedt Ardennenoffensief rond Kerstmis kan de faculteit er normaal functioneren, zij het voorlopig, tot Egenhoven weer voldoende ingericht is om ze te herbergen. In Egenhoven maakt Rik trouwens in 1947-48 zijn filosofiestudie af. Tussenin heeft hij twee jaar op OLV Antwerpen gewoond, belast met toezicht bij de grote externen en een paar wiskundelessen. Na de wijsbegeerte trekt hij de onderbroken stage door aan het Sint-Barbaracollege Gent. Behalve surveillant is hij er VVKS-aalmoezener. Scouting kent hij van binnenuit, als scholier te Leuven is hij al verkenner geweest. Bovendien neemt hij alweer de dirigeerstok van het collegekoor op. In deze hoedanigheid componeert hij een nieuw collegelied, op tekst van Erik Cappoen. Romantisch getinte verzen, in de stijl van toen, en een opgewekte, meeslepemde melodie.

Van 1952 tot 56 verblijft Rik in Innsbruck, Tirol. Hij volgt er de theologie aan ons vermaarde studiehuis, waar tenoren als Karl Rahner doceren, en onze dogmaticus Piet Fransen geregeld te gast is. Bisschop Rusch wijdt hem tot priester op 25 juli 1955. Eenmaal terug in het land wordt hij aangesteld tot leraar van de Vierde Latijnse klas en koördinant op het Xaveriuscollege Borgerhout, alvorens in 1958-59 te Wépion bij Namen, samen met nog een viertal Vlamingen, het derde proefjaar door te brengen onder instructor pater Dethiou. Daarmee loopt zijn jezuïetenvorming ten einde en staat hij klaar om zich waar dan ook voluit aan het apostolaat te wijden.

Later zal hij grinnikend bekennen: «Ik had me alle ministeries en alle woonplaatsen in onze provincie voorgesteld, behalve een residentie in West-Vlaanderen, helemaal buiten mijn gezichtsveld, zoals Brugge of Kortrijk. Het wérd Kortrijk. Speling van het toeval, ironie van het lot, of een grapje van Gods Voorzienigheid? Het is hem in ieder geval goed gekomen. Zó goed zelfs dat hij niet minder dan negenendertig jaar, tot 1998, in de Guldensporenstad is gebleven en daar méér dan zijn sporen heeft verdiend.

De catalogus (lijst van huizen en medebroeders) van onze sj-provincie vermeldt in die periode naast zijn naam als voornaamste opdracht 'Operarius'. Dat behelst alle denkbaar geestelijk dienstwerk, een erg algemene aanduiding dus, die telkens van geval tot geval verschillend wordt ingevuld. Nu zijn de activiteiten van pater Kuyl heel uiteenlopend, in grove trekken toch onder te brengen in twee richtingen: godsdienstondericht en geestelijke begeleiding van diverse groepen en verenigingen.

Gedoceerd heeft hij in de volgende scholen: Sociale School, 1959-61; het meisjesinstituut OLV ter Engelen, beter bekend als 'het Fort', 1959-66; allebei instellingen van het vrij onderwijs met katholieke signatuur. In 1966 stapt hij over naar het rijksonderwijs, met name naar het Hoger Instituut voor paramedische beroepen, en het jaar daarop, naar het Koninklijk Atheneum en de Rijksnormaalschool, in beide ononderbroken tot 1984. Hij doceert er eerst algemene vakken, later uitsluitend godsdienstleer. Rik spant zich danig in om er iets waardevols van te maken. Een indrukwekkende bibliotheek verzamelt hij met vakliteratuur en standaardwerken. Hij deinst niet terug voor lijvige kanjers, zodra ze op de markt verschijnen, en waar hij zich manmoedig door heen worstelt. De kwaliteit van zijn lessen is er ook naar, alom aandachtig beluisterd en geprezen. Wat zich eveneens voordoet als hij voorgaat in de residentiekerk of een gelegenheidspreek houdt: «Degelijke kost, knikken zijn toehoorders, en met zwier aan de man gebracht».

In het secundair onderwijs staan betekent meer dan kennis en wetenschap verstrekken. Je komt in een milieu terecht waar de humane factor doorslaggevend is. Een school is geen gewoon bedrijf, geen fabriek, maar uiteraard een oord van opvoeding en beïnvloeding. Opmerkelijk is de plaats die de pater inneemt in officiële onderwijskringen, zijn impact op de leerlingen, zijn vlotte omgang met de collega's. Een onverdacht getuigenis biedt ons de afscheidsrede hem ter ere eind juni 1984 uitgesproken door een col-

lega uit de Rijksnormaalschool. Na een levensschets volgt een meer directe persoonlijke aanspreking. Enkele zinnen daaruit: «Men beweert wel eens dat het rijksonderwijs het echte milieu niet is voor een geestelijke, al is hij dan ook een jezuïet. Eerlijk gezegd, dat hebben wij nooit ondervonden. Je wist je integendeel goed te integreren in ons midden en op alle manifestaties van culturele of studentikoze aard zag men je en je was gewoon collega onder de collega's. Een bescheiden figuur en toch steeds aanwezig daar waar het moest, ook steeds bereid dienst te bewijzen daar waar men erom vroeg en daar waar je zag dat je hulp of je aanwezigheid nodig was. Velen hebben je discrete aanwezigheid op prijs gesteld en weten te waarderen...Beste Rik, wij vonden het fijn je gedurende al die jaren bij ons te hebben en je tot een van de onzen te mogen rekenen».

Zijn tweede hoofdplicht in Kortrijk is, zoals gezegd, de geestelijke groepsbegeleiding. Wanneer de Franstalige Congregatie voor dames en meisjes op hem een beroep doet, neemt le Révérend Père Kuyl hun aanbod aan. Hij modereert de groep van 1963 tot 69. Van 1968 af wordt hij de geestelijke adviseur van de Gezinsgroepen. Evenals nog andere soortgelijke verenigingen, we denken aan 'Marriage Encounter' en voor de senioren 'Gulden Leeftijd', behoren deze Gezinsgroepen tot de zegeningen voor de Kerk in het kielzog van Vaticanum II. De vroegere broederschappen, met hun erg devotieele inslag en onder klerikale voogdij, doorbreken en verruimen ze tot nieuwsoortige vitale lekenbewegingen. Uitgaande van hun eigen levenssituatie binnen huwelijk en gezin, brengen mondig geworden leken, via sterke banden van vriendschap en zorg voor elkaar, een heuse geloofsverdieping op gang. Ze wekken een gevoel van medeverantwoordelijkheid voor het rijk Gods. De ontkerkelijking in Vlaanderen maken ze niet ongedaan. Wél verschuift deze kern van gemotiveerde gelovigen het overwegend hiërarchisch kerkbegrip tot dat van Volk van God. Ook de rol van de begelei-

dende priester is grondig gewijzigd. Niet langer treedt hij op als het alleswetend en onfeilbaar orakel of de letterlijk alles beredderende gezagvoerder. Maar, zelf ongehuwd en kinderloos, is hij de luisterende vriend en wijze raadsman aan wie de leden spontaan hun dagelijkse zorgen en beslommeringen toevertrouwen. Huwelijken zegent hij in, met hun nasleep van toe te dienen doopsels. Bij begrafenissen is daar zijn troostende aanwezigheid. Pater Rik heeft voor méér dan één gezin een beslissende rol gespeeld, waarvoor ze, door hún aanwezigheid op zijn uitvaart, nog hun dankbaarheid komen betonen. Na zijn pensionering in het onderwijs neemt hij het aalmoezenierschap op zich in de kraamafdeling van het Kortrijkse O.L.Vrouwziekenhuis en in het rust- en verzorgingstehuis 'De Nieuwe Lente' in Heule. De noden en behoeften krijgen een ander uitzicht, Riks aandacht en pastorale zorg blijven even groot.

De geestelijke activiteit die hij aan de dag legt moeten wij plaatsen in een ruimer kader. Pater Kuyl neemt ijverig deel aan het culturele leven in de stad en ver daarbuiten. Een huismus is hij nooit geweest en het rustig voortkabbellende communityleven is niet zijn sterkste zijde. Haast elke avond trekt hij de stad in, op huisbezoek, naar een vergadering, een zangrepetitie, een toneelopvoering, een concert. Graag laat hij zich inviteren op huwelijksrecepties, communiefeestjes, jubilea, herdenkingen. Behoeft aan gezelschap en gezelligheid? Het zit dieper. Steeds heeft de innemende Rik een wijdvertakte vriendschap gecultiveerd, die welke je ondervindt van anderen, méér nog die welke je anderen gééft. Zijn dienstbetoon en hulpvaardigheid zijn opvallend, in alle denkbare, ook de hachelijkste situaties.

Voor een ruim deel heeft zijn deelnemen aan het cultuurleven te maken met zijn muzikale aanleg en belangstelling. Zijn begaafdheid als koorleider, reeds aan bod tijdens het noviciaat en de verdere opleiding, alsmede op de colleges waar hij is voorbijgekomen, zet zich nu voort in het plaatselijke zangkoor. Hij gaat prat op zijn wellui-

dende stem. Als lid van het 'West-Vlaams Vocaal Ensemble' o.l.v. Patrick Peire trekt hij geregeld naar Brugge voor de repetities. Met Pasen staat hij erop, het plechtige 'Exsultet' en het 'Alleluja' in solozang te laten weergalmen. Hij is weg van mooie muziek. De concerten van de Koningin-Elisabethwedstrijd lokken hem naar Brussel. Op zijn kamer beschikt hij over een vracht langspeelplaten, destijds hét voermiddel van de beroemdste uitvoeringen door de grootmeesters.

Op het Ignatiusfeest 31 juli 1993 wordt de residentie O.L.V.van Groeninghe opgeheven, en haar bewoners verspreid over de provincie. Rik Kuyl is bestemd voor Gent. Van pater provinciaal krijgt hij gedaan dat hij, wegens de lopende contracten en zijn talloze sociale contacten, op zijn eenzige in Kortrijk achterblijft. In een soort achterhuis in de Mgr.de Haerestraat treft hij een geschikt onderkomen aan. Zonder veel kosten wordt het voormalige atelier omgevormd tot een gerieflijk nest, waar hij zich met zijn meubeltjes en bibliotheek installeert. Zijn apostolaat mag ongehinderd doorgaan. Totdat hij in 1998, hij kuiert al aardig naar de tachtig, nog moeilijk voor zichzelf kan zorgen en zijn intrek neemt op Sint-Barbara Gent. Hij kent het huis: een mensenleven geleden heeft hij er nog gewoond en gewerkt. De late 'verkassing' brengt onvermijdelijk een zekere ontworteling met zich mee. Hij probeert ze te boven te komen door aan te sluiten bij een kring van 'Gulden Leeftijd' en zijn rol van voorheen in de 'Equipes Notre-Dame' en de Franstalige Maria-Congregatie weer op te nemen.

In 2002 zet hij een stap verder. Om een nog nader op te volgen verpleging te verzekeren verhuist hij naar Drogenen, waar tachtig jaar tevoren alles is begonnen. Daar ondervindt hij aan den lijve dat de broederlijkheid in een jezuïetencommunity geen loos begrip is. Ze wordt prachtig aangevuld door een ploeg van toegewijde verpleegsters, die er een handje van hebben om het bejaarde jezuïeten met hun hebbeligheden naar de zin te maken. Vergeleken bij Riks vrijheid van ondernemen en bewegen in de bloei van de ja-

ren, moet de lijdensweg van zijn nadagen zwaar hebben gewogen: «Als jongeman deed je zelf je gordel om en je ging de weg die je zelf wilde. Als je oud bent zul je je armen uitstrekken en je gordel laten omdoen, en je zult een weg gaan die je zelf niet wilt» (Joh 21,18).

Riks ogen zijn verzwakt en het lezen wordt moeilijk. De dagen rekken zich eindeloos uit, de mobiliteit wordt langzaam lamgelegd. Gelukkig is het gehoor onaangetast gebleven. Tot de voorlaatste dag van zijn leven verkwikt hem de klassieke muziek, het voorspel van het concert dat ons hierboven te wachten staat. Over zijn succesvol verleden doet hij er het zwijgen toe. Nog even flakert zijn wakkere menslievendheid van weleer op in de auto waarmee de overste hem maandelijks naar zijn enige overlevende zus Simone in Heverlee rijdt: «Al die huizen, mijmert hij, en zoveel mensen die er wonen, met hun vragen en moeilijkheden...»

Op 5 juli 2008 is pater Rik Kuyl vredig voorgoed ingeslapen. Hij is ontwaakt voor een eeuwige Morgen.

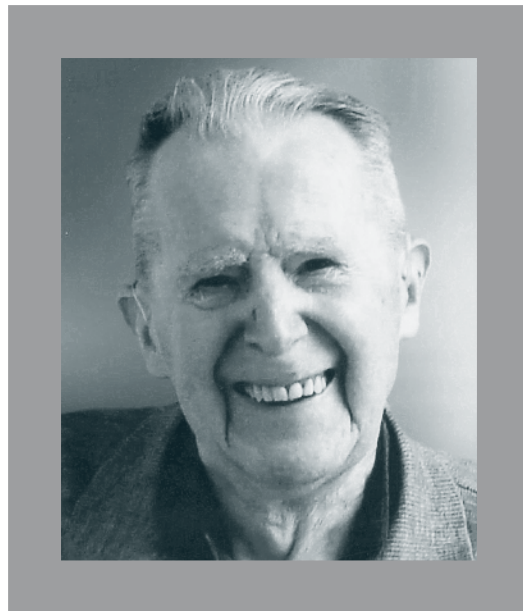
PATER JEAN ROLLIER (1918-2008)

De meesten van ons zijn voor hun leven getekend door de sfeer en de opvoeding die ze tijdens hun prilste jaren hebben ervaren in het ouderlijke huis. Op een frappante wijze zien wij dat in onze medebroeder Jean Rollier. Geboren in Denderleeuw op 23 juni 1918, het laatste oorlogsjaar, in een gezin van tien kinderen, zeven jongens en drie meisjes. Vader, landbouwingenieur van beroep, is honderdentwee geworden. Zo heeft hij zijn talrijke kroost uitzonderlijk lang mogen volgen, weliswaar als weduwnaar gedurende zesendertig jaar. Moeder overleed in 1946, hij in 1982.

De ruime woning lijkt wel een reuzevogelkooi met een gefladder en gekwetter van jewelste. De kinderen waar Jean nummer vier van is, zijn

mans genoeg om onder elkaar hun speelgenoten te vinden en een naar buiten toe gesloten, maar binnenin levendig gezinsleven te ontwikkelen met een sterke onderlinge verbondenheid. Wanneer het uur aanbreekt gaat het deurtje even open en wieken de vogels een voor een de wijde wereld in, hun vleugels wijd uitgespreid, een nieuwe toekomst tegemoet. Van de meisjes vliegt er een regelrecht een andere gouden kooi in: de karmel van Argenteuil-Waterloo. Van de jongens worden er twee Petit Frère de Jésus, in het spoor van Charles de Foucauld, van wie er nu nog een werkzaam in Vietnam. Twee worden jezuiet: Paul, ingetreden te Drongen in 1934 en na een vruchtbaar priesterbestaan als filosofieprofessor in Congo en als biechtvader te Leuven, aldaar overleden in 2002, alsmede onze Jean. De helft van het gezin de Heer onverdeeld toegewijd, het zegt veel over de godsdienstige densiteit van de genoten opvoeding.

Jean kijkt op naar zijn drie jaar oudere broer Paul. Na de lagere school gaat hij hem achterna richting Aalst, om er de Latijns-Griekse humaniora te volgen. En in 1936 richting Drongen. Hij blijft er drie jaar: twee in het noviciaat, één in

het junioraat voor klassieke filologie. Net is hij klaar gekomen met zijn legerdienst als de mobilisatie wordt afgekondigd, gevolgd door de acht-tiendaagse veldtocht in mei 1940. Zodra hij opnieuw vrij komt, gaat de s.j.vorming verder, met twee jaar filosofie in Turnhout. In 1942 komt hij terecht op het Lieve-Vrouwecollege Antwerpen. Wie treft hij daar aan als collega-klasleraar in de Latijnse klas juist volgend op die van hem? Broer Paul. «Het gaat van rol-hier naar rol-daar» gescheren de jongens. In 1945 verhuist hij naar het tweetalige Sint-Jan Berchmanscollege te Brussel, en wel om er dezelfde eerste Latijnse klas te leiden, nu echter in de Franstalige sectie. Voor de theologiecursus 1946-50 treffen wij hem aan in Maastricht, het studiehuis van de Nederlandse provincie. Op 22 augustus 1949 wijdt bisschop Lemmens hem tot priester.

In die tijd heeft de Noord-Belgische provincie het OLV ter Zegecollege van Bukavu, toen nog Costermansstad, in Kivu, Belgisch-Congo, in handen. De school is bestemd voor de zoons van de kolonisten en volgt het Belgische studieprogramma. Jean wordt er voor twee jaar ingezet, alweer als klasleraar. Tevens modereert hij voor de Vlaamse leerlingen de 'eucharistische kruistocht', toen nog in ere. Dit verblijf is het eerste van drie als priester in het secundair onderwijs, telkens van korte duur. Maar tevoren brengt hij het derde proefjaar door in Münster, Duitsland, onder instructor K.Weohner. Volgen dan, zoals gezegd, Xaverius Borgerhout 1953-54, en OLVrouw Antwerpen 1954-55. In deze laatste plaats wordt hem, tot 1957, het huisministerschap opgedragen alsook de kerkprefectuur. Meteen betekent het zijn uitstap uit het onderwijs. Eerst operarius en congregatiemoderator in Mechelen 1957-58, daarna huisminister Sint Jan Brussel 1958-61. In dat laatste jaar duikt hij op in Drongen. Hier vervult hij achtereenvolgens diverse taken: huisminister; een jaartje socius (assistent) van novicemeester Jozef Hoing voor de broeders-novicen; subminister en tegelijk directeur van het retraitehuis 1963-66.

Aldus zijn de eerste dertig jaar na zijn intrede verlopen. Voor zijn schuchter temperament moet dat herhaalde verhuizen geen sinecur geweest zijn: telkens opnieuw beginnen, en uiteindelijk met betrekkelijk weinig bijval, weinig menselijke voldoening. Aan inzet ontbreekt het hem niet. Maar bij speelse en roerige knapen komt hij te stram over, te ver verwijderd van hun leefwereld. Voor administratieve taken mist hij technische onderlegdheid en zin voor een praktische zakelijke aanpak. Niettemin houdt hij stand. Zijn minzame vasthoudendheid sleept hem door alle hindernissen heen.

Jeans mooiste tijd komt eraan waarin hij zijn vleugels voluit kan uitslaan: tweeënveertig jaar in de zielzorg, waarvan veertien in Brugge. Bij zijn aankomst verneemt de pater zijn aanstelling tot Vicepostulator Causae P.Adolf Petit. Hierin volgt hij de bejaarde pater Robert de Kinder op, die trouwens het jaar daarop in Drongen is overleden. Een 'causa' of 'zaak' is gericht op een mogelijke zalig- en heiligverklaring. Een postulator, ter plaatse bijgestaan door een vicepostulator, is een meestal Romeinse prelaat die in Rome de zaak bepleit of 'promoot'. De zaak Adolf Petit was na diens dood in 1914 op gang gebracht door zijn dankbare oud-retraitanten, meestendeels uit de Gentse high society. Ze bekostigden eveneens de Sint-Jozefskapel naast de Oude Abdij, waar hun vereerde 'bon père Petit' begraven ligt. Nooit is de zaak goed van de grond gekomen of zijn faam onder het gelovige volk echt doorgedrongen. Het proces is intussen stilletjes uitgedoofd. De Kinder noch Rollier, vicepostulator tot 1992, hebben kunnen verhelpen dat de brave en vrome pater het moet stellen met de titel 'eerbiedwaardige dienaar Gods'. In Drongen herinneren nog een paar souvenirs aan hem: de kapel met een weelderig marmere grafsteen, zijn afbeelding in een glasraam van het retraitehuis, een natuurgetrouw standbeeld vooraan in de tuin, maar nooit staat een voorbijganger erbij stil.

In Jeans Brugse periode valt ook te noteren dat

hij, vrij ongewoon, gedurende tien jaar, 1970-80, naast pastoor Louis Verhaeghe, medepastoor wordt van de Sint-Walburgaparochie. Beiden betrekken de pastorie aan de Verversdijk. Dat de jezuïeten er de dienst uitmaken, is niet zo vreemd. De prachtige kerk werd begin zeventiende eeuw gebouwd door en voor de jezuïeten, met architect de Brugse s.j.broeder Pieter Huysens. Ze was in onze gewesten de eerste kerk toegewijd aan Franciscus Xaverius, zopas in 1622 heilig verklaard, en bleef de orde toebehoren tot de opheffing in 1773. Haar huidige benaming stamt ook ongeveer van dat jaar. Ze heeft ze geerfd van de oude Walburgaparochie, waarvan de kerk in de buurt bouwvallig was geworden en die dit vrijstaand gebouw als een godsgeschenk in de schoot kreeg geworpen. In typische jezuïetenstijl opgetrokken, sobere barok, badend in het licht, een pronkstuk van het Brugse cultuurpatrimonium. Om haar éniige akoestiek tegenwoordig vaak gebruikt voor concerten. Op het eind van zijn functie aldaar heeft Jean nog gedeeltelijk de restauratie van het interieur meegemaakt.

Kennelijk gedijt hij voorspoedig op West-Vlaamse bodem: na Brugge volgen bijna evenveel jaren Kortrijk, 1980-93. Tot de dag waarop deze residentie in april 1993 wordt opgedoekt en Jean zich aansluit bij de Sint-Barbaracommuniteit Gent. Tien jaar later hetzelfde scenario: eind februari 2003 houdt ook deze communiteit op te bestaan en verspreiden de leden zich over andere huizen. Waarheen pater Rollier? Inmiddels is hij een dagje ouder geworden. In de buurt wenkt hem de vertrouwde Oude Abdij van Drongen, met een degelijk uitgerust verpleegpersoneel voor wanneer dat nodig mocht blijken. Na enkele voorlopige maanden in Heverlee strijkt hij er neer 13 augustus 2003.

Wij hebben het al gehad over de hechte band die broers en zussen in Denderleeuw met elkaar hadden. Die zet zich door, nog inniger wellicht en op een hoger niveau. In het geval van Jean onthult die verbondenheid het geheim van zijn priesterapostolaat, zeker in de laatste levenshelpt, wan-

neer in de catalogus naast zijn naam steevast de alles omvattende term 'operarius' staat. Letterlijk 'arbeider' 'werkmán', in deze context gevoeglijk aangevuld: 'in dienst van Gods Rijk'.

In het fotoalbum dat hij heeft aangelegd en meermalen herschikt, komen de figuren Paul, Louis en Suzanne, thans zuster Elisabeth van de Drieëenheid in de Karmel, het vaakst naar voren. Dat beide broers jezuïet elkaar beïnvloeden spreekt voor zich. Meer opvallend is de band tussen Jean, Louis en Elisabeth. Louis, kleine broeder van Jezus en jonge priester van amper vijfendertig, komt om in een verkeersongeval te Boom in december 1960. Hij laat een intieme sterk geestelijk gekleurde briefwisseling na. Bijgestaan door zijn zus karmelietes, verzamelt Jean de brieven, maakt een selectie, die hij doorspeelt aan de stichter en algemeen overste René Voillaume. Deze zorgt voor de publicatie in 1966 onder de titel *Poursuivi par Dieu*. Deze woorden geven weer hoe God richting en kwaliteit heeft geschonken aan Louis' leven. Hij komt over als een gedrevene met een roekeloos vertrouwen in de Heer en de grondige wil om Hem alles te geven, zo fascineert Hij hem. Jean en zijn zus hebben dit avontuur kenbaar willen maken aan wie feeling hebben voor Gods mystieke ingreep in een mensenleven. Het ligt voor de hand dat dit broederlijke voorbeeld Jean in hoge mate heeft geïnspireerd voor zijn eigen geestelijk leven en de begeleiding van zielsverwanten.

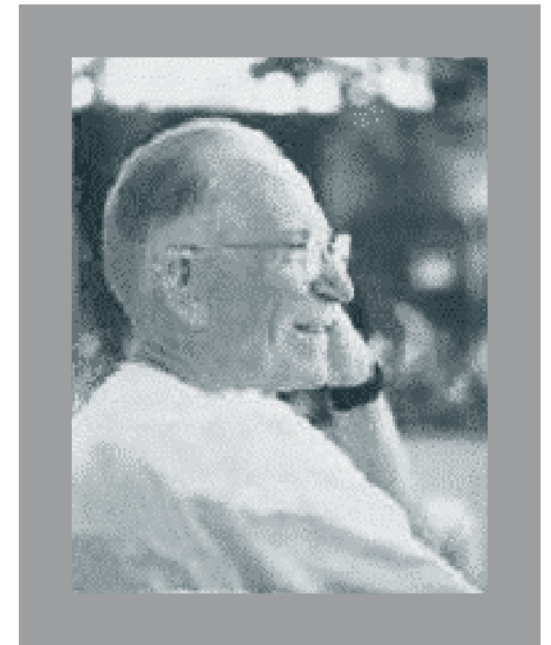
De periode dat hij het retraitshuis in Drongen bestuurt, heeft na de moeizame, soms benepen voorgeschiedenis, de verhoopte opheldering gebracht. Geestelijke begeleiding, ja dat is het, het lichtend pad, waarlangs hij ongeremd verder zal stappen. In zijn apostolaat legt hij een onverdroten ijver aan de dag. In Brugge, Kortrijk en Gent zoekt hij zijn kleine kudde op, met de benenwagen, per trein, op de fiets, met doodsvrachting zal iemand zeggen die hem onder druilregen in de Gentse binnenstad door het verkeer ziet laveren over de natte, gladde straatkeien en verraderlijke tramrails. Hij is niet tegen te houden.

Zorgvuldig is hij in het afbakenen, vindingrijk in het uitbreiden van een apostolaatsveld dat hij aankan en dat hem ligt: zielen op zoek naar een verfijnder spiritueel leven. Zo staat hij aan de wieg van een vereniging van weduwen, die rond hem geschaard, elkaar vinden in groepen van zeven of acht. Vereenzaamde bejaarden gaat hij aan huis troosten en opbeuren. Talrijk zijn de getuigenissen van echtparen en dames die via gezinsgroepen, mariacongregatie, weduwenbond, bij hem raad en richting hebben ontvangen voor hun leven. «Hij is het die mij heeft leren bidden.»

Gedurende de laatste vijf jaar hebben zijn huisgenoten hem gekend zoals velen vóór hen: fijnzinnig en gevat, vriendelijk tegemoetkomend, een opgeruimde man die meer aan de anderen denkt dan aan zichzelf, en bovenal vroom, levend van Gods nabijheid. Gewillig laat hij zich veel welgevallen. Met waardigheid en deemoed ondergaat hij op het einde de fysieke en mentale afbraak. Aan de negentigste geboortedag van deze innemende pretentieloze medebroeder, amper een maand voor zijn dood, beleeft iedereen danig veel genoegens omdat hij er zelf kennelijk van geniet, de hemel komt in zicht. Daarna gaat alles heel vlug, de man is tot op de draad versleten. Kort voor zijn heengaan op 31 juli, feest van Sint-Ignatius, schrijft zijn zus religieuze: «Il va vers la vie éternelle, son but, et c'est en elle seule que nous pouvons le rejoindre encore, et Dieu, où son esprit est déjà passé. C'est là que nous espérons le suivre, quand Dieu voudra.»

PATER VINCENT DIERCKX (1921-2008)

De familie Dierckx de Casterlé, wijdvertakt en met een aanzienlijk kindertal, geniet in Turnhout en omgeving een gunstige faam en algemene waardering. Geboren in Turnhout op 13 januari 1921, is Vincent de zevende van negen in het gezin van arrondissementscommissaris Ferdinand

Dierckx en Colette Boone, ook al een naam met klank in de regio. Ze wonen in het centrum van de stad. De zoons volgen elkaar op als leerlingen van het sinds jaar en dag in de Kempen vastgewortelde Sint-Jozefcollege. Drie raken besmet door de jezuïetenmicrobe, zodat ze, de een na de ander, de weg naar ons noviciaat inslaan: Paul in 1925 en na een lang missionarisleven in India aldaar overleden 23 november 1995; Charles, thans in ruste na een loopbaan in het onderwijs op onze colleges; en Vincent, na een vlotte humaniora te Drongen aangekomen op 7 september 1939. Hij maakt in de beruchte meidagen 1940 met het voltallige noviciaat de bewogen vlucht mee naar het Zuiden van Frankrijk. Eenmaal terug thuis kabbelt het eentonige noviciaatsleven zonder noemenswaardige incidenten voort, tot de eerste geloften in september 1941. Hier gaan voor de pas ingelijfde jonge 'recruten' de wegen uiteen. Wie voor India bestemd is, verhuist naar het zogenoemde Indische junioraat te Wépion aan de Maas. In twee jaar behaalt Vincent een baccalaureaat Indische Letteren. Daarna blijft hij in de streek hangen voor filosofie: Namur, in

de diaspora rondom, om te eindigen in Godinne, en behaalt hij de licentie 1943-46.

De missie in India telt tal van uiteenlopende behoeften, vandaar biedt ze meer dan één uitweg. De opleiding van de aankomende generatie is er een van, en niet de minste. In de lijn van zijn wens en aanleg krijgt scholastiek Dierckx de opdracht zich voor te bereiden op het onderwijzen van de positieve wetenschappen. Met dat vooruitzicht laat hij zich inschrijven aan de Leuvense Alma Mater. Na vier jaar verwerft hij in 1950 met onderscheiding een licentie in de biologie, specialisme dierkunde. Terdege uitgerust met een ruime bagage kennis en na nog twee jaar theologie in ons grote studiehuis, waar hij al inwoont, ziet hij eindelijk de lang verbeide gelegenheid opdagen om te vertrekken.

Geen ogenblik gedraald. Een paar maanden later zit hij te Kurseong weer op de schoolbanken om de theologiecursus te voltooien. De aartsbischop van Calcutta, de Antwerpenaar Ferdinand Perier, wijdt hem tot priester op 21 november 1953. Alvorens zich in het onderwijs te storten brengt hij een jaar taalstudie 1955-56 te Ranchi door, en, direct daarbij aansluitend, het derde proefjaar met instructor Louis Schillebeecx in Hazaribagh. Bij de laatste geloften op het feest van Maria-ten-hemel-opgenomen half augustus 1957 wordt hij overgeheveld naar de Ranchi-provincie.

Zijn eerste taak: biologie-zoölogie doceren aan het St. Xavier's University College. Naar het getuigenis van zijn oud-studenten is hij een uitstekend lesgever: helder, nauwgezet, zijn gehoor met begrip tegemoet tredend, de stugge breinen inclusief. Hij slaagt erin hun niet enkel een portie kennis bij te brengen, maar bovendien een onverdeelde bewondering voor Gods schepping en bijgevolg enthousiasme voor het vak, alsmede de eigen mentale ingesteldheid die wenselijk is voor het beoefenen van natuurwetenschappen. De ingoede mens in hem draagt bij zijn studenten de hoogste waardering weg, wat natuurlijk zijn invloed als priester-opvoeder niet weinig ten

goede komt. Van mei 1963 tot mei 1966 neemt hij, naast zijn al tamelijk geladen lessenrooster, ook als rector de leiding van de faculteit op zich. In 1983 verzoekt de provinciaal hem, het onderwijs (voorlopig?) vaarwel te zeggen om het economaat van het noordelijk gelegen Sitagarha gedurende twee jaar waar te nemen. In Sitagarha, toen nog behorend tot het Ranchigebied, thans tot de intussen apart opgerichte provincie Hazaribagh, zijn een vormingshuis (noviciaat en tertiaat) alsook een secundaire school met convict gevestigd.

Wij schrijven 1985. Vincent is een eind de zestig voorbij en heeft de leeftijd bereikt waarop de doorsnee burger in ons land zich opmaakt voor zijn pensionering. Niet zo voor een arbeider in de wijngaard des Heren. In 1980 heeft algemeen-overste Pedro Arrupe vanuit Rome een ongewone oproep gericht tot de hele Sociëteit. Een charismatisch man is hij, een visionair met niettemin een wakker oog voor de concrete 'tekenen van de tijd'. Zo kan hij niet anders dan reageren op de alarmerende berichten over een opkomend wereldprobleem: de vluchtelingen. Wij beleven de naweën van de oorlog in Vietnam die heel Zuidoost-Azië heeft ontwricht. Cambodja is op zijn beurt ten prooi gevallen aan verschrikkelijk geweld. Miljoenen mensen komen om in de terreur van de Rode Khmers. In Laos, Thailand, de Filipijnen, zwerven alom kolonnes vluchtelingen doelloos rond. Zo goed en zo kwaad als het gaat vangen de respectieve regeringen ze op in kampen. Arrupe roept de JRS (Jesuit Refugee Service) in het leven. Deze hulporganisatie zal zich voornamelijk toeleggen op het verstrekken van onderwijs in de vluchtelingenkampen.

Zijn leeftijd ten spijt meldt pater Vincent Dierckx, gevierde prof, zich aan als medewerker van JRS-Asia in de kampen van Aran(yaparathet) (Thailand), en van Bataan (Filipijnen). Wat zien wij gebeuren? Zijn onderbroken docentenloopbaan neemt hij weer op, in een wel verrassend nieuwe gedaante. JRS is ingeschakeld in het COERR (Catholic Office for Emerging Relief and Refu-

gees). Met nog andere medebroeders en leken-medehelpers vestigt hij zich in Ta Praya (Thailand), van waaruit ze dagelijks het kamp van Aran, Site 2, bedienen, 15 km ver, met hoofdzakelijk vluchtelingen uit het naburige Cambodja. Later zal hij bekennen: «Ik herken mezelf niet meer. Al heb ik het voorstel om hier te komen werken ooit als belachelijk afgewezen: het was alsof er een onderzeeër in je achtertuin terechtkomt. Maar wat moest ik doen? Ik was er de man niet naar om knusjes in een hoekje boeken te gaan lezen. Zodoende ben ik toch een nieuw avontuur begonnen en is het andere leven ver weg. Ik hou van de Khmers.»

Uit een brief van eind december 1985, kort na zijn aankomst in Ta Praya, plukken wij enkele passages. «Je vraagt me hoe het zit met mijn enthousiasme? Nee, het is niet veranderd. Ik wil evenwel niet verbergen dat het hard is, zoals ik het trouwens had verwacht. Vooreerst het levens-tempo. Na de gezamenlijke vroegmis en na de sandwiches klaargemaakt te hebben voor 's middags, om half acht de wagen in en weg zijn we! Terug in de vooravond tegen vijf uur of later. Bad, brevier, lessen voorbereiden, souper in een restaurant om ten minste één warme maaltijd te hebben. Op donderdag en zondag geen les, wel missen zaterdag en zondag. Ik heb nog een cursus voor te bereiden over anatomie en psychologie voor studenten in de geneeskunde. Die cursus moet starten in januari, ik vrees dat ik niet klaar kom. Dikwijls voel ik me moe en heb ik hoofdpijn door al die drukte, en natuurlijk geen siësta op de gewone dagen....Het leven hier is in zekere zin de tegenvoeter van wat ik vroeger gewoon was. Maar ik ben hier niet op vakantie. Het contact met de vluchtelingen compenseert alle narigheid meer dan honderd percent. Met hen kun je zoveel contact hebben als je maar wenst, zozeer verlangen ze hun leed en hun problemen zowel als hun schamele vreugde en voedsel te delen. Ze zijn uiterst leergierig. De kinderen komen op je toegesneld en zijn dolblij als ze jou enkele woorden van hun taal kunnen aanleren.

Niet weinigen om en bij de twintig spreken een kladjé Engels, op school aangeleerd, of Frans. Het valt niet mee uit te leggen wie die vluchtelingen eigenlijk zijn. Bijna allen hebben erg geleden ten tijde van de Rode Khmers. Sommigen hebben hun familie verloren. De huidige Vietnamese bezetting is te vergelijken met de nazibezetting bij ons. De Viets zijn namelijk de ervijanden van Cambodja. Vrachtwagens voeren de bewoners naar de grensstreek, al is die bezaaid met mijnen, om er slavenarbeid te verrichten, zoals versterkingen aanleggen.

De Khmers zijn zo goed als allemaal boeddhist. Bitter weinig katholieken onder hen. Elke sector van het kamp heeft dan ook zijn pagode en telt een aantal monniken. Ongeveer een derde van de kampbewoners bestaat uit kinderen beneden zeven jaar. Overal zie je baby's. Binnen het kamp zijn het de Khmers zelf die alles organiseren. Ze beschikken over uitstekende leiders die voor de toekomst werken. Een kleine afdeling is er voor Vietnamezen: deserteurs of gewone burgers die uit Vietnam zijn weggevlucht dwars door Cambodja. Ze zijn met een paar duizenden. Onder hen veel christenen en twee seminaristen. In de kerk, door henzelf uit bamboe opgetrokken, komen ongeveer vierhonderd katholieken samen. Een prachtig zangkoor. Hun enige hoop is naar een gastland te mogen uitwijken. Nooit heb ik kunnen vermoeden dat het vluchtelingenprobleem zo complex kon zijn.»

Acht jaar heeft Vincent in Site 2 gewerkt, vooral als lesgever, maar dan over een brede waaier van lager tot hoger onderwijs. Zo leest hij met de jongelui allerlei artikelen in kranten en tijdschriften in het Engels, om ze in die taal in te wijden en op de hoogte te houden van de situatie in hun land van herkomst. Hij is in de loop van de jaren getuige van de evolutie in het kampleven, zodat de bewoners de latere jaren een rustiger bestaan vinden. Vroeger trokken de guerillastrijders geregeld uit het kamp weg naar Cambodja en kwamen ze hier tussen de raids door wat rust nemen. Ontstond er een ruzie, bijvoorbeeld om

een vrouw, dan vochten ze die uit met handgranaten. Vanuit Cambodja waar de Viets intussen heer en meester speelden werd Site 2 beschoten en moesten ze dekking zoeken. Aan de opdringerige brutaliteit van de Thaise soldaten, geen enkele vrouw was veilig, kwam een einde sinds een speciale eenheid de toegang bewaakt.

Een paar keren is father Dierckx, meestal om tijdelijk een medebroeder op reis te vervangen, overgestoken naar het kamp van Bataan, op drie uur afstand van Manila, Filippijnen. Hij schrijft: «Bataan is niet te vergelijken met Site 2. Er staat een grote kerk met een pastorie. Eigenlijk geen echt 'kamp' meer. Vijftienduizend vluchtelingen zijn hier verzameld uit andere kampen, voor amper een half jaar, op weg naar de USA. Ze krijgen intensief les in het Engels en worden verder geïnformeerd door een ruim aantal Filippijnse monitoren betreffende de Amerikaanse cultuur, geschiedenis, gewoontes enzovoort. Voor mij is het veeleer een rustkuur: pastoraal werk bij de katholieken, ongeveer een tweeduizend Vietnamezen en Laotianen. Toch gaat mijn voorkeur uit naar Site 2 met de doodarme Khmers wie geen kansen gegund zijn om ergens heen hun toevlucht te zoeken. Ze hebben het bijzonder zwaar: zo lang soms al in dat kamp, en voorlopig geen uitzicht op beter.»

Hoewel slechts momentopnamen geven deze briefuittreksels ons een overzichtelijk beeld van alle lief en leed dat Vincent al die jaren met zijn beschermelingen heeft gedeeld: vreselijke, bange uren maar ook veel mooie en ontroerende momenten. En enorm veel dankbaarheid ervaren vanwege die arme drommels, bewonderenswaardig in hun uithoudingsvermogen, hun waardigheid, hun vertrouwen in het leven. Kun je je een veeleisender én meer lonend apostolaat voorstellen? Vanaf 1993 werkt father Dierckx in Phnom Penh, de hoofdstad van Cambodja, waaruit de Vietnamese troepen zich inmiddels hebben teruggetrokken. Hij blijft met JRS verbonden en in 2002-04 wordt hij zelfs aangesteld tot administrator van alle JRS-projecten in de regio. Tussen

1999 en 2002, het bloed kruipt waar het niet gaan kan, geeft hij nog enkele colleges aan de opnieuw functionerende universiteit. In 2004 doet hij een lelijke val en loopt hij een dijbeenbreuk op. De verzorging is niet ideaal, hoe kan het anders? Hij blijft maar aan de sukkel en bedlegerig. Mede ten gevolge van de drukkende hitte kwellen hem vervelende ligwonden.

Eind 2004 wordt Vincent, erg verzwakt, naar België overgevlogen. Af en toe onderbroken door opnames in het ziekenhuis geniet hij in Heverlee een voortreffelijke opvang en verpleging. Na de opleiding in Vlaanderen en India, een gevierd professoraat in Ranchi, een gedroomd JRS-apostolaat in Zuidoost-Azië, maakt hij nu zijn vierde levensfase door: als patiënt. Niet de gemakkelijkste van de vier. Ooit terugkeren naar Cambodja blijft een verre, onbereikbare droom, dat beseft hij zonder moeite.

Stilaan nemen zijn krachten af en groeit die minzame en altijd montere man helder bewust toe naar de definitieve ontmoeting met zijn Heer. Op 4 augustus 2008 is het zover. «Kom, gezegende van mijn Vader, je hebt mij herkend in de geringsten van mijn broeders. Treed binnen in de vreugde van mijn Koninkrijk!»

Een vrije bijdrage vanwege alle familieleden en kennissen die deze uitgave ontvangen, is hartelijk welkom (richtprijs: 6,00 euro). Te storten op: 435-2059281-51 van "Lessiusvereniging", Koninginnelaan 141, B-1030 Brussel, (IBAN: BE75 4352 0592 8151 - BIC: REDBEBB) met vermelding: 'In Memoriam SJ 2008' reeds ontvangen.

Verantwoordelijke uitgever:
Frans MISTIAEN s.j.
Koninginnelaan 141
1030 BRUSSEL
jesuits.flanders@jesuits.net

Redactie van de bijdragen:
Paul VANDERGHOTE s.j.
Minderbroedersstraat 9 B
3000 LEUVEN

Foto IHS-monogram voorpagina:
Rik DE GENDT s.j.
Drongenplein 26
9031 DRONGEN

Coördinatie:
Walter FABRI s.j.
Drongenplein 26 D
9031 DRONGEN

NOVEMBER 2008

